

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Sandra Martinič

Energetska varnost: varnostna dilema sodobnega sveta

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Sandra Martinič

Mentor: red. prof. dr. Anton Grizold

Energetska varnost: varnostna dilema sodobnega sveta

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

»Ena kapljica nafte, je vredna eno kapljico krvi naših vojakov«
Georges Clemenceau, francoski premier (med letoma 1906 in 1909 ter 1917 in 1920).

*»Država, ki ne more nadzorovati svojih energetskih virov, ne more nadzorovati svoje
prihodnosti«*
Barack Obama, predsednik Združenih držav Amerike.

ZAHVALA

*Iskreno se zahvaljujem mentorju red. prof. dr. Antonu Grizoldu,
za strokovno pomoč, koristne nasvete, vzpodbudo
in jasno usmerjanje pri nastajanju mojega magistrskega dela.*

*Posebno zahvalo namenjam očetu Dušanu, mami Ireni
in bratu Dušanu, ki so mi ves čas študija stali ob strani,
me podpirali, spodbujali in verjeli vame.*

Hvala vam.

IZJAVA O AVTORSTVU magistrskega dela

Podpisani/-a Sandra Martinič, z vpisno številko 21130649, sem avtor/-ica magistrskega dela z naslovom:
Energetska varnost: varnostna dilema sodobnega sveta.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo magistrsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (UL RS, št. 16/07-UPB3, 68/08, 85/10 Skl.US: U-I-191/09-7, Up-916/09-16)), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko magistrskega dela ter soglašam z objavo magistrskega dela v zbirki »Dela FDV«.

V Ljubljani, dne 8.11.2015

Podpis avtorja/-ice:

Energetska varnost: varnostna dilema sodobnega sveta

Magistrsko delo konceptualizira energetska varnost sodobnih držav in zagotavljanje stanja ali politike uravnoveženega odnosa. Zaradi odvisnosti od energentov so sodobne države soočene z dilemo, ki jo predstavlja tekmovanje za najboljši položaj v globaliziranem svetu, ko bodo zaloge energentov usahnila. Zaradi izčrpavanja energetske zaloge in odvisnosti od energentov je potrebna vzpostavitev ukrepov in diplomatskih odnosov, ki bodo naredili prehod na obnovljive vire energije čim manj uničujoč. Ker koncept energetske varnosti nikoli ni bil enodimenzionalen in je pod vplivom številnih dejavnikov, je toliko bolj pomembno razviti učinkovito kooperativno varnostno strategijo, ki bo upoštevala vse dimenzije varnosti kot tudi nacionalne in gospodarske interese ter grožnje, ki spodbkopavajo energetska varnost.

Ključne besede: energetska varnost, naftna kriza, energetske vojne, dilema, konflikt

Energy security: security dilemma of the modern world

This master's thesis analyses the conceptualization of contemporary countries' energy security and providing status or policy of a balanced. Because of countries' dependence on energy the modern states are faced with a dilemma which is manifested in a contest for the best position in a globalized world, when energy supplies dry up. Due to the depletion of energy reserves and dependence on energy, it is necessary to establish measures and diplomatic relations, which will make the transition to renewable energy sources less destructive. Since the concept of energy security has never been one-dimensional and is influenced by many factors, it is even more important to develop effective cooperative security strategy that takes into account all dimensions of security as well as national and economic interests and threats that undermine energy security.

Keywords: energy security, oil crisis, the energy war, dilemma, conflict

KAZALO

SEZNAM KRATIC.....	8
1 UVOD	10
2 METODOLOŠKI OKVIR	12
2.1 Opredelitev predmeta preučevanja	12
2.2 Raziskovalna vprašanja	12
2.3 Metode proučevanja	13
2.4 Struktura naloge.....	14
3 KONCEPTUALIZACIJA ENERGETSKE VARNOSTI	15
3.1 Kritične varnostne študije	16
3.2 Konstruktivizem	24
3.3 Sekuritizacija	25
3.4 Geopolitična teorija	27
3.5 Varnostni materializem.....	27
3.6 Teorija vrhunca.....	28
4 ENERGETSKA VARNOST.....	30
4.1 Definicija energetske varnosti	32
4.1.1 Mednarodna agencija za energijo	32
4.1.2 Organizacija severnoatlantske pogodbe.....	33
4.1.3 Organizacija držav izvoznic nafte.....	33
4.1.4 Evropska unija	34
4.1.5 Organizacija združenih narodov	35
4.1.6 Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj	36
4.2 Naftne družbe	37
4.2.1 Nacionalne naftne družbe.....	37
4.2.2 Mednarodne naftne družbe.....	39
4.3 Energetske 'vojne'	42
4.3.1 Nafta kot orožje.....	43
5 GENEZA RAZVOJA KONCEPTA ENERGETSKE VARNOSTI	45
5.1 Naftni embargo 1956	46
5.2 Naftni embargo leta 1967	48
5.3 Arabski naftni embargo leta 1973	51
5.4 Naftna kriza leta 1979.....	55

5.5 Presežek nafte na trgu v osemdesetih letih 20. stoletja	57
5.6 Naftni šok cen v letu 1990	63
5.7 Azijska finančna kriza leta 1997	65
5.8 Energetska kriza v začetku 21. stoletja.....	65
5.8.1 Teroristični napad na ZDA	66
5.8.2 Vojna v Iraku 2003	67
5.8.3 Orkana Katrina in Rita	69
5.8.4 Libanonski konflikt.....	70
5.8.5 Sprememba cen nafte leta 2008	71
5.9 'Arabska pomlad' in 'Arabska zima'.....	72
5.10 Sudanska naftna vojna	74
5.11 Priključitev Krima s strani Ruske federacije	75
6 KONKRETNI PRIMERI DRŽAV IZVOZNIC IN UVOZNIC	77
6.1 Rusija.....	77
6.2 Savdska Arabija	82
6.3 Združene države Amerike	84
6.4 Evropska unija	87
6.5 Sinteza analize konkretnih primerov izvoznic in uvoznic.....	92
7.1 Verifikacija raziskovalnih vprašanj	93
7.2 Pomembna spoznanja iz analize	95
8 LITERATURA.....	98
PRILOGA A: Države z največjimi dokazanimi zalogami nafte (2013)	110
PRILOGA B: Največje proizvajalke surove nafte	111
PRILOGA C: Največje izvoznice surove nafte.....	111
PRILOGA Č: Največje uvoznice surove nafte.....	112
PRILOGA D: Časovnica zgodovinske energetske evolucije	113

KAZALO TABEL

Tabela 4.1: Lestvica top nacionalno naftnih družb izraženo v barelu ekvivalenta nafte dnevno (<i>Barrels Of Oil Equivalent Per Day</i> –boepd) za leto 2014.....	39
Tabela 4.2: Lestvica top mednarodnih naftnih družb izraženo v barelu ekvivalenta nafte dnevno (<i>Barrels Of Oil Equivalent Per Day</i> –boepd) za leto 2014.....	41

KAZALO GRAFOV

Graf 3.1: Hubbertov model teorije vrhunca	29
Graf 5.1: Proizvodnja nafte po sueški krizi.....	47
Graf 5.2: Rast naftnih cen in proizvodnje v času naftnega šoka leta 1973	53
Graf 5.3: Primerjava cen arabskega embarga iz leta 1967 in leta 1973	54
Graf 5.4: Naftna kriza 1979.....	55
Graf 5.5: Proizvodnja surove nafte po akterjih, 1973–2004	59
Graf 5.6: Naftna proizvodnja Savdske Arabije	60
Graf 5.7: Proizvodnja nafte v Sovjetski zvezi.....	62

SEZNAM KRATIC

AU – Afriška unija

BDP – bruto domači proizvod

boepd – (*Barrels of Oil Equivalent per Day*) ekvivalent nafte dnevno

bpd – (*Barrels per day*) sodov na dan

ESPJ – Evropska skupnost za premog in jeklo

EU – Evropska unija

Euratom – (*The European Atomic Energy Community*) Evropska skupnost za atomsko energijo

IEA – (*International Energy Agency*) Mednarodna agencija za energijo

IMF – (*International Monetary Fund*) Mednarodni denarni sklad

IOC – (*International Oil Companies*) Mednarodne naftne družbe

KVŠ – kritične varnostne študije

LNG – (*Liquefied natural gas*) utekočinjen zemeljski plin

NRD – najmanj razvite države

MENA – (*Middle East and North Africa*) Severna Afrika in Bližnji vzhod

mbd – (*million barrels per day*) milijon sodov na dan

MDG – (*Millenium Development Goals*) Milenijski razvojni cilji

MO – Mednarodne organizacije

NATO – (*North Atlantic Treaty Organization*) Organizacija severnoatlantske pogodbe

NOC – (*National Oil Companies*) Nacionalne naftne družbe

NVO – Nevladne organizacije

OECD – (*Organisation for Economic Co-operation and Development*) Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj

OPEC – (*Organization of the Petroleum Exporting Countries*) Organizacija držav izvoznic nafte

OZN – Organizacija združenih narodov

R&R – Raziskave in Razvoj

SPR – (*Strategic Petroleum Reserve*) Strateške naftne rezerve

SVOP – Skupna varnostna in obrambna politika

SZ – Sovjetska zveza

SZVP – Skupna zunanja in varnostna politika

TAPLINE – (*Trans-Arabian Pipeline*) trans-arabski naftovod

UNDP – (*United Nations Development Programme*) Program Združenih narodov za razvoj)

WB – (*World Bank*) Svetovna banka

WTO – (*World Trade Organization*) Svetovna trgovinska organizacija

ZAE – Združeni Arabski Emirati

ZDA – Združene države Amerike

ZK – Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske

ZSSR – Zveza sovjetskih socialističnih republik

1 UVOD

Koncept varnosti že dolgo ni enodimenzionalen, ampak se razvija s potrebami mednarodne skupnosti, kjer glavni akterji niso samo države, ampak se pojavljajo novi akterji na tekmi za energetska varnost; koncept, ki je konstanten v notranji in zunanji politiki sodobnih držav. Posledično so se razvili različni pogledi na varnost, ki povezujejo koncept varnosti z drugimi vidiki in razširjajo dva temeljna elementa varnosti; referenčnega objekta in potencialno nevarnost (Buzan in drugi 1998a, 1–3).

Proces globalizacije ima velike implikacije na energetske področju. Gospod Fareed Zakaria je leta 2009 opisal termin globalizacije kot, »*the rise of the rest*«, s čimer je želel opisati ekonomski vzpon številnih ne-zahodnih držav, spremembe v demografiji in spreminjajočo se naravo moči držav (Zakaria v Anderson 2012a, 28). Posledično se teoretiki in praktiki bolj nagibajo k razmišljanju o varnosti na mednarodni ravni in priznavanju, da je velik del sodobnega sveta določen s kompleksno politično, gospodarsko in socialno soodvisnostjo (Anderson 2012b, 28–38). Energetska varnost je eden izmed konceptov varnosti, pri kateri je možna široka paleta možnih referenčnih objektov in potencialnih dilem¹. Sam koncept energetske varnosti že desetletja igra pomembno vlogo v evoluciji človeške zgodovine in lahko kot grožnja varnosti, močno vpliva na vodenje sodobnih držav znotraj in zunaj svojih meja. S procesom globalizacije in soodvisnostjo med sodobnimi državami je pomembno zagotoviti transparentno zagotavljanje energentov in konceptualizacijo energetske varnosti v luči nacionalne politike sodobnih držav. Kajti v zadnjih dveh stoletjih so fosilna goriva (premog, nafta in naravni plin) imela ključni pomen za rojstvo in razvoj industrijske revolucije in svetovne gospodarske blaginje ter bodo še naprej krojila prihodnost sodobnih držav in njenih prebivalcev. Ker vse države nimajo svojih zalog, je že desetletja vzpostavljena trgovina z energenti. Obdobje globalizacije je dodatno spodbudilo trgovino z dobrinami, med njimi tudi z energenti, kar je ustvarilo soodvisnost med državami izvoznicami in uvoznicami. Ta soodvisnost se manifestira tudi v povezovanju njunih nacionalnih politik (varnostna, energetska, notranja, zunanja, itd.). To se je zgodilo zaradi neenakomerne porazdelitve energetskih virov ter neuskkljenosti med povpraševanjem in ponudbo, pri čemer predvsem razvite države in države v razvoju (Združene države Amerike – ZDA, Evropa, Japonska, Indija in Kitajska) nimajo ustreznih domačih energetskih virov, da zadovoljijo svojo hitro in rastočo porabo, zaradi česar morajo večino energentov uvažati. Na drugi strani pa imamo večje izvoznike energentov (Bližnji vzhod, Rusija, Kaspijsko morje in Afrika) ki porabijo le

¹ Dilema sama po sebi pomeni, problem, ki se ga da ali ne da razrešiti; med dvema danima možnostma.

manjši delež njihovih energetske vira. Prav zaradi neenakomerne geografske porazdelitve so energetske vire postali najpomembnejše trgovsko blago na mednarodnem trgu, katere asimetrična svetovna distribucija je še dodatno poudarila pomen energetske varnosti (Bahgat 2011, 1–2). Problem in potreba po zagotavljanju energetske varnosti izhajata iz naraščajočega nesorazmerja med povpraševanjem po energiji in njene dobave iz domačih virov, ki vodi k povečanju odvisnosti od uvoza. Ker energija zagotavlja razvoj gospodarstva in celotnega načina življenja, so v tem primeru grožnje energetske varnosti, grožnje celotni nacionalni varnostni strukturi držav uvoznic (v neki meri tudi izvoznici). Vsak konflikt v državi izvoznici in tranzitni državi lahko ogrozi milijone življenj ter gospodarsko in politično stabilnost držav. Dilema se pojavlja v tekmovanju med sodobnimi državami do za najboljši položaj v zagotavljanju energetske varnosti. To se pojavlja v skupnosti, ki je med seboj tesno prepletena zaradi procesa globalizacije in kjer vsak večji konflikt ali sprememba vpliva na celotno mednarodno skupnost. Energetska varnost ni samo sektor znotraj nacionalne varnosti, ampak varnost v celoti v okviru nacionalne in mednarodne varnosti.

Svoje politike z miselnostjo energetske varnosti kot prednostni državni cilj vodijo številne države. Z neprestanim povečanim uvozom nekaterih držav je njihov kratkotrajni cilj ohranjanje trenutnih stopenj rasti, z dolgotrajnim ciljem zmanjšanje uvoza energije (Ruchita 2007, 1–4). Že Churchill je dejal: »Varnost in gotovost nafte leži v raznolikosti«² (Churchill v Yergin 2006, 69). S to izjavo je sprožil niz dogodkov, kjer energenti narekujejo varnost države in kjer se je vpliv energetske varnosti na mednarodno varnost razširil ne le na energetiko, ampak tudi na nove dejavnike (ekonomska, politična, okoljska in vojaška varnost) in različne referenčne objekte (država, vladne in nevladne organizacije, energetske sektor, posamezniki). Možnost odkritja novih energentov se skozi leta zmanjšuje, zato si države skušajo zagotoviti energetske varnost z vojaško pomočjo zmanjševanja konfliktov na Bližnjem vzhodu (regija z največjimi zalogami nafte), kar pa je dolgotrajno in s finančnega vidika nemogoče. Zagotavljanje energetske varnosti je za države že leta eno izmed najbolj perečih vprašanj, saj se soočajo z velikim številom soodvisnih spremenljivk, s tem je njihovo obvladovanje izredno težko in razvejeno (Caballero-Anthony in drugi 2012, 3–9). Pojavljajo se ključna vprašanja za prihodnost. Ali je, na današnji stopnji razvoja, tekmovanje za energente smiselno? Ali je možno vzpostaviti kooperativno energetske varnostno strategijo?

² Prevedeno iz »*Safety and certainty in oil lie in variety and variety alone.*«

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Opredelitev predmeta preučevanja

Predmet preučevanja je konceptualizacija energetske varnosti. To pa pomeni, opredeliti pojem energetske varnosti in njeno vsebinsko povezanost z ostalimi sektorji varnosti (nacionalna, politična, ekonomska, itd.) ter znotraj konceptualizacije analizirati razloge, zakaj je za sodobne države zagotavljanje energetske varnosti dilema sodobnega sveta. Za dokazovanje soodvisnosti med sodobnimi državami pri zagotavljanju energetske varnosti bom analizirala države uvoznice in izvoznice. Za analizo sem si izbrala dve izvoznici in uvoznici; Rusijo in Savdsko Arabijo ter ZDA in Evropsko unijo (EU). Izbrane sodobne države in mednarodna organizacija (MO), imajo največji vpliv na mednarodno skupnost. EU sem si izbrala zaradi njenega posebnega statusa MO v mednarodni skupnosti, saj je edinstvena gospodarska in politična povezava 28 evropskih držav. Države članice EU so tudi ene izmed največjih porabnic energije in največje odvisnice od tujega uvoza energije. Večina držav članic nima nobene diverzifikacije dobavitelja in je odvisna samo od enega. Tako je npr. edini dobavitelj zemeljskega plina v nekatere države članice EU Rusija, s katero sta v preteklosti že bili v konfliktnih situacijah zaradi energentov. Pri EU želim prikazati s kakšnimi ukrepi se na ravni organizacije, spopada z odvisnostjo od tujih dobaviteljev. Rusija je pomembna, saj je največja izvoznica zemeljskega plina, hkrati pa ima močno vojaško prisotnost na afriškem kontinentu in Arktiki, kjer je veliko odkritih in potencialnih zalog energentov. Prav tako ima država močan nacionalistični pogled na energetske varnost in moč, ki jo pridobiva zaradi državnih zalog energentov med sodobnimi državami. Savdska Arabija je pomembna za dokazovanje soodvisnosti, saj je največja izvoznica nafte na svetu in kot glavni akter v Organizaciji držav izvoznic nafte (*Organization of the Petroleum Exporting Countries – OPEC*) regulira izvoz in proizvodnjo drugih večjih izvoznic nafte. Prav tako ima največje dokazane zaloge nafte in si je svojo celotno moč zgradila na nafti. Je država, od katere je energetske odvisnih veliko držav in ima moč za prihodno regulacijo mednarodnega trga. Analiza brez ZDA ne bi bila mogoča, saj so bile prisotne v skoraj vseh večjih energetske konfliktnih na svetu in lahko spremenijo tokove dogajanja. Na izbranih primerih se ne morejo posplošiti interesi držav, ki diktirajo konceptualizacijo energetske varnosti, geopolitični interesi in vojaški vidik.

2.2 Raziskovalna vprašanja

V analizi magistrskega dela zastavljam naslednja raziskovalna vprašanja:

a) Kaj je energetska varnost?

b) Kakšna je vsebinska povezanost med konceptom energetske varnosti in nacionalne varnosti?

c) V čem je zagotavljanje energetske varnosti sodobnih držav, varnostna dilema sodobnega sveta?

2.3 Metode proučevanja

Magistrsko delo temelji na uporabi kvalitativnih metod in analizi študij primerov za dokazovanje soodvisnosti sodobnih držav v dobi globalizacije. S kritičnim in problemskim pristopom analiziram konceptualizacijo energetske varnosti in problem zagotavljanja energetske varnosti sodobnih držav. Uporabljene bodo naslednje kvalitativne metode raziskovanja: analiza konceptualizacije energetske varnosti, ki bo raziskana s pomočjo kritičnih varnostnih študij in njenimi pristopi; z analizo vsebine opredelitve energetske varnosti bo raziskovan problem različnih opredelitev energetske varnosti. Z analizama bom lahko ocenila prednosti in slabosti pri zagotavljanju energetske varnosti. Za genezo razvoja koncepta energetske varnosti bom uporabila vzročno, primerjalno in zgodovinsko analizo ter interpretacijo primarnih in sekundarnih virov. Koncept energetske varnosti se razvija že dolgo časa, to poglavje mi bo omogočilo vpogled v njegov razvoj in povezavo z drugimi sektorji varnosti (politična, vojaška, ekonomska, itd.). Sekundarna analiza bo temeljila na gradivu strokovnih člankov in knjig o problematiki spreminjanja mednarodnega varnostnega okolja, njenih akterjev in vplivu energetskih virov na spreminjanje odnosov med akterji in njihov vpliv na mednarodno varnost. Primarna analiza bo temeljila na mednarodnih resolucijah, nacionalnih varnostnih strategijah, energetskih varnostnih strategijah, EU pogodb, itd.

Za dokazovanje soodvisnosti med sodobnimi državami bom analizirala štiri konkretne primere izvoznice in uvoznice. Te sem izbrala (ZDA, Rusija, Savdska Arabija in EU) zaradi njene proizvodnje in porabe energentov in vpliv, ki ga imajo v tekmovanju za najboljši položaj pri zagotavljanju energetske varnosti. Čeprav EU ni država, je zaradi posebnega statusa v mednarodni skupnosti in njene prisotnosti v drugih državah, pomembna zaradi zgleda drugim državam in MO. Rusija, ZDA in Savdska Arabija so države z največjimi zalogami energentov in bodo v prihodnosti imele velik vpliv na razvoj ali razrešitev problematike zagotavljanja energetske varnosti in varnostno dilemo, ki jo le ta povzroča. Pri tem bom uporabila primarne vire, predvsem različne nacionalne varnostne strategije, ki bodo tudi pripomogle k razumevanju možnosti razvoja kooperativnega ali konfliktnega modela energetske varnosti.

2.4 Struktura naloge

Magistrsko delo sestavljajo štiri poglavja poleg uvoda, metodološkega načrta, zaključka, literature in prilog, skupno torej sedem poglavij. Spodaj opredeljujem cilje posameznih poglavij ter metodologijo, s katero jih bom dosegla, in hkrati odgovorila na raziskovalna vprašanja.

Tretje poglavje je moja teoretična podlaga za konceptualizacijo energetske varnosti. Sestavljajo jo kritične varnostne študije in sektorji varnosti, na katere jo le te razdelijo. Poleg nacionalne in mednarodne varnosti se opredeljuje tudi politična, ekonomska, vojaška, okoljska in človekova varnost. Pristop izhaja iz konstruktivizma, sekuritizacije, teorije geopolitike, varnostnega materializma in teorije vrhunca.

Četrto poglavje je objektivna opredelitev energetske varnosti skozi akterje MO, ki se ukvarjajo z energetske varnostjo. Pomembno je, da se poudarijo različne interpretacije energetske varnosti in njen pomen na nacionalno in mednarodno varnost (energetske vojne, nafta kot orožje). Hkrati bom proučila vpliv naftnih družb na zagotavljanje energetske varnosti in uporabo nafte kot orožje v uresničevanju političnih in gospodarskih interesov. Metodologija, ki jo bo uporabila, je analiza političnih, pravnih in strateško razvojnih dokumentov sodobnih držav na področju varnosti.

Peto poglavje je geneza razvoja koncepta energetske varnosti in njen vpliv na mednarodno skupnost ter druge vidike varnosti. Znotraj poglavja bom izpostavila večje konflikte zaradi energetske vire in njihov vpliv na politične ekonomske, vojaške, podnebne in geopolitične spremembe. Metodologija, ki jo bom uporabila: kvalitativne, vzročne, primerjalne in zgodovinske analize ter interpretacijo primarnih in sekundarnih virov. Koncept energetske varnosti se razvija že dolgo časa, to poglavje mi bo omogočilo vpogled v njegov razvoj in povezavo z drugimi dimenzijami mednarodne skupnosti (politična, vojaška, ekonomska, itd.).

Šesto poglavje je analiza konkretnih primerov izvoznih in uvoznih, s katerimi dokazujem soodvisnost med sodobnimi državami pri zagotavljanju energetske varnosti. ZDA, Rusijo in Savdsko Arabijo sem si izbrala zaradi njihove proizvodnje in porabe energentov in vpliva na politiko drugih držav.

3 KONCEPTUALIZACIJA ENERGETSKE VARNOSTI

Pri problematiki zagotavljanja energetske varnosti bom uporabila kritični teoretični okvir, s katerim bom pojasnila varnostno dilemo ter opredelila sodoben celostni koncept energetske varnosti in pojasniti njegove morebitne (neposredne in posredne) varnostne razsežnosti na ravni sodobne države. Energetska varnost lahko skušamo pojasniti skozi različne teorije, saj predstavlja presečišče med nacionalno in mednarodno varnostjo, političnimi vedami, ekonomijo, okoljsko politiko in človekovo varnostjo. Vsaka strateška odločitev sodobne države za izpolnjevanje svoje potrebe po energiji se tako odraža na nacionalni in mednarodni strukturi. K energetske varnosti se nikoli ne sme pristopati iz vidika enega pristopa, saj energetska varnost ni enoplastna veda. Samo pri večdimenzionalnem pristopu z identifikacijo povezav med energetske varnostjo z ostalimi pristopi nacionalne in mednarodne varnosti lahko konceptualiziramo energetske varnost.

Literatura, ki obravnava energetske varnost se odraža med tremi varnostnimi paradigmi. Med prvimi je tradicionalni pristop (realizem, liberalizem), ki ima zgodovinsko gledano prevladujočo vlogo v mednarodnih odnosih in se zanaša na vojaško moč države (*»hard power«*). Hans Morgenthau v modernem realizmu postavlja glavni element moči energente, ki so zelo pomembni za industrijo in vojno ter s tem določajo politično moč države. Večino mehanizmov in transporta je odvisnih od nafte, zato so od prve svetovne vojne države z velikimi zalogami nafte pridobile vpliv v mednarodni skupnosti (Morgenthau 2005, 130). Michael Klare temu še dodaja, da bodo energetske viri pridobili pomen in bodo postali vzrok oboroženih konfliktov. Poudarja tudi, da so države po hladni vojni v 'tistem spopadu' za nadzor naravnih virov (Klare 2001, 6–13). Realizem opisuje soodvisnost med državami, ki se manifestira v neprestano grožnjo konfliktov in vojn. Z omejitvami v političnem življenju, ki jih vsilita človekova narava in odsotnost mednarodne vlade, vsaka interakcija med državami spodbuja hrepenenje po moči in egoizmu v mednarodnih odnosih in zahteva primarnost v političnem življenju moči in varnosti (Donnelly 2000, 9–10). Ker realizem razume državo kot teritorialno totalnost (geografsko, vlado, ljudi in družbo), so mednarodni odnosi le borba za moč, ki vsakršne koli odnose naredi konfliktno in povzroča njihovo dojetje le kot boj za vojaško in ekonomsko prevlado. Kakršna koli poteza države je primarno podvržena preživetju – torej varnosti (Turnšek 2008, 56–57). Država ne bo nikoli žrtvovala svojih interesov, da bi služila širši oz. naddržavni skupnosti. Tudi grožnja v mednarodni skupnosti ne bo vplivala na varnostno strategijo države. S tem namenom je varnost treba razumeti v jeziku negotovosti in nevarnosti za nacionalne države, pri čemer ideja anarhističnega državnega sistema v veliki

meri ostaja nesporna (Tripp 2013). Liberalisti nasprotujejo realizmu in vidijo v soodvisnosti mehanizem omejitve državne zunanje politike in poudarek na mednarodnih institucijah. Ta medsebojna odvisnost se ne odraža samo v gospodarstvu, ampak tudi na družbenem, političnem in kulturnem področju. V času globalizacije liberalisti vidijo države, nevladne organizacije (NVO), mednarodna podjetja in posameznike v delujočem nizu kompleksih in prekrivajočih omrežij in koalicij. Te koalicije temeljijo na skupnih strategijah in ciljih, ki utelešajo hitro širitev neodvisnih akterjev in kovanje globalne civilne družbe (Viotti in Kauppi 2014, 128). S tem bi mednarodna skupnost lahko vzpostavila delujoč globalni energetski trg, s čimer bi se odprta varnostna vprašanja omilila. Ampak tudi, če bi se energetske varnosti lotili z demokratičnimi načeli, v primeru energentov ni dokazov, da bi demokratične države bile bolj uspešno pri reševanju energetske varnosti, kot aristokratske (Farkas 2012, 27–29; Daddow 2009a, 69). Liberalistične ideje lahko delimo na tri skupine:

- a) Vojna: ni naravno stanje mednarodnih odnosov, mir je realno stanje, nacionalne interese zavarovati z več kot vojaškimi sredstvi;
- b) Vlada: demokracija je nujna za omogočanje razvoja, države niso glavni akterji v mednarodni skupnosti, soodvisnost med državami je ključna značilnost mednarodnih odnosov in;
- c) Človeška narava: ljudje se lahko izpolnjujejo, vera v moč človeškega razuma, vera v moč človekove notranje moči, prepričanje v možen nadaljnji razvoj (tehnološki, moralni, družbeni, znanstveni) (Daddow 2009b, 70).

Za konceptualizacijo energetske varnosti lahko uporabimo vse tri varnostne paradigme, ampak za natančno opredelitev in vprašanje zagotavljanja energetske varnosti je potrebno poseči po drugi in tretji varnostni paradigmi: alternativni in kritični pristopi. Alternativni pristopi in kritične študije k energetske varnosti pristopajo iz različnih vidikov raziskovanja: politični, ekonomski, geopolitični, vojaški in okoljski. Izpodrivata tradicionalne predstave o varnosti, a kljub razširjenemu pogledu na energetske varnost še vedno prihajajo do ovir pri njenem razumevanju, saj predstavlja edinstven pomen za industrijske in vojaške dejavnosti, ki pa so vezani na tradicionalno varnostno arhitekturo (Simpson 2012, 9; Japaridze in Roubanis 2013, 3–5). Za problematiko zagotavljanja energetske varnosti sodobnih držav in pojasnitev varnostne dileme bom uporabila kritične varnostne študije.

3.1 Kritične varnostne študije

Glavna prvina kritičnih varnostnih študij (KVŠ) je, da zavračajo tradicionalne pristope k varnosti. Medtem ko nekateri vidijo KVŠ le kot kritiko tradicionalnim pristopom, ga drugi

vidijo kot samostojni pristop zavezan k emancipacijski teoriji. Torej namesto dekonstrukcije, pristop k rekonstrukciji. Kritični pristop, ki povezuje varnost s kritično teorijo se v njenem okviru, zanašajo na spoznanja frankfurtske in pariške šole ter gramšijansko razmišljanje³. Kot glavna akademika te teorije veljata, Ken Booth in Richard Wyn Jones. Kritične varnostne študije zajemajo velik spekter trendov (npr. mirovne študije), ki so se začeli razvijati v šestdesetih letih 20. stoletja in so razširili koncepta nasilja in miru, alternativno obrambo ter kolektivno varnost. Premislek pristopa k varnosti ne pomeni samo dodajanje novih varnostnih vprašanj državnim varnostnim agendam, ampak odprtje širšega pristopa, ki bi omogočil objektivnejšo sliko povzročitelja negotovosti (socialno, vojaško, politično in fizično) in preprečevanje posameznikom in skupinam izvajanje nasilja. Po besedah Kena Bootha: »/č/e je varnost zasnovana v smislu različnih groženj za človeško življenje in dobro počutje, potem je treba upoštevati ne le grožnje, ki so pomembne na državni ravni, temveč so na vseh ravneh, primerne za individualno in skupinsko življenje«⁴ (Bilgin 1999, 31–33). Glavna dilema KVŠ je, da trenutno vodilne države na svetu vzbujajo več negotovosti kot varnosti, saj varnost ni stabilna, če je dosežena in vzdrževana preko grožnje z vojno ali na račun nekoga drugega. Kritična teorija upošteva spremembe v pojasnjevalne in evalvacijskem smislu. Ključni koncepti KVŠ so: referenčni objekt, tradicionalni pristop, razširitev, poglobitev, normativni položaj,⁵ pozitivizem,⁶ post-pozitivizem⁷ in varnost kot izpeljan koncept⁸ (Peoples in Vaughan-Williams 2014, 2–5). Pristopi h kritičnim varnostnim študijam je edina teoretična predpostavka, ki lahko konceptualizira energetska varnost in deloma pojasni problem zagotavljanja energetske varnosti sodobnih držav. Zagotavlja analitični okvir za analizo varnosti in varnostne grožnje, preko inter-subjektivnih procesov in njihovih učinkov na varnostne konstrukcije ter prepoznavajo različne sektorje, ki so prav tako vključeni v varnostni okvir (Malešič 2012a, 275). Jedro je, da se odredimo brezplodnemu opredeljevanju vprašanja, kaj je varnost, in se osredotočimo na proces sekuritizacije oseb, predmetov in

³ Antonio Gramsci je najbolj znan po njegovi teoriji kulturne hegemonije, ki opisuje kako države uporabljajo svoje kulturne institucije za ohranitev oblasti v kapitalistični družbi, ti. »tretji obraz moči« ali »nevidna moč«.

⁴ Prevedeno iz: *»/if security is conceived in terms of a wide variety of threats to human life and well-being then it is necessary to consider not just the threats which are relevant at the state level, but at all the levels appropriate for the individual and group living«.*

⁵ Normativni položaj je tisti, ki izrecno zavzema stališče o tem kaj naj bi ali bi morali analizirati, doseči ali zavarovati.

⁶ Pozitivizem se nanaša na teorijo znanja, ki zagovarja, da je mogoče uporabiti znanstvene principe objektivnosti, kopiranja, verifikacije in posplošitve, ki se uporablja v študijah naravnega sveta, tudi v družboslovju.

⁷ Post-pozitivizem se nanaša na serijo pristopov, ki zavračajo idejo o analizi naravnega in družbenega stanja na isti način.

⁸ Tako razmišljamo o varnosti izhaja iz načina mišljenja posameznikov, da svet deluje širše.

konfliktov, ki se imajo možnost spremeniti v eksistencialne grožnje, ki zahtevajo izredne ukrepe (Behnke 2013, 55–58).

Ken Booth je vprašanja oz. grožnje varnosti razdelil na sektorje, katera lahko povežemo s problemom zagotavljanja energetske varnosti sodobnih držav ter njeno konceptualizacijo. Poleg opredelitve nacionalne in mednarodne varnosti moramo upoštevati še posamezne sektorje znotraj teh varnosti: politično, ekonomsko, vojaško, okoljsko in človekovo varnost.

a. Nacionalna varnost

Medtem ko nekateri avtorji menijo, da je narava države delno odvisna od človeške narave v katerem posamezniki (v državi) med seboj tekmujejo za prevlado svojih, drugi avtorji priznavajo, da človeška narava delno vpliva na konflikte, ampak v njej ne vidijo razloga za konflikte med državami interesov (Grizold in Simoniti 2001a, 165–166). Človeška narava je lahko miroljubna ali agresivna, a le malo ali nič vpliva na način, kako ravna države. Ker mednarodne odnose primarno vzpostavljajo države, človeška narava ne more vplivati na mednarodne konflikte. Motivi držav vzpostavljajo odnos v mednarodni skupnosti in s tem vplivajo tudi na svojo nacionalno varnost (Grizold in Simoniti 2001b, 329–330). Nacionalna varnost je državno centrična, ker država prevladuje v številnih pogojih, ki določajo tako individualno kot mednarodno varnost. Čez zgodovino je vsaka država na svetu bila ogrožena s strani druge države, kar kaže, da države niso sposobne harmonskega sobivanja. Uresničitev nacionalne varnosti je v mednarodni skupnosti del »igre ničelne vsote« ('*zero-sum game*'), saj uporaba vojaških in gospodarskih sredstev za zagotovitev nacionalne varnosti zmeraj poteka v kombinaciji z drugimi državami, katera dejanja pripeljejo do gospodarskih motenj in vojn.

Univerzalno sprejeta definicija nacionalne varnosti ne obstaja. Države, akademiki in MO imajo različne opredelitve njenega pomena. Njena opredelitev se je še posebej zapletla po terorističnih napadih 11. septembra 2001, ko se je koncept nacionalne varnosti zapletel in so države začele v imenu nacionalne varnosti spreminjati njeno opredelitev. Razvoj koncepta nacionalna varnost se je začel iz preprostih definicij, kjer se je predvsem poudarjala svoboda iz vojaške ogroženosti in politične prisile. Splošna opredelitev se nanaša na varstvo ali varnost neke države in njenih državljanov s poudarkom na splošno varnost naroda in nacionalne države. Vojaški vidik nacionalne varnosti je bila vedno pomembna sestavina nacionalne varnosti, a že dolgo ne najbolj pomembna. Vsak narod potrebuje tudi druge oblike zavarovanja. Elementi nacionalne varnosti so poleg vojaške varnosti še: politična varnost, gospodarska varnost, okoljska varnost, energetska varnost, itd. Elementi varnosti so tudi tesno

povezani in soodvisni s konceptom nacionalne moči (Romm 1993a, 1–8). Da je energija ključnega pomena za varnost države, je samoumevno. Energija je ključnega pomena za vodenje vojske, ali je to uporaba premoga, nafte, itd. To le predstavlja najbolj primarno delo vloge energije pri nacionalni varnosti oz. na državno-eksistencialni ravni. Bolj pogoste nevarnosti so grožnje gospodarskih in družbenih storitev, ki se razvijajo hitro in imajo daljnosežne posledice, ti. sekundarna energetska varnost. Pomanjkanje zadostne oskrbe z energijo na kritičnih domačih omrežij ali infrastrukturah lahko povzroči prekinitev osnovnih storitev v zdravstvenih in varnostnih sistemih, komunikacij, prometu, odzivanju v izrednih razmerah in v osnovnih storitvah (Cornell 2009).

b. Mednarodna varnost

Od konca hladne vojne se je opredelitev mednarodne varnosti razširila na več sektorjev in akterjev. Učinkovito soočanje z grožnjami 21. stoletja zahteva skrbno sodelovanje iz te razširjanje opredelitve z novim integriranim strateškim razmišljanjem. Pri mednarodni varnosti je treba vedeti, da le ta izhaja iz odnosov med akterji. Predvsem zajema, kako se družbene skupnosti med seboj obravnavajo v smislu groženj in ranljivosti in kako obravnavajo grožnje iz narave (naravne katastrofe in človeške). Tudi mednarodna varnost je razdeljena na sektorje varnosti, ki se med seboj prepletajo. Hkrati pa mora obravnavati še dinamike, kot so varnostna dilema, ravnotežje moči, oborožitvene tekme in varnostni režimi. Vse države, brez izjeme, so vključene v mednarodni varnostni sistem in odnose, ki se prepletajo v svetovni varnostni mreži soodvisnosti, a v sklopu mednarodne varnosti, države še vedno najresneje prepoznajo politične in vojaške grožnje. Ti dve grožnji sta povezani z bližino, saj horizontalno prepotujejo krajše kot daljše razdalje. Zaradi tega se večina držav bolj boji sosednjih ali regionalnih držav kot oddaljene države. Čeprav obstaja svetovna varnostna soodvisnost, države regionalno varnostno soodvisnost doživljajo bolj intenzivno. Ta anarhični varnostni sistem je eden od regionalno osnovanih matric, ki jo imenujemo varnostni kompleksi: »/.../nabor držav, pri katerih so kritična varnostna dožemanja in skrbi tako med seboj povezane, da se njihovi problemi nacionalne varnosti ne morejo razumno analizirati ali razrešiti drug od drugega« (Buzan in drugi 1998b, 10–15). Grožnje energetske varnosti niso omejene nacionalno ali regionalno, ampak se širijo horizontalno in vertikalno, njen vplivi se širijo hitro in lahko imajo uničujoče posledice na vseh nivojih varnosti. Obstaja več trendov, ki upravičujejo mednarodni kooperativni pristop k energetske varnosti. Prvič, da se bo zaradi gospodarske rasti in rasti prebivalstva potreba po energiji podvojila v naslednjih 30 letih, predvsem v državah v razvoju. Drugič, fosilna goriva bodo glede na sedanje trende še naprej

zagotavljajo večino energije, vendar so viri neenakomerno porazdeljeni po vsem svetu. To prispeva k rasti svetovne trgovine energije in je vir zaznane negotovosti. Njeno dojetje je v sklopu mednarodne varnosti privedlo tudi do zmede med energetske varnostjo in energetske neodvisnostjo⁹, ki sta dve različni vprašanji. Opredelitve energetske varnosti, čeprav ne neposredno, vključujejo, okoljska in druga vprašanja, ki so nezadržno povezane z energetskimi. Zato je energetske varnost mogoče doseči le z globalnim sodelovanjem in ne ločeno. Cilj, za zagotovitev mednarodne in energetske varnosti, predstavlja veliko bolj učinkovit mednarodni sistem za spodbujanje energetske varnosti, pri čemer ni bojzani o zanesljivosti oskrbe z energijo in je zakoreninjena v medsebojni soodvisnosti proizvodnje in potrošnje narodov (Yueh 2010, 216–217).

c. Politična varnost

»Politična varnost je osredotočena na organizacijsko stabilnost držav, vladnih sistemov in ideologij, ki jim dajejo legitimnost« (Williams 2008a, 4). Vključuje pravice do predstavnštva, samostojnosti (svobode) in možnosti sodelovanja v npr. stavek ter pravne varnosti; individualni in kolektivni dostop do sodstva. Grožnje politični varnosti niso več nacionalno omejene, ampak gre za čezmejne vplive sporov (državne vojne, terorizem, protiteroristični ukrepi, kriminal, neofašizem, energetske grožnje, itd.). V obdobju globalizacije, konfliktov ni mogoče zajeti znotraj nacionalnih meja, ti imajo nagnjenja, da postanejo globalizirani in skoraj neizbežno privabijo še zunanje akterje. Politični sistem države je v središču politične varnosti, kar vključuje tudi konstantno obvladovanje konfliktov treh osnovnih in medsebojnih protislovij: med gospodarskimi sposobnostmi in družbenimi pričakovanji, med elitami in množicami ter tiste med suverenostjo in podrejenostjo. Sposobnost politike pri premagovanju kriz in zagotavljanje varnosti za svoje prebivalce je bolj odvisna od konfliktnega upravljanja kot od njenih virov in avtonomije. Nasprotno pa je povečana raven negotovosti, povezana z večjim pomanjkanjem, kar lahko pripelje do močnega zmanjšanja avtonomije in neučinkovitega vodenja konfliktov (Nef 1999, 23–76). Resnične grožnje energetske varnosti v povezavi z politično so zatorej, državni protiukrepi za »varstvo« energetske varnosti saj je energije v novem svetovnem redu funkcionalna in ne ozemeljska. Politična nestabilnost v državah izvoznicah bo vedno ovirala pravilno delovanje energetske varnosti, zato morajo države najti pravilni diplomatski odnos za njeno razreševanje. V politično varnost se globoko vpletajo tudi druge dimenzije varnosti, med njimi ekonomska, okoljska, družbena, energetska in kulturna varnost. Povezava kulturne, politične in energetske varnosti je pomembna, saj

⁹ Energetska neodvisnost je mogoča takrat ko država več ni odvisna od uvoza energentov. Doseže jo lahko skozi uporabo napredne tehnologije, ki bi omogočila razvoj dostopne in cenovno ugodne alternativne vire energije.

kulturna varnost predstavlja ohranjanje sposobnosti za nadziranje strahu in negotovosti, kjer kultura držav izvoznic nafte veliko pripomore do njihove obravnave. To velja tudi obratno, strah pred globalizacijo zahodne kulture.

d. Ekonomska varnost

V sklopu mednarodnih odnosov in varnosti, je ekonomska varnost opredeljena kot: »/Z/možnost nacionalne države, da sledi svoji izbiri politik za razvoj nacionalnega gospodarstva po zelenem načinu« ali »/s/e vrti okoli dostopa do virov, financ in trgov, ki so potrebni za ohranjanje sprejemljive ravni blaginje in državne oblasti« (Williams 2008b, 4). V preteklosti so narodi osvajali druge narode in se s plenom, dostopom do novih virov in razširjeno trgovino ter osvojeno nacionalno ekonomijo, bogatili. V današnjem zapletenem sistemu mednarodne trgovine, ki je okarakteriziran z multi=nacionalnimi sporazumi, soodvisnostjo in razpoložljivostjo naravnih virov, je ekonomska varnost postala ena izmed dimenzij varnosti, brez katere sodobne države ne morejo slediti svojim interesom v mednarodni skupnosti. Ekonomska varnost je postala ključni dejavnik v MO, v povezavi z geopolitičnimi interesi po energentih, po napadu 11. septembra 2001 (Williams 2008c, 4–6; Burke 2011, 160–163).

Vprašanja ekonomske varnosti, v povezavi z nacionalno in mednarodno varnostjo, so se začela komaj pojavljati po koncu hladne vojne. Povezave imajo dve pomembni komponenti: prva, ali je vprašanje ekonomske varnosti enako ali bolj pomembno od vojaške varnosti in; druga, ali države sprejemajo strateške, tehnološke ali industrijske odločitve iz ekonomskih, političnih ali vojaških razlogov, v povezavi z odvisnostjo od tujih dobaviteljev (nafta, tehnologija, itd.)? Ekonomska varnost je uvedla tudi ti. 'gospodarsko vojskovanje', ki zamenjuje tradicionalno vojaško vojskovanje in bombardira z gospodarskim pritiskom in embargom. Če se moč držav še vedno ne bi kazala z močjo vojske, bi se vojna lahko odpravila in bi vojskovanje v celoti zamenjala zunanja trgovina in razmerja soodvisnosti ter vplivi med državami (Romm 1993b, 51–52). Ker pa sta vojaška in ekonomska varnost tesno povezana, se doseganje ekonomske varnosti v mednarodni skupnosti povezuje z vojaško varnostjo in s tem z vojnami (embargo, energenti, itd.). Ekonomska varnost se velikokrat povezuje z odvisnostjo držav od uvoza potrebnih zalog, kar pomeni, da kljub bogastvu država ni nikoli samostojna in varna.

e. Vojaška varnost

Vojaška varnost se opredeljuje kot, prepletanje med oboroženimi in ofenzivnimi sposobnostmi držav in dojemanja namenov drug drugega (Williams 2008d, 4). Intenzivni

ofenzivni vedenjski ukrepi so del človekovega sistema, ki ga ne more zatreti. Država potrebuje vojsko, da se brani pred grožnjami do njene ozemeljske celovitosti. Zaradi pogostosti groženj, obstajajo v mednarodni skupnosti »Zakoni vojne«, ki se ne nanašajo na pravila oboroženih spopadov (*ius in bello*), ampak na pravico do vojne (*Ius ad bellum*). Svet v katerem so urejena pravila vojne, so ta postala orodje v tekmovanju za energetska varnost, za zagotovitev najboljšega položaja. Čeprav je danes pomen vojaške varnosti ohranitev državne nacionalne varnosti, gospodarskih interesov in zaščito pred zunanjimi agresorji, predmet nacionalne varnosti ni vojna ali mir, temveč blaginja njenih prebivalcev. Koncept miru, kot odsotnost vojne ali njegove protiuteži je v tem primeru abstraktni pojem, saj je v povezavi z energetska varnostjo nacionalna varnost 'vedno' ogrožena, s tem pa tudi vojaška (Paleri 2008, 125–127).

Povezave med vojaško in energetska varnostjo niso samo v primeru konfliktov ali geopolitičnih interesov. Vojska spada med največje porabnike energije v državi in na mednarodnih misijah, zato je v njihovem interesu, da zagotovijo energetska varnost. Zagotavljanje energetske varnosti oz. energije je za vojsko velik izziv. V razvitih državah morajo vzdrževati velike flote vozil, ladij, letal itd. zato ni presenetljivo, da to zahteva visoko ceno energije bodisi v smislu nafte ali drugih energentov, ki povzročijo znatno obremenitev vojaških proračunov z potencialnim vplivom na vojaško pripravljenost. Na operativnem nivoju lahko visoka energetska odvisnost ogroža vojaško zmogljivost na bojišča. Sodobni diskurzi o vojaški energiji se v glavnem vrtijo okoli tekočih operacij na Bližnjem vzhodu kot tudi dogodkov v ZDA in Evropi. Koaliacijske operacije v Afganistanu in Iraku so Zahod prizadele v smislu inherentne negotovosti v globalnem energetska trgu; nestanovitnost cen in konkurenca (Wong 2012, 14–16).

f. Okoljska varnost

Nekateri analitiki opisujejo okoljska varnost kot »ultimativno« varnost. Okoljska varnost se lahko analizira iz različnih vidikov, ali je to iz družbenega, političnega, vojaškega ali energetskega vidika. Najsplošneje opredeljena je kot: »/o/hranjanje lokalne in planetarne biosfere kot bistvo za podporo sistemu, od katerega so odvisna vsa živa bitja« (Williams 2008e, 4). V MO in sekuritizaciji okolja je še vedno nedoločeno, kakšne politične nestabilnosti lahko povzročijo okoljske spremembe. Interesi akterjev (države, MO itd.) za razvoj okoljske varnosti niso jasno določeni zaradi nihanj dojemanj okoljskih groženj. Ali je razumno sekuritizirati okolje; opazovanja v mednarodni skupnosti so pokazala, da ga nekateri akterji že. Zato je treba razlikovati dve agendi v okoljski varnosti; znanstveno in politično

agendo. Čeprav sta odvisni druga od druge, je politična tista, o kateri se največ govori na mednarodnih okoljskih forumih (Buzan in drugi 1998c, 71–72). Politizacija okoljskih groženj je pomemben korak za okoljsko in energetska varnost, čeprav jo politiki ne uvrščajo dovolj visoko na varnostni dnevni red držav, ker ne povezujejo okoljske probleme z problematiko varnosti, saj je treba prepoznati izbruh konfliktov, ki imajo okoljske učinke in korenine. Zapostavljanje varnostnih učinkov okoljskih groženj, ker ni opremenljivega »sovražnika«, širi grožnjo horizontalno, s čimer je varnost posameznika, države in mednarodne skupnosti vse bolj ogrožena. Okoljska varnost (prav tako energetska varnost) se tako sooča s t.i. Gidensovim paradoksom, ki navaja, da ker okoljske grožnje niso otipljive, vidne in takojšnje v teku vsakdanjega življenja, mnogi ne bodo storili nič konkretnega za njihovo preprečitev. V ospredje pridejo komaj ko postanejo vidne in pereče ter ko je že prepozno za uspešno ukrepanje (Malešič 2012b, 265–266).

Vprašanja okoljske varnosti se delijo na dve kategoriji: transnacionalna okoljska vprašanja in transnacionalna okoljska ali energetska vprašanja. Medtem ko prva grozi kvaliteti človekovega bivanja (npr. globalno segrevanje), druga hkrati tudi vpliva na ozemeljsko celovitost ali politično stabilnost. Zaradi soodvisnosti okoljskih vprašanj z drugimi področji, se je v zadnjih letih razvila tudi tretja kategorija – okoljske posledice vojn (npr. Sadam Husseinova uporaba naftnih razlitij in naftnih požarov kot orožje vojskovanja)¹⁰ (Romm 1993c, 15–17). Energetska in okoljska vprašanja varnosti so se v kombinaciji pojavila leta 2007, kot primarno vprašanje globalne agende in so se med državami začela pojavljati strinjanja in konsenz o potencialni dolgoročni ekonomski in nacionalni varnosti zaradi negotove oskrbe z energijo in okoljskih sprememb ter potreba po intenzivnem tehnološkem napredku, ki bi zagotavljal manj onesnaževanje in varne vire energije. Kljub začetnemu zagonu, države še vedno niso dosegle dogovora o najboljših ukrepih, ki so potrebni za zmanjševanje globalne odvisnosti od fosilnih goriv, emisij in toplogrednih plinov. Protisloven in nesorazmeren mednarodni politični izid vpliva na spremembe cen nafte in globalno segrevanje v vseh državah, pri čemer nekatere države potrebujejo hitrejše rešitve (McKibbin in Wilcoxon 2007, 1–2).

g. Človekova varnost

Zagovorniki človekove varnosti trdijo, da sam koncept skuša redefinirati 'referenčni objekt' varnosti. Ta je postal alternativa tradicionalnemu poudarku državne varnosti in zagovarja

¹⁰ *Environmental Modification Convention* je bila podpisana 18. maja 1977 in je stopila v veljavo 5. oktobra 1978. Prepoveduje vojaško ali drugo sovražno uporabo tehnik, ki povzročata okoljske spremembe in lahko ima razširjene, dolgoročne ali hudi posledice na okolje.

svobodo pred strahom in svobodo pred pomanjkanjem; svoboda pred strahom označuje željo, da bi ljudje morali biti brez grožnje z nasiljem in svoboda pred pomanjkanjem označuje željo, da bi ljudje morali živeti brez revščine in pomanjkanja s pravico do osnovnih sredstev za preživetje. To se zelo razlikuje od tradicionalnega pogleda na varnost, saj v človekovi varnosti ni skrbi za uporabo orožja, ampak je skrb za človekovo življenje in dostojanstvo. To sovпада z razširitvijo varnostne agende znotraj akademskega študija varnosti (Booth 2014, 155–157). Koncept človekove varnosti upošteva vse faktorje (notranji konflikti, okoljska degradacija, bolezen, itd.), ki grozijo blaginji in življenju posameznikom. Problem zagotavljanja energetske varnosti ne prizadene samo enega sektorja znotraj sodobne države, ampak ogrozi vse sektorje varnosti do posameznika.

3.2 Konstruktivizem

Teorija konstruktivizma se osredotoča na to, kako so grožnje varnosti družbeno konstruirane. Med drugim tudi trdi, da so nekatera vprašanja varnosti, prikazana kot grožnje s strani političnih akterjev. Konstruktivistično mišljenje je postalo eden izmed prevladujočih in dinamičnih pristopov za preučevanje varnosti. Zakoreninjen je v vpogledu družbene teorije in filozofije znanja in kot posledica, ne napoveduje dogodkov ali ponuja dokončnega mnenja kako naj država deluje v mednarodni areni. Namesto tega ponuja razumevanje, kako je družbeno življenje sestavljeno in temeljni pomen družbenih sprememb: ljudje delujejo proti predmetov, vključno proti drugim ljudem na podlagi tega kaj ti predmeti (in ljudje) pomenijo zanje. Osrednji pomeni konstruktivističnih trditev se vrtijo okoli štirih konceptov: diskurzi, norme, identitete in socializacija ter se pogosto uporabljajo v sodobnih razpravah o različnih vprašanjih, ki zadevajo mednarodno skupnost, vključno z globalizacijo, mednarodnimi standardi človekovih pravic, varnostna politika, itd. (Devetak in drugi 2012a, 103–104). Želja konstruktivistov je alternativna predstavitev prevladujočega trenda razumevanja mednarodnih odnosov, v kar spada konstruktivistična re-konceptualizacija varnostne dileme, neoliberalistične teorije in demokratičnega miru (Hopf 1998, 171–172). Glavni predmet konstruktivistične teorije je identiteta. V nasprotju z realisti in liberalisti, konstruktivisti trdijo, da interesi akterjev izhajajo iz njegove identitete ter kako ti akterji konceptualizirajo sami sebe, vloge in njihov namen služenja. Identiteta v konstruktivističnem mišljenju je intersubjektivna: tj. ne obstaja v fizičnem svetu in ne obstaja v naših glavah, ampak obstaja med ljudmi in njihovimi interakcijami. V tem smislu je konstruktivizem in njegova identiteta razumljena kot osnova za interes: tj. ljudje tvorijo skupnost, ki spoštuje določene vrednote in ideale, kaj naj bi vplivalo na nadaljnjo smer ukrepov. Vse to vpliva na zunanjo politiko države

ter na cilje in interese, ki jih zasledujejo. Medtem ko realisti merijo ravnotežje moči glede na objektivne razmere oz. materialne zmožnosti in liberalisti upoštevajo racionalne strategije in subjektivne izračune akterjev, konstruktivisti predlagajo, da je treba pri procesih oblikovanja pomena in identitete upoštevati tako materialne dejavnike kot strateške odločitve (Devetak in drugi 2012b, 104–106). Glavna ideja socialnega konstruktivizma je, da varnost ni objektivni cilj in grožnje varnosti ne predstavljajo samo dožemanje materialnih dobrin. Za analitike in teoretike ni dovolj samo analiziranje varnosti, saj ta ne obstaja v ti. fizičnem svetu, ta je konstruirana in rekonstruirana skozi inter-subjektivnost akterjev. S tem se koncept varnosti poglobi in razširi. Materialne dobrine nimajo tako velikega vpliva kot interesi in identitete akterjev, od česar je odvisna razumevanje moči (interese je tudi možno na novo opredeliti med interakcijo). S tem je varnost družbeno konstruirana in ne fiksna, ni stabilna ali nespremenljiva. Nekaj kaj ni fiksno in je družbeno konstruirano, je možno tudi spremeniti, ampak ker ljudje svet ponotranjimo, je ta proces lahko težak (Lasan 2013, 42–43).

3.3 Sekuritizacija

Sekuritizacija je koncept, ki predstavlja svež pristop v naporno razpravo med tistimi, ki trdijo, da so grožnje objektivne (tj. tisto kaj resnično predstavlja grožnjo mednarodni varnosti) in tistimi, ki trdijo, da so grožnje in s tem varnost subjektivna (tj. tisto kaj se dožema kot grožnja). V poskusu, da bi to razpravo zaobli, koncept sekuritizacije predlaga, da se varnost naj obravnava kot govorno dejanje, pri čemer glavno vprašanje ni, če so grožnje objektivne ali subjektivne, ampak jo obravnavati na način, kjer je vprašanje varnosti (premiki čet, migracije ali degradacija okolja) možno družbeno konstruirati kot grožnjo. Ideja govornega dejanja ima dolgo tradicijo v filozofiji in se nanaša na idejo, »če rečeš nekaj, je nekaj narejeno«. Pri čemer lahko besedo varnost razumemo kot dejanje, s katerim lahko vrsto perečih mednarodnih vprašanj (vojaško, gospodarsko, politično in okoljsko) uprizorimo kot grožnjo (Munster 2014). Sekuritizacija pretežno proučuje, kako se varnostne grožnje pojavljajo, razvijajo in izginjajo. Poleg tega jo v veliki meri moramo razumeti kot sintezo konstruktivizma in političnega realizma v svojem pristopu k mednarodni varnosti. Glavni argument sekuritizacije v mednarodnih odnosih je, da se zadeva razvije v vprašanje varnosti ne z objektivno nevarnostjo za državo (ali drugega referenčnega objekta/akterja), temveč zato ker je akter opredelil vprašanje kot eksistenčno grožnjo za preživetje nekega drugega referenčnega objekta. S tem si je akter vzel pravico za obravnavo varnostnega vprašanja preko izrednih sredstev za zagotovitev preživetja referenčnega objekta. Varnost s tem postane samoreferenčna praksa, kjer zadeva postane varnostno vprašanje le z označitvijo. Vendar s

tem, ko varnost postane socialni in intersubjektivni konstrukt, ne pomeni, da lahko vsa vprašanja postanejo del sekuritizacije (Diskaya 2013). Kot omenjeno, razumevanje varnosti in groženj ni objektivno. Grožnje se po Solidumu lahko razvrščajo v tri skupine:

1. aktualne grožnje so obstoječe razmere, ki lahko v vsakem trenutku ogrozijo varnost;
2. potencialne grožnje so razmere, ki težijo k ogrožitvi varnosti, vendar niso prenesljive k aktualnim grožnjam zaradi nekaterih omejitev;
3. fiktivne grožnje so razmere, za katere se domneva, da ogrožajo varnost, vendar v resnici ne obstajajo (Solidum v Adiong 2009a, 6).

Caballero-Anthony in Emmers (2006, 23–24) opisujeta pet terminoloških izrazov v procesu sekuritizacije, in sicer: a) Varnost. Družbeno konstruiran koncept o preživetju, pri čemer je vprašanje predstavljeno kot eksistenčna grožnja proti zasnovanemu objektu; b) Akterji sekuritizacije. Ti predstavljajo vlade, MO ali akterje civilne družbe, ki sekuritizirajo vprašanje z artikulacijo obstoja grožnje za preživetje določenega referenčnega objekta; c) Referenčni objekt. To so lahko individualne osebe ali skupine (begunci, žrtve kršenja človekovih pravic, itd.), kot tudi varnostna vprašanja državne nacionalne suverenosti (vojaška varnost) ali ideologije (politična varnost), nacionalnega gospodarstva (gospodarska varnost), kolektivne identitete (družbena varnost) ter preživetja vrst ali habitatov (okoljska varnost); d) Specifično občinstvo. Dejanje sekuritizacije je uspešno in celovito, ko akter sekuritizacije uspe s pomočjo govornega akta, v jeziku varnosti, prepričati specifično občinstvo npr. javno mnenje, politike, vojaško osebje ali druge elite, itd., da je referenčni objekt eksistenčno ogrožen; e) Govorni akt. Po Waeverju s pomočjo teorije lahko gledamo na varnost kot govorni akt, pri čemer je varnost ni interes in se ne nanaša na nekaj konkretnega, saj je že samo dejanje akt. Z oznako varnost, državni zastopnik že sproži razvoj vprašanja v določeno območje z nekaterimi pravicami. Tako je sprva oznaka varnost dejanje in drugič z izjavo že primarna resničnost. Caballero-Anthony in Emmers nadaljne pojasnujeta, da govor informira in vpliva na našo percepcijo realnosti in ima neposreden vpliv na človekovo vedenje in rezultat (Adiong 2009b, 6–8).

Z večdimenzionalnim pristopom k varnosti je postalo težje razločevati med originalnimi in derivativnimi viri ogrožanja varnosti. Koncept varnosti se je predvsem spremenil v razširjanju referenčnega objekta, tj. kdo ogroža in kdo je ogrožen, kar bi lahko vodilo do t.i. inflacije koncepta varnosti. Širjenje koncepta varnosti je prineslo nova vprašanja o povezavah med subjekti in viri ogrožanja varnosti, pri čemer se bi lahko izgubili glavni in podrejeni viri

ogrožanja (Politi 1997, 12; Udovič 2013, 533). Zato je še potrebno posebej paziti kako reševati grožnjo energetske varnosti.

3.4 Geopolitična teorija

Težko je identificirati geopolitične teoretične pristope v mednarodni varnosti, saj je mnogo odvisno od interpretacije zgodovinskih dogodkov. Kljub temu lahko pri njenem razumevanju uporabimo naslednje definicije političnih geografov, Van der Wusten in Dijkink, ki pravita, da se izraz geopolitika uporablja kot tip analize, ki uporablja podatke o položaju države v mednarodnem okolju v luči njene geografske značilnosti; niz pravil, ki se uporabljajo pri izvajanju državne politike na osnovi teh analiz in; diskurz, ki opisuje in ocenjuje položaj države v mednarodnem okolju na osnovi analiz. Geopolitika odraža kombinacijo geografskih in političnih dejavnikov, ki določajo stanje države ali regije in poudarjajo vpliv geografije na politiko. Strateško se nanaša na celovito in načrtovano izvajanje ukrepov za doseganje osrednjega cilja ali pomembnih sredstev vojaškega pomena (Venier 2010). Malo ljudi je resnično povezal teorijo geopolitike s energetske varnostjo, za kar je potrebna celovita analiza načina kako geopolitika vpliva na varnost oskrbe z energijo; analizira se varnost oskrbe z energijo, potreba po energiji, varnost rabe energije, itd. na nacionalni ali regionalni ravni. Pomembno je omeniti, da čeprav so še energenti dobavljivi, so ti pogosto omejeni na geopolitično nestabilnih regijah (npr. Bližnji vzhod, Severna Afrika, osrednja Azija), kar otežuje dobavo energentov v ostali svet. Hitra rast v Indiji in na Kitajskem je povečalo povpraševanje po energiji, kar je skupaj s Kitajsko prisotnostjo v afriških državah skrb vzbujajoče. Hkrati je svet doživel tri-letno rast energentov, v kateri se je cena surove nafte potrojila in cene plina, električne energije in premoga podvojile. To pomeni, da so visoke cene zaradi povečanja potrebe in pomanjkanje virov pripeljale varnost na nivo človeka. Odločitev prekinitve dobave plina iz Rusije v Ukrajino v obdobju 2005/2006 in dobave nafte v Belorusijo leto kasneje, obe vitalni tranzitni državi, je razkrilo pomen geografskega položaja (država izvoza, tranzita in uvoza), geopolitičnih interesov in sodelovanja. Brez diplomatskega sodelovanja lahko ena država (npr. Rusija) neposredno in posredno ogrozi celotno regijo in njene državljane (Keppler 2014, 3–6).

3.5 Varnostni materializem

Pomen energetske varnosti je še vedno pomanjkljiv in slabo opredeljen. Prav tako je tudi koncept, oskrba z energijo nezanesljiv, ker je preširoko zastavljen in ima različne posebnosti za vključene akterje, ki so odvisni od države, regije oz. celine in časovnega okvirja. Nakamura opredeljuje dva sodobna pristopa k energetske varnosti; analiza trga in geopolitični

pristop. V obeh primerih energente predstavljata plin in nafta ter njuno mednarodno trgovanje. Analiza trga je pristop, za katerega je značilno tesno povezovanje z ekonomijo in vero v tržne mehanizme, s katerimi se zadovolji povpraševanje po energentih in po vladni intervenciji. Energenti predstavljajo blago, ki je lahko kupljeno kadarkoli in kjer razvoj tehnologije zagotavlja večjo proizvodnjo energentov in preprečitev okoljskih vplivov. Pri analizi trga se energetska varnost in nacionalna varnost obravnavata ločeno. Vendar sta Morse in Chapman upoštevala, da je v praksi, država vedno vplivala na mednarodni trg. Zgodovina mednarodnega naftnega trga ter razmerje med Savdsko Arabijo in ZDA je polno primerov državne intervencije na trgu nafte, z razlogi nacionalnega interesa. Tudi danes OPEC upravlja proizvodnjo nafte tako, da ohranjajo uravnotežene cene in kjer so še vedno prisotni vplivi sodobnih držav na mednarodni naftni trg. Zaradi intervencije držav v proizvodnjo nafte, Nakamura poudarja pomembnost geopolitičnega pristopa, ki je prisoten z nacionalnimi interesi (Perk 2011a, 2–4). Deudney je ta pristop imenoval v svojem eseju Geopolitika in spremembe leta 1997 in ga poimenoval varnostni materializem. Varnostni materializem ponuja razlago spremembe sistema temelječega na bistvene dejavnike, kot tudi razlaga, kako se pojavijo varnostne prakse in strukture. Ta bi moral biti prilagodljiv za varnost oskrbe z energijo, saj ta izhaja iz neskladja med geološkim obsegom in geografsko porazdelitvijo energetskih virov na eni strani, in razdelitev mest (ali populacije) na drugi strani. Varnostni materializem poudarja varnostne institucije kot sredstvo meditacije med nespremenljivo naravo človeka po varnosti in spreminjajočimi omejitvami ter možnostmi naravnega okolja. Varnostne prakse niso del naravnega okolja, ampak so del človekovega oblikovanja pri reševanju problemov. Medtem narava ponuja konstantnost (poleg ekstremnega vremena in geoloških dogodkov) in ponuja človeku nove možnosti, tudi dodajanje k naravi s pomočjo tehnologije. V teoriji varnostnega mehanizma je tehnologija pomemben vir sprememb, čeprav na splošno velja kot derivat človeške in politične izbire. Tehnologija je v tem primeru strojništvo, praktično znanje o uporabi naravnih materialov in načel za doseganje posebnih nalog. Človeška narava je konstantna in varnostni *telos* je cilj varnosti, ki izhaja iz človeške potrebe po fizični varnosti pred nasiljem. Človeška narave je občutljiva na fizično uničevanje s tem je zagotavljanje varnosti pred nasiljem minimalni pogoj za opravljanje drugih dejavnosti (Perk 2011b, 6–15).

3.6 Teorija vrhunca

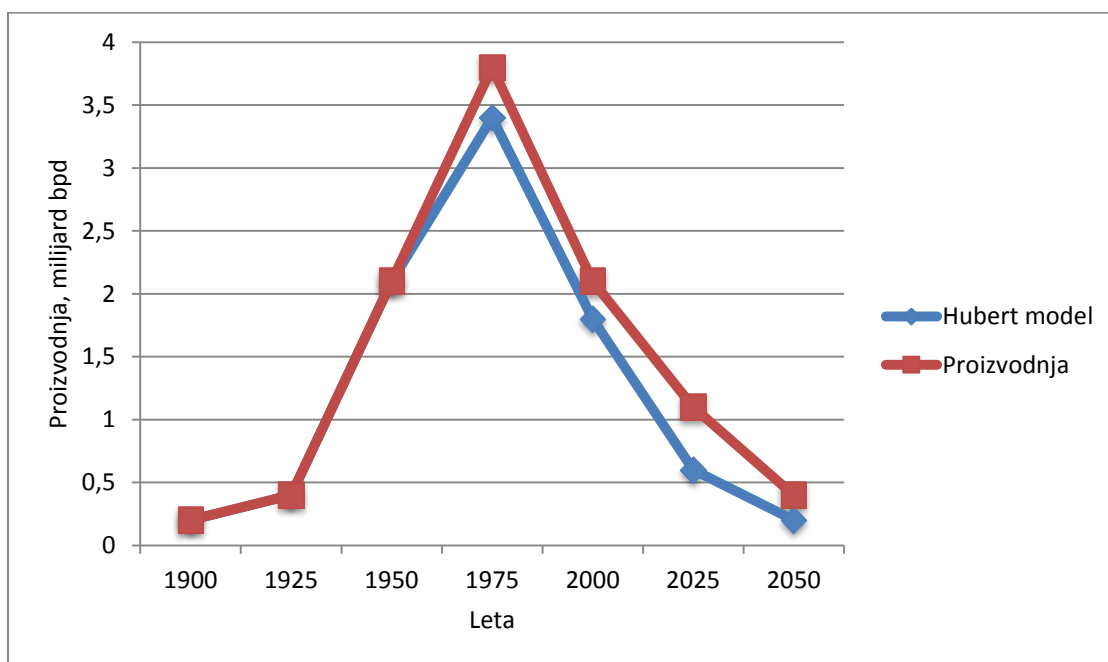
Teorija vrhunca (*Peak theory*) je nastala ko je znanstvenik dr. King Hubbert v preteklosti točno napovedal vrhunec naftne proizvodnje v ZDA. Danes se še vedno skuša teoretično

napovedati vrhunec svetovne naftne proizvodnje, pod pogojema, da se je število naftnih nahajališč zmanjšalo in letnega povečanja proizvodnje nafte.

Splošno sprejeto dejstvo je, da je nafta omejen naraven vir. Zato obstajajo zakoni, ki opisujejo izčrpavanje omejenega vira (glej graf 3.1):

- a. proizvodnja se začne z nič,
- b. proizvodnja se nato dvigne do vrha, ki nikoli ne more biti presežen in,
- c. ko je vrh sprejet, proizvodnja začne upadati, dokler viri niso izčrpani (Poyrazoglu 2011a, 1–3).

Graf 3.1: Hubbertov model teorije vrhunca

Vir: Poyrazoglu (2011).

Pomembno je opozoriti, da točka največje proizvodnje (znana kot Hubbert Peak) sovpada s središčno točko izčrpavanje virov v obravnavo (glej graf 3.1). V primeru nafte, to pomeni, da, ko smo dosegli Hubbert Peak, bo izčrpana približno polovica vseh virov, ki je kdajkoli obstajala na našem planetu. Zgornji graf kaže proizvodnjo nafte v milijonih sodih na dan (*million barrels per day* – mbd) skozi leta, pri čemer dejanska poraba sovpada z Hubbert-ovo napovedjo. Teorija temelji na opazovanju proizvodnje individualnih vrtin nafte in konglomeratna področja naftnih vrtin. Z tehnološkim napredkom se povečuje zmožnost črpanje nafte, hitreje in učinkoviteje, medtem se proizvodnja in potreba po nafti povečuje dokler ne doseže vrha do popolne izčrpanosti virov. Primanjkljaj oskrbe z nafto nato pripelje

do inflacije cen, ki posledično pripelje do globalnega pomanjkanja energije, ekstremnih ohranitvenih ukrepov in panični tekmi za razvoj alternativnih virov energije, za katero je zahtevna velika sprememba v načinu življenja in tehnologiji, da bi se izognili svetovni krizi. Njegove ugotovitve so bile kritizirane s strani naftnih podjetij, ampak s tem ko so ZDA res dosegle svoj vrh v naftni proizvodnji leta 1971, se je njegov model začel uporabljati za prikaz svetovne zaloge naftnih virov. Kljub temu je model treba vzeti z rezervo, saj Hubbert ni uporabil dveh pomembnih vidikov v njegovi raziskavi: cene in tehnološkega napredka. V njegovem pogledu se koncept tehnologije in cene ne spreminja, pri čemer ekonomija ne igra nobenega pomena v naftni proizvodnji. Teorija pooseblja perspektivo 'konec tehnologije/konec možnosti', medtem ko je znano, da se je z napredkom tehnologije proizvodnja in povpraševanje povečalo (Herold 2012, 29–32).

Ker je nafta neobnovljiv vir, bo svet v prihodnosti dosegel točko ko bodo zaloge nafte izčrpane. S tem se bo potreba po nafte morala zamenjati z alternativnimi viri energije. Kljub strahu, ki ga izčrpane naftne vrtine predstavljajo je možno, z impresivnimi tehnološkimi inovacijami, ta prehod prestati gladko in brez konfliktov. Problem je, da jo trenutno v večini uporabljamo za iskanje nafte na mestih, kjer bi prej mislili, da je nemogoče vrtati (npr. Arktika) in ne za iskanje alternativnih rešitev. Ker energetska varnost ni bolj vključena v državno zunanjo politiko in je podvržena naftnim lobijem, je možnost konflikta med izvoznici in uvoznici večja, saj politično, energetska varnost ni regulirana. Teorija vrhunca je pomembna zaradi njenih analiz zalog in črpanja nafte ter napovedi o točki največje proizvodnje. Akterji niso samo del medsebojnega tekmovanja, ampak so tudi na tekmi s časom. Samo učinkovita konceptualizacija energetske varnosti, zmanjšanje odvisnosti od nafte in implementacija alternativnih virov lahko zagotovi nacionalno in s tem energetska varnost.

4 ENERGETSKA VARNOST

Sam koncept energetske varnosti je v uporabi že desetletja in posledično izhaja iz naftne krize, ki se je zgodila v sedemdesetih letih 20. stoletja, zaradi česar se je leta 1974 ustanovila Mednarodna agencija za energijo (*International Energy Agency*–IEA). Koncept IEA je formalna ustanovitev koncepta za stabilizacijo oskrbe z nafto in cen na mednarodnem trgu. Teoretično izhodišče energetske varnosti se je začelo komaj leta 1997 s podpisom Kjotskega

protokola,¹¹ ko so države začele razmišljati o energetske varnosti v povezavi s varstvom okolja in konotacijami trajnostnega razvoja. Energetska varnost je bila definirali kot stabilna in ustrezna gospodarska oskrba z energijo in družbenim delovanjem ter zagotavljanjem sposobnega in usklajenega razvoja. Teoretično se energetska varnost vrednoti iz treh vidikov:

1. stabilnost oskrbe z energijo, kar pomeni stabilnost izpolnjuje energetske varnosti s garancijo v normalnih zahtevah, ki se uporablja za nacionalno preživetje in razvoj ter vključuje proizvodnjo in porabo energije, raznoliki indeks proizvodnje, indeks tveganje prevoza, likvidnost trga, tuja odvisnost, itd.;
2. varnost porabe energije, kar pomeni, da poraba energije ne bi ogrozila človekovo preživetje in razvojno okolje. Ta vidik vključuje porabo energije na bruto domači proizvod (BDP), poraba ogljika, uporaba obnovljivih virov energije, strukturo rabe energije, gospodarstvo, itd.;
3. stabilnost povpraševanja po energiji, ki je predpostavka za garancijo varnost oskrbe z energijo, kot tudi osnovno izhodišče za energetske varnosti, in vključuje gospodarski razvoj, industrijsko intenzivnost rabe energije, industrijsko strukturo, rast prebivalstva, in poraba na prebivalca (Hu in Ge 2014, 5686).

Tveganje in negotovost sta osnovi za morebitno opredelitev energetske varnosti. Motenj v oskrbi z energijo, bodisi pri proizvodnji, med prevozom ali skladiščenjem, so glavni viri tveganj. Cena je že posledica motenj v oskrbi, čeprav ni soglasja o tem ali je raven cene med blagimi tveganji (ne)nujna za energetske varnost. Prav tako je treba upoštevati psihološki vidik energetske varnosti, s čimer se izkaže, da je energetske varnost skoraj nemogoče določiti. Razmerje med proizvajalcem in potrošnikom je v globaliziranem svetu tesno soodvisno. Države proizvajalke so pogosto zelo odvisne od prihodkov od prodaje energentov za svoje državne proračune in seveda za njihovo širše gospodarstvo. Nižji prihodki od napovedanega lahko imajo pomembne socialne in politične posledice; od zagotavljanja vladnih služb do potrošnikove preference za konstantno fizično dobavo po konkurenčnih cenah, še posebej če uvoz predstavlja znaten delež razpoložljivega dohodka (OECD 2007a, 26).

Diverzifikacija je ključnega pomena za varnost oskrbe z energijo, vseeno na kakšen način definiramo energetske varnost. Zmanjšanje odvisnosti od nafte in plina skozi diverzifikacijo goriv, geografskih virov in bolj učinkoviti rabi energije bi moralo biti v središču zunanje

¹¹ Stopil v veljavo 16. februarja 2005. Gre za mednarodni sporazum, ki ga je sprejelo 141 držav z željo zmanjšati emisije ogljikovega dioksida in petih ostalih toplogrednih plinov.

politike držav k usmerjanju v krepitev energetske varnosti. Najpogostejši ukrepi držav za izboljšanje energetske varnosti so: diverzifikacijo uvoza naftnih virov, diverzifikacija vrst nafte, diverzifikacije transportnih poti, zagotavljanje dostopa do energije pri viru (to je prek lastniške nafte), varčevanje z energijo, energetska učinkovitost, tehnološke inovacije, kopičenje zalog, povečana domača proizvodnja (če možno), povečanje mednarodnega sodelovanja med uvozniki, izboljšanje političnih odnosov z izvozniki in ohranjanje tesnega odnosa z ali nadzor naftnih družb s sedežem v državi uvoznici. Naložbe v razvoj energetskih virov in povečanje zmogljivosti prevoza je drugi ključni pomen za energetske varnost. Te so neposredno in posredno odvisne od vlade skozi njeno sodelovanja z naftnimi družbami (neposredno) in zagotavljanju ustreznega okvira za zasebne naložbe (OECD 2007b, 28–30; Vivoda 2010a, 74). Politika in definicija energetske varnosti je pogosto omejena na naftno energetske varnost, kar ni presenetljivo. Nafta je eden izmed energentov, ki je ključnega pomena za energetske varnost držav uvoznic in zaskrbljenost glede varnosti uvoza nafte prevladuje v političnem razmišljanju. V sodobnem svetu več ni tako pomembna vojaško moč ampak nafta, ki je najpomembnejše blagovno sredstvo v svetovnem gospodarstvu in je z 35 odstotki najpogosteje uporabljeni vir energije na svetu. Nafta se najpogosteje uporablja sinonimno s energetske varnostjo, ker je najbolj nestabilna in geografsko neuravnovešeno porazdeljena od vseh energetskih virov: Azija, Pacifik, Evropa in Severna Evropa porabijo približno 80 odstotkov a nadzorujejo le 10 odstotkov naftnih rezerv. Medtem Afrika, Sovjetska zveza (SZ), Bližnji vzhod in Južna Amerika porabijo le 20 odstotkov in imajo nadzor nad 90 odstotki naftnih rezerv. Hkrati imajo ključni izvozniki nafte probleme z politično nestabilnostjo in visokim potencialom izbruha konflikta, kar lahko ogrozi varnost z oskrbo in uvoznike nafte (Vivoda 2010b, 74).

4.1 Definicija energetske varnosti

Energetske varnost ne definiramo samo v povezavi z nafto ampak z vsemi energenti (plin, premog, minerali, hrana, itd.). Univerzalno sprejeta definicija energetske varnosti ne obstaja, kar omogoča sodobnim državam in mednarodnim organizacijam različne interpretacije koncepta ter onemogoča konkretno reševanje problema.

4.1.1 Mednarodna agencija za energijo

Energetske varnost je neprekinjena razpoložljivost energetskih virov po dostopni ceni. Deli se na: dolgoročno preskrbljenost z energijo, ki se ukvarja s pravočasnimi naložbami v skladu z gospodarskim razvojem in trajnostnimi okoljskimi potrebami; in kratkoročno, ki se ukvarja s

sposobnostjo pravočasnega odziva na nenadne spremembe v ravnotežju med ponudbo in povpraševanjem. Pomanjkanje energetske varnosti je vezana tudi na negativne gospodarske in družbene vplive, bodisi fizična nedostopnost do trga ali nekonkurenčne in nestanovitne cene (IEA 2015a).

4.1.2 Organizacija severnoatlantske pogodbe

Države članice Organizacije severnoatlantske pogodbe (*North Atlantic Treaty Organisation – NATO*), znotraj organizacije ne priznavajo nobene skupne definicije energetske varnosti. Kljub temu je energetska varnost postala del njene varnostne strategije saj predstavlja grožnjo, ki bi lahko vplivala na NATO vojaške operacije. Vprašanja energetske varnosti še vedno spadajo primarno v odgovornost nacionalnih držav, kljub temu NATO spodbuja posvetovanje o energetske varnosti in nadaljuje svojo sposobnost k prispevanju svojega vpliva, sploh na območjih, ki imajo dodano vrednost. Ker se države vedno bolj zanašajo na ključne energetske infrastrukture od katerih je energetska varnost in blaginja odvisna, postanejo te infrastrukture ena izmed najbolj ranljivih sredstev, zlasti na konfliktnih območjih. Ker energetske infrastrukturne mreže segajo preko suverenih državnih meja so napadi na energetske infrastrukture za sovražne države, teroriste ali hekerje primarne tarče, katere posledice segajo tudi v druge regije. Iz tega razloga NATO povečuje svoje pristojnosti v podporo varovanju kritičnih energetskih struktur; vključno z varovanjem infrastrukture na tranzitnih območjih in linij, sodelovanje s partnerji in posvetovanja med zaveznicami na podlagi strateških ocen (npr. NATO boj proti piratstvu z zaščito pomembnih plovnih poti posredno prispeva k energetske varnosti). NATO priznava, da energetska varnost ne pomeni samo varen dostop do oskrbe in po dostopnih cene. Čeprav so potencialne kritične prekinitve oskrbe z nafto na ozemljih nečlanic še vedno ena izmed primarnih groženj energetske varnosti, so se v zadnjih letih izkazali kibernetiski napadi na kritične infrastrukture v energetskem sektorju ko ena izmed najbolj resnih ogroženosti energetske varnosti. Ti napadi so postali največji izziv v ohranjanju energetske varnosti saj se zgodijo od daleč in je manjša verjetnost najti krivca (NATO 2015a).

4.1.3 Organizacija držav izvoznic nafte

OPEC¹² je organizacija največjih izvoznic nafte na svetu in držav, ki uravnavajo cene nafte na svetovnem trgu. Zagotavlja energetske vzajemnosti med varnostjo povpraševanja in varnostjo za potrošnike ter za celotno verigo dobave. Zavzema se za osredotočenost na sodobne energetske proizvode brez vplivanja nacionalnih zakonodaj. Energetska varnost mora

¹² Ustanovljena je bila med 10–14. septembrom 1960 v Bagdadu. Z letom 2015 imajo 13 držav članic: Alžirija, Angola, Ekvador, Indonezija, Iran, Irak, Kuvajt, Libija, Nigerija, Katar, Savdska Arabija, ZAE in Venezuela.

veljati na univerzalni ravni, ki se enako uporablja v bogatih in revnih državah s poudarkom na treh stebrih trajnostnega razvoja¹³ in izkoreninjenju revščine. Poleg tega bi vprašanja energetske varnosti morala biti dovzetna za odkrit dialog in sodelovanje med vodilnimi akterji na trgu, s čimer bi se energetski trg lahko razvijal pošteno in uravnoteženo. V zadnjih letih se OPEC aktivno vključuje v mednarodne dialoge na področju energetske industrije, in sicer od dnevnih vprašanj in težav do rešitev v dolgoročnih tržnih predvidevanji ter se razteza v sorodna področja okolja in gospodarskega razvoja (OPEC bulletin 2009a, 16–17).

4.1.4 Evropska unija

Čeprav veliko organizacij in držav uporablja izraz energetska varnost (*energy security*), je v EU priznan izraz »varnost oskrbe z energijo« (*security of supply*).¹⁴ Energija je bila vedno osrednji del evropske ideje; dve od treh Evropskih skupnosti temeljijo na energetskih vprašanjih – Evropska skupnost za premog in jeklo (ESPJ) in Evropska skupnost za atomsko energijo (Euratom). Bela knjiga iz leta 1995 in Zelena knjiga iz leta 2000 dajeta natančni definiciji za energetska varnost. Bela knjiga iz leta 1995¹⁵ opredeljuje energetska varnost ali varnost oskrbe z energijo kot zagotavljanje, da se prihodnje bistvene energetske potrebe zadovoljujejo z delitvijo notranjih energetskih virov in strateških rezerv pod sprejemljivimi ekonomskimi pogoji in z uporabo raznolikih in stabilnih navzven dostopnih virov. Koncept varnosti oskrbe z energijo vključuje fizično in gospodarsko varnost ter stalnost dobave. Zelena knjiga iz leta 2000¹⁶ določa varnost oskrbe z energijo kot politično strategijo in v uvodu razloži usmerjenost energetske varnosti, k zagotavljanju blaginje svojih državljanov in pravilnega delovanja gospodarstva, neprekinjeno fizično razpoložljivost energetskih proizvodov na trgu po konkurenčni ceni, ki je dostopna za vse uporabnike ter upoštevanje okoljskih vprašanj in trajnostnega razvoja. Hkrati je treba upoštevati tudi tveganja zaradi naravnih nesreč in terorističnih groženj, kot tudi varnost pred političnimi tveganji, vključno s prekinitvijo dobave (Lilliestam in Patt 2012a, 9–13). Energetska varnost je prvič definirana (znotraj pogodb EU) v 194 členu Lizbonske pogodbe:¹⁷

»/ri vzpostavitvi in delovanju notranjega trga in ob upoštevanju potrebe po ohranitvi in izboljšanju okolja so cilji energetske politike Unije v duhu solidarnosti med državami

¹³ Trije stebri trajnostnega razvoja so gospodarsko, okolje in družba. Nekateri avtorji so vključili tudi četrti steber institucije.

¹⁴ Oba pojma imata v angleškem jeziku na splošno enak pomen.

¹⁵ Bela knjiga: K evropski strategiji za varnost oskrbe z energijo je Evropska komisija sprejela 23. februarja 1995.

¹⁶ Zelena knjiga: Evropska strategija za varno oskrbo z energijo je Evropska komisija sprejela 29. novembra 2000.

¹⁷ Je bila podpisana 13. decembra 2007 v Lizboni na Portugalskem s strani držav članic Evropske unije in je stopila v veljavo 1. decembra 2009.

članicami/.../katera morajo zagotoviti delovanje delovanje energetskega trga, zanesljivost oskrbe z energijo v Uniji ter spodbujati energetske učinkovitost in varčevanje z energijo ter razvijanje novih in obnovljivih virov energije in spodbujati medsebojno povezovanje energetskih omrežij.«

Ukrepi ne kršijo pravice držav članic, saj imajo možnost, da same določijo pogoje za izkoriščanje svojih energetskih virov, prav tako lahko države izbirajo med različnimi viri energije in na splošno strukturo oskrbe z energijo (The Lisbon Treaty, 194. čl.).

4.1.5 Organizacija združenih narodov

Znotraj Organizacije združenih narodov (OZN) se z delčkom energetske varnosti ukvarjajo številne njene agencije. Organizacija se zaveda, da je energetska varnost zapleteno in široko zasnovano vprašanje. Poleg energentov, je še treba razumeti oskrbo z energiji, investicije, tehnične ureditve in energetske infrastrukturo. Prav tako se povezuje z okoljem, gospodarstvom in politiko. Vsaka motnja v energetske varnosti posledično vpliva na notranjo in zunanjo politiko sodobnih držav, kar lahko povzroči (kratkorочно in dolgoročno) ranljivost proizvajalca in potrošnika ter spodbudi 'win-win' ali 'win-lose' izid. *UN–Energy* je bil uveden kot mehanizem za spodbujanje usklajenosti znotraj OZN na področju energije in njenega usklajevanja in sodelovanja med OZN in ključnimi zunanjimi akterji. Njena predvidevana vloga je, da bi se povečala izmenjava informacij, spodbujanje in olajševanje skupnega načrtovanja in razvoja pristopov k usklajevanju. Načrt je, da bi se razvilo široko sistemsko omrežje in mehanizmi, ki bi bili odprti za vse in bi zagotovili boljše reševanje energetskih vprašanj (UN-Energy 2015). V OZN je bilo v zadnjih letih okolje prednostno vprašanje na mednarodnih forumih in čeprav je energija bistvenega pomena za gospodarski razvoj: zagotavlja mobilnost, toploto in svetlobo; je gorivo, ki poganja svetovno gospodarstvo, je še vedno prisotno nizko na mednarodnem dnevnem varnostnem redu. Prav tako proizvodnja in uporaba energentov (nafta, premog, itd) povzroča onesnaževanje okolja, zraka, podnebnih sprememb in škoduje javnemu zdravju. Zato se *United Nations Foundation* trudi, da bi se energija bolj povezala s ZN in drugimi partnerji za varnejšo, čistejšo, pravičnejšo in podnebju prijazno energetske prihodnost. Trajnostna energija za vse, pobuda ki jo vodita generalni sekretar ZN Ban Ki-moon in predsednik Svetovne banke (*World bank – WB*) Jim Kim, uravnoveša tri globalne cilje za leto 2030:

1. zagotavljanje splošnega dostopa do sodobnih energetskih storitev;
2. izboljšanja energetske učinkovitosti in;
3. povečanje deleža obnovljivih virov.

Ta vizija lahko poveže vprašanja energetske varnosti kot podnebnih sprememb in pritegne široko mednarodno podporo za oba cilja (UN Foundation 2013). Program Združenih narodov za razvoj (*United Nations Development Programme – UNDP*) z Razvojnimi cilji (*Millenium Development Goals – MDG*) skuša izboljšati kakovost in količino energetskih storitev v državah v razvoju, saj razvojne cilje tisočletja ni mogoče doseči brez večjih izboljšav v kakovosti in količini energetskih storitev v državah v razvoju; univerzalni dostop do moderne energije za revne ter izboljšana kakovost, varnost in cenovna dostopnost sodobne energije. Za zagotavljanje varnosti oskrbe z energijo bo potrebna diverzifikacija vrst in virov energije, s povečano osredotočenostjo na potrebe potrošnikov, avtohtono oskrbo z energijo, energetske učinkovitostjo in regionalne povezave (UNDP 2015). V ZN so podnebne spremembe še vedno največji izziv in sredstva se porabljajo za uporabo trajnostne energije v okviru reševanja podnebnih sprememb z večjo uporabo obnovljivih virov in energetske učinkovitosti. Vse strategije, ki poudarjajo energetske učinkovitost lahko ponudijo ne le gospodarske koristi, ampak tudi socialne in okoljske skupne koristi. Pristop omogoča gospodarsko blaginjo za vse, ne da bi uničil okolje od katerega smo vsi odvisni. Agencije kot so *UN Foundation*, Konvencija ZN o podnebnih spremembah, Medvladni forum o podnebnih spremembah in trajnostne energije, itd. žal ne uporabljajo razumevanja, da je energetska varnost povezana z okoljem in v skladu s tem njihove strategije ne morejo biti uspešne.

4.1.6 Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj

Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (*Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD*) energetske varnost v času gospodarske nestanovitnosti postavlja v prioritetni položaj v energetske politiki. Za mnoge države je stabilnost cen in nadaljevanje zgodovinske ravni cen sestavni del energetske varnosti. Skoraj vse države članice so odvisne od uvoza nafte, zato OECD (2007c, 18) definira energetske varnost kot: »R/ranljivost do motenj v oskrbi z nafto, političnih pretresov in posledic oboroženih konfliktov v državah izvoznih, terorizma, piratstva, naravnih nesreč ter nacionalizma in geopolitičnega rivalstva, ki prekinejo vsakdanjo trgovino z nafto in ostalimi energenti«. Države se razlikujejo v opredelitvi energetske varnosti zato je OECD nima definirane energetske varnosti. V večini izpostavlja glavne točke ranljivosti v energetske varnosti, ki prizadene vse države:

- a. nepričakovane motnje ali grožnje v proizvodnji nafte ali uvoza, še posebej če posledično vplivajo na maloprodajne kupce;
- b. naravne nesreče;
- c. terorizem ali druge oblike političnega nemira in;

d. politični bojkoti z dobavitelji.

Vsaka sodobna država se sooča z tveganji v energetske varnosti, pri čemer se obseg in viri tveganje razlikujejo od količine in virov dobave. V državah z zadostno domačo oskrbo so viri tveganj v motnjah notranje proizvodnje ali transportnih poti. Medtem so pri vključitvi uvoza dodatni viri tveganj še devizna politika in politična nestabilnost države izvoznice. Poleg tveganj in negotovosti v motnjah v oskrbi in posledice v zvišanju ali nižanju cen je pomemben tudi psihološki občutek, ki ga motnje v oskrbi z energijo povzročijo v družbi. Ti so odvisno od tega kaj je družba vajena: ali ima družba nizke, visoke ali stabilne cene ter dogodkov in okoliščin, ki se obravnavajo kot grožnje oskrbi z energijo. Če je povpraševanje zelo neelastično, višje ali nestanovitne cene energije ne more prisiliti potrošnike zmanjšati druge oblike potrošnje, da se izpolnijo proračunske omejitve (OECD 2007d, 5–18).

4.2 Naftne družbe

Vedno, ko se govori o izvozu in uvozu nafte ali energetske varnosti je osrednji akter na katerega pomislimo, država. A države niso tiste, ki v celoti uravnavajo naftno industrijo ker so naftne družbe tiste, ki lobirajo za večji dobiček.

Naftne družbe delimo na nacionalne nafte družne (*National Oil Companies – NOC*) kjer je družba v celoti ali večinski lasti nacionalne vlade. Te kontrolirajo 75 odstotkov nafte in 90 odstotkov dokazanih naftni rezerv. Zaradi njihove dominantne vloge nad rezervami nafte je njihov pomen na mednarodni trgih nepogrešljiv. Poleg NOC poznamo še mednarodne naftne družbe (*International Oil Companies – IOC*) katere vloga v energetske varnosti, kljub manjši kontroli energetske virov, ni zanemarljiva (Tordo in drugi 2011a, xi). Glede na to, da je energetska varnost interpretirana in opredeljena na različne načine, je logično, da se države in MO zanašajo na NOC in IOC za povečanje energetske varnosti in delovanju njihovih varnostnih energetske strategij in/ali politik.

4.2.1 Nacionalne naftne družbe

Kar 18 NOC se uvršča med 25 najboljših proizvajalcev in imetnikov naftnih in plinskih zalog (glej tabelo 4.1). Poleg tega naj bi 60 odstotkov še neodkritih svetovnih zalog nafte bilo v državah kjer imajo NOC privilegiran dostop do zalog. Dejanja NOC imajo močan vpliv na gospodarstvo svoje države, energetske varnost uvoznic kot tudi na stabilnost trgov nafte in plina. Državne politike naftnega sektorja pogosto zasledujejo različne razvojne in socialno-ekonomske cilje vključno z maksimiranjem neto ekonomske najemnine,¹⁸ ki izhaja iz

¹⁸ Ekonomska najemina je vsako plačilo, ki ustreza dejanskim stroškom in zagotavi čisti dohodek.

izkoriščanje nafte, promocij zaostalih terminskih povezav, promocij dvostranske trgovine, energetske samozadostnosti in varnosti oskrbe. Izbira političnih orodij in NOC predpisov, ali kombinacijo obojega je odvisna od vrste ciljev, ki jih želijo oblikovalci politike doseči in od njihovih relativnih prioritet. To pa so odvisni od specifičnega konteksta države. Eksogeni dejavniki,¹⁹ vključno s cenami nafte in plina, gospodarskih ciklov in obstoja mednarodnih sankcij, vplivajo tudi na vladne politike; kar nam pomaga razložiti raznolikost politik vlad, ki se izvajajo skozi daljše časovno obdobje. Politični pomen naftnega sektorja je očiten v njegovem zgodovinskem razvoju, prepletanju z mednarodnim sektorjem in povezavi z državnimi interesi. Zaradi moči, ki jo prinaša naftni sektor, je politična iniciativa za bolj neposreden nadzor države zelo močna, da nadzor države vodi k boljšemu odločanju in ustvarjanju vrednosti, ni v vsem primerih res. V mednarodnem sektorju se lahko naftno bogastvo uporabi za zagotovitev finančne, politične in vojaške podpore, hkrati lahko neposredni državni nadzor nad naftnim in plinskim sektorjem krepí položaj države v pogajalskem položaju. Nacionalno gledano državna participacija v NOC zagotovi vlado z boljšim nadzorom naftnega sektorja, vključno v tehničnih in poslovnih odločitvah, razvoja virov, cen, odločitve o zaposlitvah in obsega dejavnosti. Gospodarsko lahko neposreden nadzor nad oblikovanjem cen naftnih derivatov, vpliva na vsakodnevno življenje potrošnikov in volivcev, zaradi česar je energetska varnost pomembna in občutljiva politična tema (Tordo in drugi 2011b, 15–23).

Stanje energetske varnosti je vedno odvisno od tega, kdo nadzoruje naftno proizvodnjo in naftna nahajališča. Nasprotno od preteklosti ko je Sedem sester²⁰ nadziralo proizvodnjo nafte, je vloga NOC postajala vedno bolj pomembna zaradi povečanega povpraševanja po nafti, s čimer se moč (politična in ekonomska) teh družb in držav neizmerno povečuje. Po podatkih IEA bo potrebnih kar 2,2 trilijonov dolarjev investicij v naftno infrastrukturo do leta 2030, da bo proizvodnja dohajala povpraševanju po celem svetu. Investicije trenutno zaostajajo za povpraševanjem. NOC-ova prednostna naloga in cilj ni samo ustvarjanje dobička za državo in delničarje, ampak je tudi prerazporeditev bogastva, subvencije za goriva, prenos tehnologije, razpoložljivost nafte za domača potrošnja, itd. V več primerih se NOC uporablja za oblikovanje zavezništev, saj osebe, ki vodijo naftne družbe, sodelujejo v nacionalni politiki in spreminjajo prednostne naloge družbe zaradi nacionalne politike. Te osebe in država uporabljajo NOC za svoje politične cilje. Prednostne naloge se v nekaterih primerih

¹⁹ Je sprememba, ki prihaja od zunaj določenega modela in ga le ta ne more razložiti.

²⁰ Je ime za sedem naftnih družb (IOC), ki so prevladovali v svetovni naftni industriji od sredine leta 1940 do 1970.

spreminjajo od voditelja države in skozi daljša časovna obdobja (npr. Venezuela in reforme pod Chavezom). Prav tako velja, da če znotraj države delujejo tudi zasebne nafte družbe, to vpliva na učinkovitost NOC, saj jim mora konkurirati v ceni, proizvodnji, vplivu, itd. in mora vlagati v novo tehnologijo, sprejemati nove standarde dela, da ostanejo konkurenčni. Konkurenca s spodbujanjem kapitalske discipline na svetovnem trgu povečuje tudi učinkovitost (Brill Olcott, Jaffe in drugi 2007a).

Tabela 4.1: Lestvica top nacionalno naftnih družb izraženo v sodčku ekvivalenta nafte dnevno (*Barrels Of Oil Equivalent Per Day*–boepd) za leto 2014

Nacionalna naftna družba	Izraženo v:	Država	Lastništvo
Saudi Aramco	12 milijonov boepd	Savdska Arabija	Državna last
Gazprom	8,3 milijonov boepd	Rusija	Rusija: 50,23 odstotkov
National Iranian Oil Co.	6 milijonov boepd	Iran	Državna last
Rosneft	4,7 milijonov boepd	Rusija	Rusija: 69,5 odstotkov BP: 19,75 odstotkov
PetroChina	4 milijone boepd	Kitajska	Del China National Petroleum Corporation
Petroleos Mexicanos	3,6 milijonov boepd	Mehika	Državna last
Kuwait Petroleum Corp.	3,4 milijonov boepd	Kuvajt	Državna last
Abu Dhabi National Oil Co.	3,1 milijonov boepd	Združeni arabski emirati (ZAE)	Državna last
Qatar Petroleum	2,4 milijonov boepd	Katar	Državna last
Petrobras	2,4 milijonov boepd	Brazilija	Državna last
Sonatrach	2,2 milijona boepd	Alžirija	Državna last
Iraq Ministry of Oil	2 milijona boepd	Irak	Državna last
PDVSA	2 milijona boepd	Venezuela	Državna last
Statoil	2 milijonov boepd	Norveška	Norveška: 67 odstotkov

Vir: Forbes (2015).

4.2.2 Mednarodne naftne družbe

Čeprav so v medijih večinoma izpostavljene IOC, te niso najpomembnejši akterji v energetske politiki, a imajo zaradi svoje prepoznavnosti (npr. katastrofalne posledice razlitja nafte) imajo veliko vlogo v energetske varnosti in vplivu na mednarodno dimenzijo varnosti in odnosov.

IEA navaja, da za razliko od zadnjih 30 let, ko je večina nafte prišla iz javnih delniških družb v okviru OECD bo (sedanja in prihodnja proizvodnja nafte) 90 odstotkov prišlo iz držav v razvoju kjer prevladujejo NOC (Brill Olcott in drugi, 2007b). V mednarodnih medijih je pogosto slišati izraz 'Big Oil',²¹ to je izraz, ki ga pogosto uporabljamo za IOC, večinoma s sedežem v Evropi in ZDA. Čeprav je pred naftno krizo leta 1973 ta izraz veljal za pravilnega, so danes močnejša NOC, ki nadzorujejo naftne rezerve in njeno proizvodnjo. Podjetja, ki so medijsko izpostavljena in jih imenujemo *Big Oil*, so: BC, Chevron Corp., ExxonMobil Corp., Royal Dutch Shell plc, Total in ConocoPhillips Company. Ta podjetja imajo pomemben delež raziskovanja, proizvodnjo nafte, tržnih dejavnosti, itd. v številnih državah katerih poslovanje se razteza na vsak kontinent; v nekaterih primerih tudi v več kot sto držav in ozemljih (glej tabelo 4.2). Predstavljajo 13 odstotkov svetovne proizvodnje, 21 odstotkov rafiniranja in 35 odstotkov prodaje. Njihova vloga je protiutež moči, ki jo ima NOC, v svojih proizvodnjah in zalogah rezerv energentov. V ZDA, ki uvaža dve tretjini svoje nafte, so IOC po drugi svetovni vojni še posebej vplivale na njeno energetske varnost in zunanjo politiko, saj so z svojim obsežnim delovanjem na Bližnjem vzhodu in drugih nezahodnih državah z viri nafte, zagotovile Zahodu zanesljivo oskrbo z relativno poceni nafto. Po naftni krizi leta 1973 so si ZDA kot ključni element svoje energetske varnosti začela prizadevati za politiko diverzifikacije uvoza nafte. Ta se je zaradi IOC povečala izven Bližnjega vzhoda, zlasti iz Južne Amerike ter iz Afrike in Evrope, v zadnjih letih pa iz osrednje Azije. Zaradi povezovanja s Kanado, Mehiko in Latinsko Ameriko je ZDA uspela uresničiti svojo energetske politiko, zagotovitev »varne oskrbe z nafto« in zmanjšanje odvisnosti od uvoza nafte iz Bližnjega vzhoda (Vivoda 2010c, 74–76).

Pet največjih IOC ima še samo za 11 let dokazanih rezerv nafte, kar pomeni da deset NOC podjetij z največjimi zalogami, vodi mednarodni naftni trg. Ta prevladujoči položaj NOC se na trgu izraža v določanje proizvodne in cenovne moči. Ko države vzpostavijo svoje lastne NOC se ozemlja, odprta za raziskovanje in razvoj zasebnih podjetij, zaprejo oz. zmanjša se dostopnost za zasebna podjetja. Sposobnost podjetja za proizvodnjo nafte pa se ne kaže samo v lasti ozemlja, ampak je tudi odvisna od njihovega dostopa do moderne tehnologije. IOC imajo na splošno dostop do najboljše in najrazvitejše tehnologije, ki so težje dostopna nekaterim drugim podjetjem. Dostop do najboljše tehnologije za raziskovanje, razvoj in

²¹ Opisuje pet do šest največjih naftnih družb, ki so v javni lasti. Izraz prihaja iz pojma '*Seven Sisters*', ki so vse predhodnice trenutno največjih mednarodnih naftnih družb. Pred naftno krizo leta 1973 so kontrolirale 85 odstotkov naftnih rezerv.

proizvodnjo, je eden od ključnih motivov držav proizvajalk za vstop v sporazume o delitvi proizvodnje z zasebnimi mednarodnimi naftnimi družbami (Pirog 2007, 6–14).

Razlika med IOC in NOC je, da, čeprav odločitve obeh neposredno vplivajo na posameznika, je pri NOC vlada neposredno vključena zato mora tudi gledati na blaginjo njene države, medtem ko IOC deluje kot katero koli drugo mednarodno podjetje, ki gleda na svoje delničarje in dobiček, ki jim ga naftno vrtnanje doprinese. Seveda ne smemo dvomiti, da tudi NOC gleda na dobičke. Ker so IOC javna podjetja ali delniška družba je odnos med državo in IOC zelo pomemben. Njihovi tesni odnosi so zaznamovali zgodovino naftne industrije še zlasti ameriško. Ti odnosi, čeprav delujoč ločeno od nacionalnih vlad, le redko delujejo v opoziciji z njo. Nekateri avtorji trdijo, da obstaja dogovor med izvršno oblastjo in naftna industrija v kateri izvršna veja oblasti (npr. predsednik ZDA) priskrbi politične, vojaške in gospodarske elemente za potrebe mednarodne naftne industrije; raziskovanje, proizvodnja in transport. V zameno naftna industrija deluje kot 'zunanja *stalwart*²² politika' zaradi svoje tehnologije, kapitala in dolgoletni podreditvi in sprejetju državnih zunanjepolitičnih ciljev. Med letoma 1980 in 2005 je ameriška vlada dobila 2,2 trilijonov dolarjev iz davčnih prispevkov velikih naftnih družb, kar je še dodatna spodbuda, da država zaščiti svoj prihodek. Dodatna korist je za državo je, da IOC služijo matičnim nacionalnim interesom z zagotovitvijo varne oskrbe z nafto (Vivoda 2010d, 77–79).

Tabela 4.2: Lestvica top mednarodnih naftnih družb izraženo v sodčku ekvivalenta nafte dnevno (*Barrels Of Oil Equivalent Per Day*–boepd) za leto 2014

Mednarodna naftna družba	Izraženo v:	Država	Lastništvo
Exxon Mobil	4,7 milijonov boepd	ZDA	Delniška družba 70 odstotkov združena Exxon Mobil entiteta 30 odstotkov Mobil delničarji
BP	3,7 milijonov boepd	Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske (ZK)	Delniška družba JPMorgan Chase: 28,3 odstotkov Legal and General Group: 7,1 odstotkov Ostali: Kuvajt, Norvška, Sigapor, Kitajska, VB

²² Odločna, močna, zvesta in zanesljiva.

Royal Dutch Shell	3,7 milijonov boepd	Nizozemska in ZK	Delniška družba NIZ: 60 odstotkov VB:40 odstotkov
Chevron	3,3 milijonov boepd	ZDA	Javno podjetje
Total	2,5 milijonov boepd	Francija	Družba z omejeno odgovornostjo
Lukoil	2,3 milijonov boepd	Rusija	Javno podjetje ConocoPhillips: 20 odstotkov Chauhan investment pvt. Ltd: 80 odstotkov
ConocoPhillips	2 milijona boepd	ZDA	Javno podjetje

Vir: Forbes (2015).

4.3 Energetske 'vojne'

Energetska varnost je ena izmed najpomembnejših in najbolj kontroverznih političnih vprašanj sodobnega časa. Upadanja rezerv nafte, hitro naraščanje potreb po nafti Kitajske in Indije ter poudarjanje pomena podnebnih sprememb, je skupaj pripeljalo do temeljite prenove svetovnega energetskega sistema. Ta prerazporeditev in spremembe sprožajo številne strahove in skrbi, pri čemer se pojavljajo varnostna vprašanja, ki so precej kratkovidnega značaja. Ključno vprašanje je še vedno varnost z oskrbo; ta besedna zveza je uporabljena pri številnih definicijah energetske varnosti. To tudi kaže, da so države po svetu zaklenjene v konkurenco, kjer je glavna nagrada oz. cilj, dostop do ključnih energetskega virov, ki zagotavljajo ključ do nadalje državne blaginje in oblasti. Ta 'zero-sum' perspektiva ni nova, ampak tudi ni ključ do zagotovitve energetske varnosti. Od sredine 20. stoletja je energetska varnost postala le del geopolitičnih spletk in tekmovanja. Energija je ključnega pomena za vsakršno koli državo, ali je izvoznica ali uvoznica. Tako kot država brez vojske ne more delovati, v državi brez energijskega pretoka, gospodarstvo umre. Iz tega razloga je energetska varnost stvar nacionalne varnosti (Gouldthanu in Witte 2010). General James Jones je energetska varnost v povezavi z nacionalno varnostjo opisal tako: »Naše celotno gospodarstvo je odvisno od pričakovanja, da bo energija vedno v izobilju, na voljo in dostopna. Države, kot so Venezuela in Iran lahko uporabita nafto in plin kot politično in gospodarsko orožje z namenom manipuliranja trgov. Polovica našega ekonomskega primanjkljaja gre za uvoz nafte iz tujine, in nekaj tega denarja konča v rokah teroristov« (Jones v Hellinger 2012, 76). Energetske vojne so se začele z prvo svetovno vojno in vedno potekajo pod okriljem drugih konfliktov (glej poglavje 5). Namen konfliktov je boj nad

nadzorom ključnih energetskih sredstev ali razdeljevanje prihodkov od energentov, in je kritični dejavnik v večini sodobnih vojskovanj. Z etničnimi in verskimi delitvami se zagotovi politično in ideološko gorivo za te bitke in potencial s katerim se ohranja boj. Brez obljube takšnih virov bi mnogo teh konfliktov sčasoma zamrlo zaradi pomanjkanja sredstev za nakup orožja in plačilo vojakov. Dokler imaš obljubo nafte imajo vojskujoči sredstva in spodbudo za boj. Izraz 'kri za nafto' trdi, da ameriški poseg v naftno bogate regije, kot je Bližnji vzhod, zagotavi, da ZDA lahko prevladuje na svetovnih trgih; npr. vojna v Iraku je opisana kot 'vojna za nafto', v kateri so IOC in njihove matične vlade delovale v skritem koncertu za pridobitev nadzora nad iraškimi zalogami in pridobiti finančni vzvod nad drugimi naftnimi družbami. Nekateri trdijo, da obstaja tesna povezava med obema Bushevima administracijama in naftnimi družbami, saj s tem so številni politiki v obeh administracijah imeli tesne povezave z naftnimi družbami: predsednik Bush je nekdanji direktor Harken Energy Corporation; podpredsednik Cheney je predsednik uprave Halliburtona; in državna sekretarka Condoleezza Rice je članica uprave Chevrona (Vivoda 2010e, 79–81).

Energetske vojne niso povezane samo z nacionalno varnostjo, ampak so tudi del mednarodne varnosti. Nacionalne države med sabo vplivajo druga na drugo, kjer je akcija mora biti reakcija. Če se položaj ali akcija države zaznava kot 'grožnja' k varnosti oskrbi z energijo se lahko druge države začnejo odzivati na način, ki ga dojemamo kot nevarnega, kar povzroči 'zero-sum' izid. Posledično začnejo države svoje strategije usmerjati v svojo zmago na račun druge države. Sčasoma takšni dogodki posledično pripeljejo do pomanjkanja zaupanja, motenega sodelovanja, povečane napetosti ali celo sporov glede energetskih virov ali infrastrukture. Ta tveganja glede energetskih virov so skrb za agendo globalne varnosti. Vzpon novih potrošnikov (Indija, Kitajska) globalno povzroča napetosti pri razporeditvi energetskih virov in zaskrbljenost zaradi nezadostne zmogljivosti za izpolnjevanje povečanje povpraševanja po nafti, naraščanje cen nafte in vrsto odmevnih sporov. Geopolitično mišljenje opozarja na številne dejavnike, ki povečujejo tveganja za izbruh takšnih konfliktov (Cherp 2012, 368). Energetsko vojno lahko poimenujemo tudi 'nova hladna vojna'.

4.3.1 Nafta kot orožje

Leta 2006 se je Ali al-Naimi, minister za nafto v Savdski Arabiji, odzval na argumente bivšega ameriškega predsednika Georga Busha, ki je uporabil nafto kot politični argument v obžalovanju ameriške odvisnosti od nafte in Bližnjega vzhoda, in dejal, da so: »m/inila militantna leta, ko so OPEC ministri vdrli na sestanke in uporabili nafto kot orožje, samo da

odkrijejo, veliko prepozno, da gre za dvodelno rezilo«. S tem je hotel poudariti, da politika ne bi smela imeti dovoljenja in moči v energetske sektorju (Mouawad 2006).

Nafta kot orožje ni enostavno uporabiti, saj so, zaradi toliko vpletenih dejavnikov, posledice nepredvidljive. Kljub temu se uporablja kot pogajalski vzvod v mednarodni politiki in konfliktih ter bo imelo vedno prisotnost v zunanji politiki sodobnih držav. Razlika je v tem, da so v sedanosti naftne cene, nacionalne politične strategije, mednarodne organizacije, itd. del svetovne naftne strukture in vsi akterji igrajo vlogo v vseh državnih odločitvah glede nafte kot orožja. Država izvoznica ima veliko gospodarsko in politično moč pri uporabi nafte kot pritisk na zunanjo politiko ciljne države ali držav. Uporaba nafte kot orožje 'motivira' spremembo v zunanji politiki ciljne države, v bilateralnih ali multilateralnih nespornostih. Če je v potrebno vzdrževanje sankcij vključenih preveč držav, je uspeh naloženih sankcij manj verjeten. Prav zaradi tega naj bi bilo uspešen embargo (nafta kot orožje) skoraj nemogoče uresničiti. S tako obsežno proizvodnjo, ki je še mednarodna skupnost ni videla, (z milijoni sodov nafte na dan), ki se iz leta v leto povečuje je trenutno nafta še vedno nenadomestljivo blago s cenami, ki jih določi enotni svetovni trg. Milijonov sodov nafte se prodaja v stotine držav vsak dan in cene so danes odraz svetovnega povpraševanja vs. dobave. Kot rezultat je nemogoče da države vzpostavijo embargo, ki bi bil enostranski in selektiven do določenih nacionalnih trgov, in da bi zanikale oskrbo ali dvignile ceno samo v trgih ciljne države, kajti embargo bi država lahko obšel ali če gre za država proizvajalko, bi se njeno zmanjšano proizvodnjo zaradi sankcij lahko nadomestilo v drugih državah ali z uporabo strateških rezerv (Ramel 2012a, 12–23). Čeprav so države, v bližnji preteklosti, že vzpostavile embargo na nafto (npr. EU, ZDA in Kanada na iransko nafto in EU na nafto iz Libije), so se posledice embarga razširili na celotno nacionalno strukturo in varnost v ciljni državi. Embarga sta bila 'uspešna', a sta prizadela vse nivoje varnosti.

V nasprotju s splošnim prepričanjem, so Američani in ne Arabci prvi uporabili nafto kot orožje. Uporabili so jo 25. julija 1941 proti Japonski, ko so razglasili zamrznitev japonskih sredstev za nakup ameriške nafte, ki v praksi pomeni embargo na nafto. Embargo je bil posledica japonske vojaške agresije v Aziji. V letu 1940–1941 je bila energetska varnost povod za japonsko okupacijo vzhodnoindijske Nizozemske, saj so želeli kontrolo nad naftnimi polji in se tako osvoboditi odvisnosti ameriške nafte. Prav ameriški embargo naj bi bil povod za japonski napad na Pearl Harbor. Arabski svet je začel uporabljati nafto kot orožje od leta 1950 s čimer so skušali prisiliti Izrael, da se odreče zasedenim arabskim ozemljim (glej poglavje 5). Nafta kot orožje se v večini primerih kaže v obliki embarga (Cutler 2009, 192). V

obdobju 64 let se je nafta, pod pretvezo energetske varnosti, velikokrat uporabila kot orožje. Eden izmed zadnjih poskusov je bil 23. januarja 2012, ko je EU uradno razglasila embargo na iransko uvoženo nafto. Svoja dejanja so opravičili kot poskus pritiska na Iran z namenom sklenitve dogovora o Iranskem jedrskem programu, katerega Zahod obsoja, da je krinka za razvoj jedrskega orožja. EU je od svojih članic zahtevala, da naj ne sklepa nobenega poslovnega dogovora za iransko nafto. Od zadnjega usklajenega dogovora za uporabo nafte kot orodje eksplicitne politične prisile nad ciljno državo je šlo za kompleksno operacijo, ki je države ne bi smele uporabiti zlahka saj zahtevajo bodisi med ali znotraj vladna pogajanja, prepričevanja in sporazume. Komunikacijski kanali morajo priti do vsake rafinerije, postaj naftovoda in terminalov ter usklajevanja med državo izvoznico in rafinerij do tistih držav, ki imajo še vedno dovoljenja do uvoza nafte. V vse to se vključijo intenzivna diplomatska pogajanja (Ramel 2012b, 6–10).

Žal še voditelji vedno vidijo samo možnosti, ki jim nafta kot orožje lahko ponudi. Med njimi je venezuelski predsednik Chavez, ki je pred svojo izvolitvijo dejal, da je nafta geopolitično orožje in 'idioti', ki nam vladajo se ne zavedajo moči kot države proizvajalke. Svoje politike energetske varnosti v mandatu ne spreminja (Chavez v Kozzlof 2005).

5 GENEZA RAZVOJA KONCEPTA ENERGETSKE VARNOSTI

Energetska varnost je poleg podnebnih sprememb in terorizma postala ena izmed najbolj pomembnih tem mednarodne skupnosti. Brez energentov, državno gospodarstvo in vojska obstaneta, kar povzroči ogroženost varnosti posameznika, države, regije in mednarodne skupnosti. Problem je, kako pristopiti do varnostnih vprašanj, ki so posledica uvoza in izvoza energentov? Ker se potreba po energiji in nafti povečuje, tradicionalne teorije več ne ponujajo odgovorov in rešitve, ki ga mednarodna skupnost potrebuje. Države izvoznice in uvoznice so tako zapletene v nikoli nehajočo ti. »*Pipeline* diplomacijo«.²³ S tem se energetska varnost naknadno začenja povezovati s ekonomsko, politično in vojaško varnostjo ter v zadnjih letih tudi okoljsko in človekovo. Blaginja države lahko okrepi družbo ali jo oslabi in veliko držav je odvisnih od trgovanja z energetskimi viri za blaginjo države, katere nihanje cen ali pomanjkanje energentov lahko vodi državo v družbene in politične nemire. Zato je država dolžna nuditi državljanom energetska varnost če želi zagotovitev ekonomske, politične, vojaške in človekove varnosti.

²³ Je politika do držav, ki se ukvarjajo s prevozom nafte ali plina.

Energetska varnost se ne sme zamenjati s energetske politiko, saj je le ta ena izmed glavnih ciljev in katero izhodišče je bila vedno diverzifikacija oskrbe in virov. Med množico definicij, ki jo ima energetska varnost jih je vedno potrebno razdeliti po virih tveganja, obsegov vpliva, resnosti v obliki hitrosti širjenja, velikosti, ohranitvi, singularnosti in resnosti njenega vpliva. Zato je potrebno pri vsaki situaciji jasno ločevati med zanesljivostjo oskrbe in drugimi političnimi cilji. To nas pripelje do opredelitve energetske varnosti kot kontinuitete oskrbe z energijo glede na povpraševanje. Že v času prve svetovne vojne so se nekateri voditelji, kot je Churchill, zavedali da energetska varnost postaja del nacionalne strategije in da, varnost in zanesljivost oskrbe z nafto leži v njeni raznolikosti. Vsaka država potrebuje nacionalno zavezanost k energetske varnosti, pri čemer je nujno da je izraz jasno opredeljen. V odsotnosti jasne opredelitve je energetska varnost postala krovni izraz za različne politične cilje s čimer je to stalnica, ki se ni spremenila od zgodnjih sedemdesetih 20. stoletja. Če nekaj, ki temelji na standardu ekonomske logike ne more biti obrazloženo, potem je rešitev trditev, da je politika potrebna zaradi energetske varnosti (Winzer 2011, 36–41).

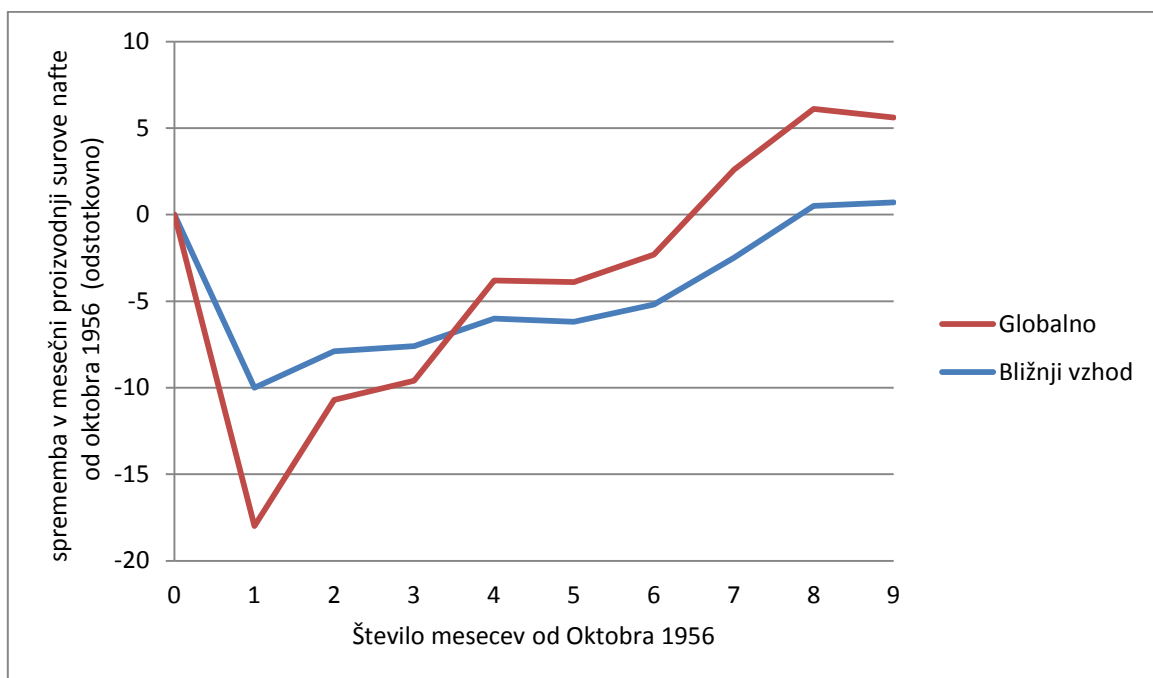
Odkar je Winston Churchill sprejel zgodovinsko odločitev, preusmeritev energetskega vira v britanski mornarici iz premoga v nafto in je država sprejela uvoz nafte iz negotove dobave iz Perzije, kot premoga iz domačega Walesa, se je vprašanje energetske varnosti pojavilo kot vprašanje velikega pomena. Kljub temu je koncept energetske varnosti preveč omejena in jo je treba razširiti na številne nove dejavnike in v odnose med sodobnimi državami ter njihovimi vplivi drug na drugega.

5.1 Naftni embargo 1956

Pomen arabskih držav na svetovnem naftnem trgu je predvsem zrasel zaradi na novo odkritih naftnih polj v Savdski Arabiji. Med letoma 1948 in 1955, so Savdijci pospešeno povečali raziskovanje nafte in odkrili devet pomembnih naftnih polj. Črpanje nafte se je tako hitro povečalo s 60.000 sodčkov na dan leta iz 1945 na 966.000 sodov v letu 1954. Poleg tega je leta 1948 bila svetovna poraba nafte 7,8 milijona sodčkov na dan (*barrels per day* – bpd), med katerimi so ZDA proizvedle 5 milijonov bpd in če to proizvodnjo združimo z 1,8 milijonov bpd Latinske Amerike ter SZ in zahodno Evropo se povzroči presežek pri čemer ne bi Arabski embargo imel nobenega vpliva na energetske trgu (Mann 2014a, 694). Sueška kriza leta 1956 je prvič pokazala arabski vpliv na svetovnem trgu nafte. Nacionalizacija Sueškega prekopa junija 1956 s strani Egipta je pripeljalo do deklaracije vojne Anglije, Francije in Izraela proti Egiptu v upanju na ponovno pridobitev nadzora nad kanalom. Na spodbudo ZK in Francije je Izrael, 29. oktobra izvedel napad na ozemlju Sinaja v Egiptu,

kateremu so potem sledile še angleške in francoske vojaške sile. V spopadih so potopili 40 ladij in blokirali kanal preko katerega se na dan pripelje okoli 2 milijonov sodčkov nafte. Hkrati je posledično zaradi podpisanega varnostnega sporazuma Savdske Arabije z Egiptom, le ta uvedel naftni embargo²⁴ na izvoz nafte v ZK in Francijo, vendar pa ni zmanjšal proizvodnjo. Sabotiralo se je tudi črpalnice za naftovod iraškega naftnega podjetja, ki je prevažal pol milijona bpd preko Sirije do pristanišč v vzhodnem Sredozemlju. V novembru 1956 je tako skupna proizvodnja nafte na Bližnjem vzhodu padla za 1,7 milijonov bpd (Hamilton 2011a, 10–12). To predstavlja 10,1 odstotkov celotne svetovne proizvodnje (glej graf 5.1), kar predstavlja kar velik odstotek naftnega šoka s dramatičnimi in neposrednimi gospodarskimi posledicami za Evropo, ki uvaža 2/3 nafte iz Bližnjega vzhoda (Oilprice.com 2011).

Graf 5.1: Proizvodnja nafte po sueški krizi

Vir: OilPrice.com (2011).

V mesecih, ki so sledili se je močno zmanjšal izvoz nafte iz Bližnjega vzhoda v zahodno Evropo. Pred krizo so zahodnoevropske države uvažale 74 odstotkov nafte iz Bližnjega vzhoda, medtem se je med letoma 1956 in 1957 uvoz nafte v so zahodnoevropske države zmanjšal na 48 odstotkov. Nadalje, nasilni nemiri, ki so izbruhnili v Bahrajnu v času Sueške

²⁴ Embargo pomeni prepoved ali omejitev trgovine s kakšno državo. V primeru naftnega embarga leta 1967 je šlo za prepoved izvoza nafte.

krize so stale rafinerije v državi z zmanjšanjem proizvodnje za 30 odstotkov. Medtem je Egipt po krizi povečal svoje dobičke iz 11 na 50 milijonov egiptovskih funtov na leto, ampak kljub temu je bila država prizadeta dolgoročno: pred krizo je 76 odstotkov naftnega tovora šlo skozi Egipt, ampak zaradi krize so naftne družbe pohiteli z vlaganjem v poti, ki zaobidejo kanal, v kolikor je leta 1975 transport padel le na 50 odstotkov naftnih tankerjev, kar je povzročilo zmanjšanje egiptovskega dobička. Prav zaradi tega je bil vpliv v zahodni Evropi minimalen. Dejansko, ko je kriza izbruhnila je Venezuela povečala svojo proizvodnjo nafte za 10 odstotkov in ZDA so povečala svojo proizvodnjo za 7 odstotkov. Poleg tega so imele velike naftne družbe, kot so British Petroleum, Mobile, Gulf popoln nadzor nad naftnim trgu in se niso počutile ogrožene s strani organizacij kot je OPEC ter so še naprej izvažale nafto iz držav v katerih so delovale. Navsezadnje zima leta 1956 ni bila posebej hladna in povpraševanje po naftnih proizvodih za ogrevanje je bilo zelo nizko (Mann 2014b, 694–697).

Čeprav strokovnjaki menijo, da je embargo bil bolj simboličen in da je njegov gospodarski vpliv minimalen, saj se je cena nafte povečala za samo 25 ¢/b, trajal pa je samo eno leto. Je pa naftni embargo imel kar velik vpliv na vsakdanje življenje. Vpliv na prebivalce v Londonu se je poznal po upadajočih zalogah bencina, odpuščanja v avtomobilski industriji in upad toplote v zgradbah. Skoraj vsi britanski proizvajalci avtomobilov so zmanjšali proizvodnjo in uvedli le 4-dnevni delovni teden. V Švici, Belgiji in Nizozemskem so prepovedali nedeljsko vožnjo (85 odstotkov zmanjšano poslovanje) medtem ko je na Švedski Volvo zmanjšal proizvodnjo za 30 odstotkov. Proizvodnja na Bližjem vzhodu (glej graf 5.1) se je do junija 1967 vrnila na raven pred krizo. Vpliv krize je bil blažji, ker države Bližnjega vzhoda niso predstavljale enotne politične fronte, da bi se dosegli zeleni cilji naftnega embarga. Poleg tega so Savdski voditelji bili mnenja, da naftni embargo nikoli ne bi bil učinkovit, dokler zahodne države lahko same proizvedejo količino nafte za nadpovprečno porabo. Leta 1958 se je nafta tudi pojavila kot orožje politike, čeprav države Bližnjega vzhoda vztrajajo da se nafta kot orožje lahko uporabi samo za gospodarske cilje in predvsem za izboljšanje položajev držav izvoznic v primerjavi z zahodnimi naftnimi družbami. Vprašanje se pojavi kje se končajo politični cilji in začnejo gospodarski in če jih je sploh možno razlikovati (Hamilton 2011b, 14).

5.2 Naftni embargo leta 1967

Leta 1967 je prvič prišlo do večje mednarodne krize v zvezi z energenti. Naftni embargo se je začel 6. junija 1967, le en dan po začetku šestdnevne vojne²⁵ s skupno odločitvijo arabskih

²⁵ Je trajala med 5–10. junijem 1967 med Izraelom in sosedskimi državami Egiptom, Jordanijo in Sirijo.

držav, s čimer bi se omejila oz. odvrnila morebitna vojaška pomoč držav v podporo Izraelu. Več držav Bližnjega vzhoda je embargo omejilo na ZK ali ZDA, medtem ko so nekatere prepovedala izvoz nafte v vse države. Uvedba naftnega embarga se je začela zaradi suma arabskih držav, da so ZDA, ZK in Zahodna Nemčija nudili zračno pomoč Izraelu pri bombardiranju egiptovskih vojaških letališč ob začetku vojne (Oil&Gas Journal 2005).

Embargo se je začel na pobudo Iraka, ki je pozval Savdsko Arabijo, Kuvajt, Libijo, Katar, Bahrajn in Abu Dhabi ter predstavnike sirske, libanonske in egipčanske vlade, da prenehajo izvažati nafto v države, ki bi lahko nudile vojaško pomoč Izraelu. Med konferenco v Bagdadu (9–18. junijem 1967) je več držav izdalo uradni *communiqué*²⁶ pri čemer so soglasno sprejeli dve resoluciji:

1. »Arabski izvoz nafte bo zavrnjen in se ne sme dovoliti, da bi neposredno ali posredno dosegel države, ki so se zavezale oz. sodelujejo pri agresivnem poseganju v suverenost katerekoli arabske države, na njenem ozemlju ali njenih teritorialnih vodah, zlasti v Akabskem zalivu«.
2. »Udeležba katerekoli države, ki neposredno ali posredno sodeluje v oboroženem napadu na arabske države bo le ta država ravnala v okviru zakonom vojne glede njihovih premoženj in premoženj njenih državljanov na ozemlju arabske države. V katero se vključuje tudi premoženje tujih naftnih družb«²⁷ (Office of the Historian 1999).

Irak je bila prva država, ki je 6. junija omejila svoj izvoz nafte v ZDA in ZK. Irak, Kuvajt, Alžirija in Bahrajn so sčasoma ustavile izvoz nafte v ZDA in ZK, sledila jim je Sirija z ustavitvijo celotnega izvoza nafte. Savdska Arabija ni bila pripravljena v celoti izvajati embarga saj je želela ohranjati ravnotežje v regiji s tem ko je podpirala le velesile, ki so lahko preprečevale SZ pridobivanje moči na Bližnjem vzhodu. To ponazarja dejstvo, da je kljub uradni enotnosti zoper zahodnim državam, zlasti ZDA, preskrbovala njihove vojaške enote z nafto v Vietnamski vojni. Ko se je vojna z hitrim porazom arabskih držav končala 12. junija 1967, je to pomenil šok za arabski svet, saj so se države izvoznice, ki so uvedle embargo, soočala z pritiskom iz arabskih držav naj nadaljujejo embargo. Nadaljevanje embarga je pomenil problem zlasti za Riad, ki ga je šestdnevna vojna in embarga proti ZDA in ZK stal 30 milijonov dolarjev. Nadaljnjo, Savdska Arabija ni videla Izrael kot največjega sovražnika v regiji, prav tako so napeti odnosi med Egiptom in Sirijo ter SZ bili v nevarnosti, da se

²⁶ Poimenovanje sporočila za javnost.

²⁷ Prevedeno iz telegrama »From the Embassy in Iraq to the Department of State«.

stopnjujejo v nevarne odnose. Verjeli so, da ima Nasser načrte za Riadske naravne vire in da je Egiptovski poseg v Jemnu le odskočna deska za osvajanje »črnega zlata« na Arabskem polotoku. Tu se kaže njeno pomanjkanje sodelovanja v uvedbi embarga na nafto kot sredstvo, da se izvaja pritisk na Izrael. 23. februarja 1966 se je zgodil trinajsti udar v Siriji s strani levičarske skupine Baas²⁸ in novi voditelji so sprožili oster verbalni napad proti Savdski Arabiji, kar naj bi bil tudi dodatni razlog zakaj so se Savdska Arabija in druge zalivske države vzdržale pridružitvi vojni in naftnemu embargu. Razprava v Kuvajtu, 1. julija 1967 je še nadaljnjo podkrepila pomanjkanje arabske (ne)enotnosti, ko so države preučevala predlog Sirije, Iraka in Egipta o popolni prepovedi proizvodnje arabske nafte. Riad in Kuvajt sta zavrnila predlog, saj bi bil takšen ukrep usodni za njuni gospodarstvi, hkrati je Evropa grozila s preklicem sporazuma z OPEC in možen prevzem trga s strani SZ na trgih zahodne Evrope, ki je zgodovinsko gledano Arabska domena. Kljub Saudskem položaju so nekatere države še tedne po vojni izvajale embargo na države, ki so podpirale Izrael. Komaj v začetku julija so se začele pojavljati razpoke v dogovoru, ko je Irak začel izvažati nafto v ti. »prijazne« države. Riadu je v tem času padel izvoz iz 2,7 milijonov bpd na 1,1 milijonov bpd na kar je obnovil dobavo nafte v Sredozemlje preko naftne družbe TAPLINE (*Trans Arabian Pipeline* – transarabski naftovod) s čimer se je embargo uradno končal (Mann 2014c, 696–699). Egipt, kot eden izmed glavnih akterjev v šestdnevni vojni, je bil finančno in gospodarsko zelo prizadet. V ta namen so se arabski zunanji ministri sestali, 1. avgusta 1967, v Kartumu z namenom razrešiti arabske razlike, predvsem med Riadom in Kairom. Predvsem Egipt je rabil spravo med državama, saj je potreboval Savdski denar za obnovo egiptovskega gospodarstva. Nasser je bil pripravljen obljubiti, da Egipt ne bo več spodkopaval Savdsko monarhijo in ne bo več nadaljeval propagande proti njihovim voditeljem. Faisal je kljub začetnemu nezaupanju začel s pogajanjem, da bi odpravil egiptovsko poseganje v Jemen. Ko je pogovor načel vprašanje embarga na nafto je Irak še vedno želel njegovo nadaljevanje, a z nasprotovanjem Kuvajta, Libije, Tunizije in Savdske Arabije katerim je embargo bil škodljiv za gospodarstvo, se na konferenci ni razrešilo njegovo vprašanje. Razprava se je nadaljevala 15. avgusta 1967 v Bagdadu kjer so številne države še vedno predlagale nadaljevanje embarga. Irak podprt s strani Egipta, Alžirije in Sirije so pozvale k radikalizaciji embarga s tem ko bi arabske države prenehala z proizvodnjo nafte za naslednje tri mesece s čimer bi se zahodnoevropske zaloge nafte izpraznile. Riad in nekatere arabske države so se zavedale, da

²⁸ Arabska socialistična BAAS stranka je bila ustanovljena 7. aprila 1947 kot reakcija proti kolonializmu v arabskem svetu in predstavlja panarabsko, nacionalistično in socialistično stranko v arabskem svetu. V Siriji je na oblasti od leta 1963 in še vlada danes.

nadaljevanja embarga ni možno zaradi njegove škodljivosti na naftni dobiček in gospodarstvo držav. Kot kompromis se je predlagalo, da bodo del naftnega dobička namenili državam, ki jih je prizadela vojna, pri čemer je skupno doprineslo 378 milijonov dolarjev v Egipt in Jordanijo (Churba 1969).

Embargo je bil uspešno končan s Resolucijo v Kartumu, prestolnici Sudana, 1. septembra 1967 ob zaključku Arabske lige. Udeležilo se ga je osem arabskih voditeljev držav: Egipta, Sirije, Jordanije, Libanona, Iraka, Alžirije, Kuvajta in Sudana. Kakršen koli morebiten napredek v smeri miru je bil zatrt s odstavkom, ki je znan po »trije ne-ji«,²⁹ ne miru z Izraelom, ne priznanje Izraela in ne pogajanj z Izraelom (Crane in drugi 2009, 36–38).

5.3 Arabski naftni embargo leta 1973

Mednarodna skupnost se je leta 1973 prvič soočila z naftno krizo, ki je pretresla svetovno gospodarstvo in pomagala sprožiti borzni zlom, naraščajočo inflacijo ter visoko brezposelnost, kar je posledično pripeljalo do padca nekaterih vlad po svetu. Države so se že leta prej soočile s konflikti in energetske krizo na Bližnjem vzhodu, ampak kljub njihovim vplivom še nobena prej ni pretresla mednarodno skupnost in izpostavila šibkost držav in nepripravljenost v ravnanju z nafto kot blagom na mednarodnem trgu. Kriza je bila neizogibna, od Maršalovega načrta leta 1948 do prve naftne krize leta 1973, saj se je v 25 letih naftna poraba povečala za šestkrat.

Povečanje porabe nafte je povezano z dramatičnim povečanjem industrijskih držav, ki so uvažale nafto. Od 1960ih naprej je nafta predstavljala poceni gorivo, čistejše od premoga in v primeru Evrope, geografsko bližnje za uvažanje. Tako se je samo v Evropi odvisnost od nafte povečala iz 32 odstotkov leta 1960 na 60 odstotkov v letu 1970. Prav zaradi povečane porabe nafte je naftni embargo leta 1973 pokazal ranljivost držav in njihovih zalog nafte. Sam proces izvajanja naftnega embarga se je že začel par mesecev pred njegovim uradnim začetkom. OPEC naftni embargo je sledil letom pogostih pogajanj med članicami OPEC in Zahodnimi naftnimi družbami zaradi naftne proizvodnje in njenimi cenami na mednarodnem trgu. Odločitev Richarda Nixona leta 1971, da ukine konvertibilnost dolarjev v zlato je pomembno prispevalo k prvi večji naftni krizi. Cene nafte so bile nominirane v ameriške dolarje in s tem ukinile brettonwoodski denarni sistem,³⁰ kar je negativno vplivala na OPEC članice in izvoznice nafte, ki so je začele razmišljati o oblikovanju cen nafte v zlatu namesto v dolarju.

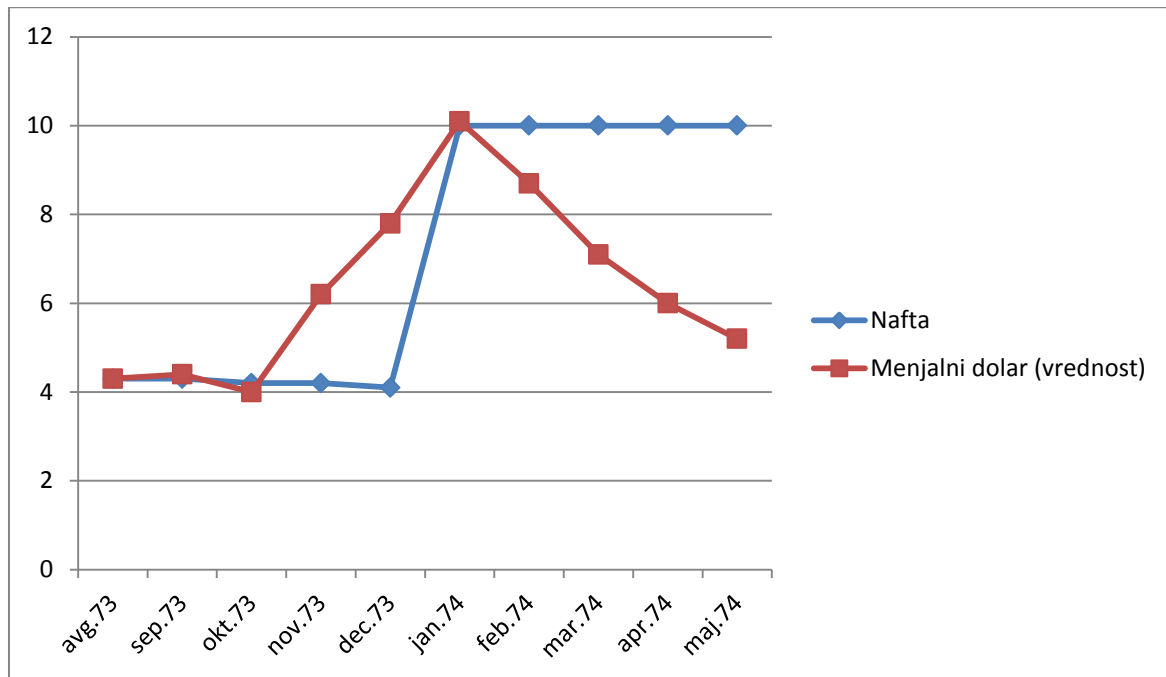
²⁹ Originalno: *Three No's: »No peace with Israel, no recognition of Israel, and no negotiations with Israel«.*

³⁰ Uveden leta 1944, kjer so države določile fiksno menjalno razmerje svojih valut z dolarjem, s tem se je dolar vezal na zlato po ceni 35 dolarjev za unčo.

Priložnost je prišla med Jomkipursko vojno³¹ ko se je nafta s strani Arabskih voditeljev uporabila kot orožje proti Izraelu. Razglašen je bil po prvem uspešnem napadu izraelskih oboroženih sil, kot zadnji ukrep za izvajanje pritiska na Izrael in njegove zaveznice. Zaradi uvoza nafte iz arabskih držav v Evropo je bil embargo delno uspešen, saj so evropske vlade takoj razglasile podporo Arabskemu namenu in se poskusile distancirati od ameriške politike. Kljub temu je bil OPEC embargo dvorezen meč, saj so gospodarsko bile prizadete tako države uvoznice kot izvoznice. OPEC je z svojo željo po naftni diplomaciji tako sprožil prvi šok naftne odvisnosti in vplival ne samo na energetske sektor, ampak tudi na ekonomski (padec vrednosti delnic na newyorški borzi, recesija), politični in vojaški. Med decembrom leta 1970 in septembrom 1973 so se uradne cene nafte dvignile iz 1.21\$ na 2.90\$ na sod, medtem ko so cene promptnih vrednosti presegle 5\$. Te številke kljub temu ne prikazujejo fragmentacije in nepredvidljivost trga na katerega se več ni bilo možno zanesti za objektivne informacije. Sredini avgusta 1973 se cen več ni splačalo tiskati zaradi njene shizofrenije diferencialov na mednarodnem trgu, od različne kvalitete nafte, promptnih transakcij, popustov itd. Presenetljivo je da se povpraševanje ni zmanjšalo kljub 400% rasti cen nafte (glej graf 5.2). Povpraševanje po nafti, ki se je dvignilo iz 46 milijonov sodov/dan leta 1970 na 56 milijon sodov/dan leta 1973 ni pomagalo pri ublažitvi naftnega šoka, saj je hkrati proizvodnja nafte v ZDA začela v letu 1960 padati in je tako država postala vedno bolj odvisna od njenega uvoza. Stanje se je do leta 1973 tako poslabšalo, da je vlada uvedla sistem naftne dodelitve. S čim so ostale vlade spoznale, da ne bodo več mogle prejeti nafto v sili kar je privedlo do povečanega občutka nestabilnosti in s tem panike (Maugeri 2006a, 105–108; Regional Oral History Office 2011; Chakarova 2013a, 53–57).

³¹ Z drugim imenom »Oktobrska vojna« je trajala med 6–25. oktobrom 1973 in je potekala primarno med Izraelom ter Egiptom in Sirijo.

Graf 5.2: Rast naftnih cen in proizvodnje v času naftnega šoka leta 1973

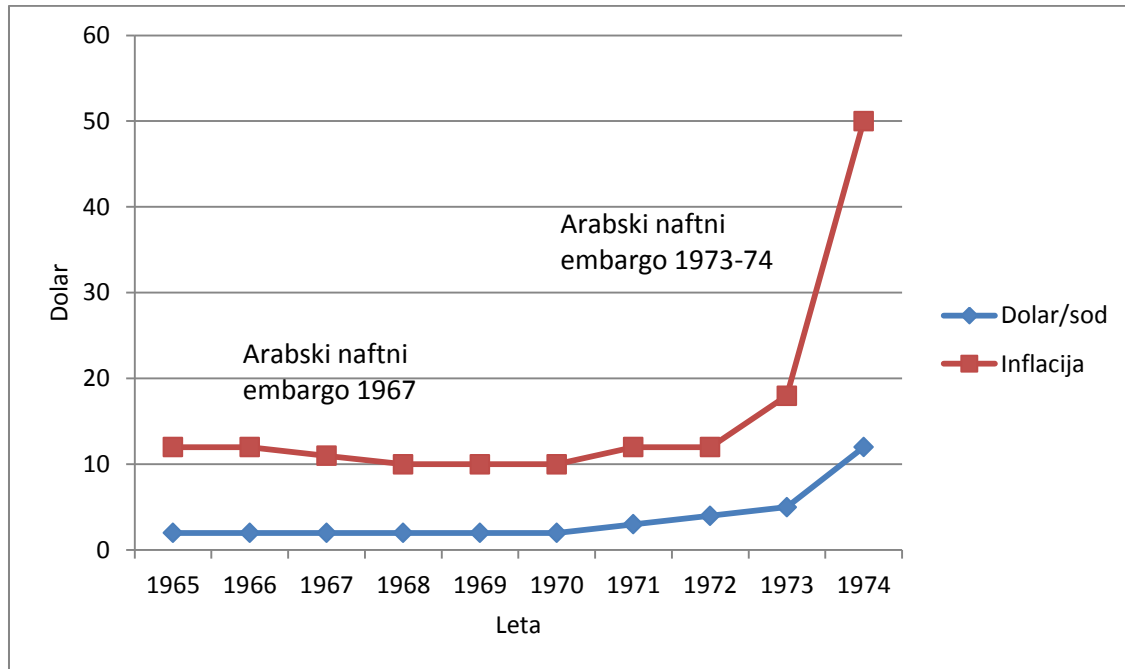

Vir: Regional Oral History Office (2011).

Nixonova odločitev, odpraviti brettonwodski sistem je pripeljalo do devalvacije dolarja, ki je povzročila povečano gospodarsko in politično negotovost. Sprva je z padcem dolarja vzporedno padla cena nafte v dolarjih, kar je izboljšalo položaj industrialcev ZDA v zvezi z evropsko in japonsko konkurenco. Največ nelagodja je povzročilo proizvajalcem surovih materialov v »tretjem svetu«, saj so se zaradi de-valorizacije in nato devalvacije znašli v obdobju kjer je bilo njihovo naravno bogastvo podcenjeno v primerjavi z preteklostjo. To je točka kjer se je začel boj oz. nadzor nad naravnimi bogastvi in za bolj ugodnejšo delitev vrednosti naravnih bogastev med bogatimi državami in OPEC državami izvoznicami. Prav vztrajanje arabsko-izraelskega konflikta je omogočilo vpletenim akterjem preobrat na energetske trgu; OPEC se je iz kartela preoblikoval v mogočno politično silo in ZDA so izgubile, zaradi slabega političnega vodstva, moč v naftnem sektorju. Jomkipurska vojna je ponudila povod za OPEC, da se namesto ločenega razvijanja med državami članicami od leta 1967 začela združevati z centrirano politiko in z izvajanjem pritiska nad Zahodom in njegovo podporo Izraelu. Uvedba embarga ni bila takojšnja in celovita, ampak postopoma in ciljna, saj so nekatere države zahoda bile bolj prizadete kot druge. Takoj na začetku je OPEC razglasil takojšnjo 5 odstotno zmanjšanje proizvodnje nafte, ki so mu sledila dodatna zmanjšanja proizvodnje, vsaki mesec za 5 odstotkov, če se Izrael ne bo umaknil iz ozemlja, ki so ga zasedli leta 1967. Selektiven embargo je sprožil paniko v mednarodni skupnosti, saj vlade

niso mogle nadomestiti 5 odstotno proizvodnjo nafte, obdržati nizke naftne cene in se soočati z inflacijo (glej graf 5.3).

Graf 5.3: Primerjava cen arabskega embarga iz leta 1967 in leta 1973

Vir: Regional Oral History Office (2011).

OPEC je prisilil naftne družbe, da so drastično povečale cene (glej graf 5.3) s čimer so države izvoznice nafte (Bližnji vzhod) prišle do nadzora nad naftnim blagom, katere velesile so pred kratkim razpolagale z svojo močjo nad naftnimi nahajališči. Ekonomsko gledano se je tradicionalni pretok kapitala obrnil pri čemer so si države izvoznice nabrle veliko bogastvo. Arabska proizvodnja je v septembru 1973 znašala 19.4 milijonov bdp in se je novembra v času največje krize zmanjšala na 15.4 milijonov bdp, kar je pomenilo izgubo 4 milijonov bdp, kar je okoli 5.5 odstotkov svetovne porabe ali 10 odstotkov nafte, s katero se trguje na mednarodnem trgu. Takšen primanjkljaj bi lahko bil v veliki meri nadomestljiv s sklicevanjem na obstoječe države zaloge nafte (Maugeri 2006b, 112–114; Chakarova 2013b, 57–60).

S vsemi podatki, ki se sklicujejo na prvo naftno krizo, je razvidno da ni bilo nikoli takšnega primanjkljaja, ki ga vlade ne bi mogle nadomestiti. Krizi ni pripomogla izguba oskrbe z nafto, temveč strah pred morebitno izgubo oskrbe,³² ki je dvignila cene. Se pa je mednarodna skupnost prvič resneje soočila s energetske varnostjo in njenimi posledicami. Večina vlad je

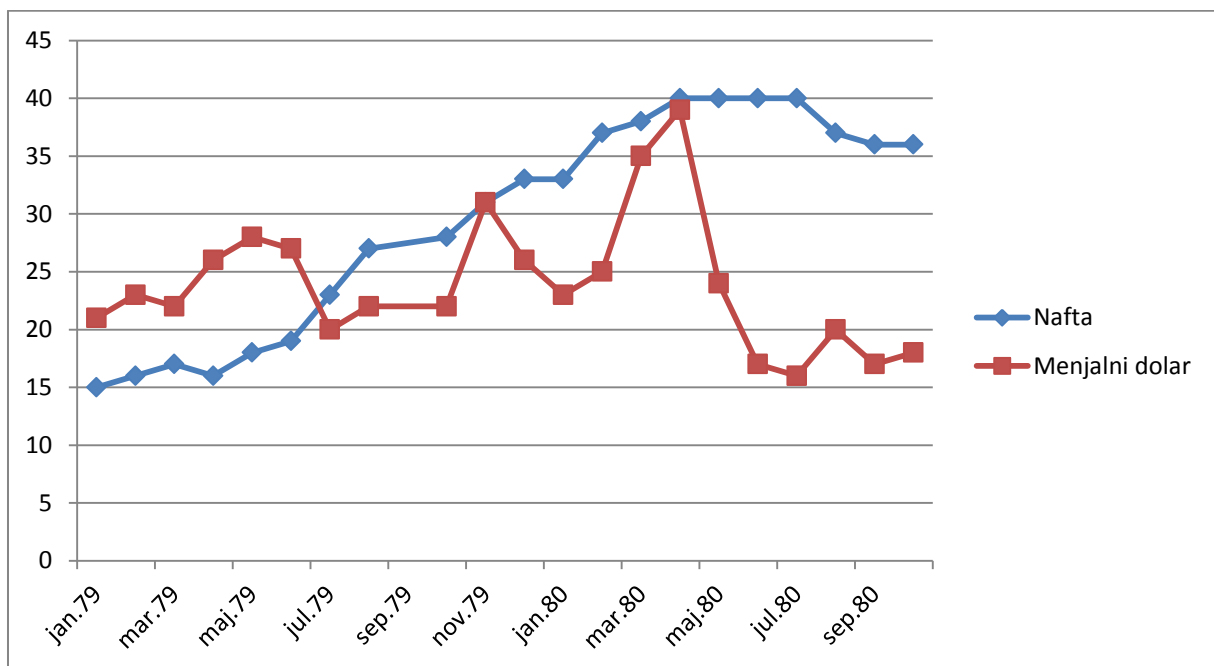
³² Oglaševanje v medijah: »Don't Be Fuelish« ali »Last Out, Lights Out: Don't Be Fuelish«.

začela iskati nove vire energije, saj niso želele biti odvisne od tujega uvoza nafte v državo. Prav tako so se začeli preučevati vzroki degradacije okolja, ki jo ima črpanje nafte na okolje in ne le njene posledice.

5.4 Naftna kriza leta 1979

Druga naftna kriza je prišla le pet let po prvi. Začela se je v ZDA zaradi zmanjšane proizvodnje nafte v času iranske revolucije³³. Kljub temu, da se je svetovna proizvodnja zmanjšala le za 4 odstotke, se je vseeno sprožila vsesplošna panika. Cena surove nafte se je drugič v istem desetletju povišala na 39,5 dolarjev/b (glej graf 5.4) in spet so se pojavile dolge vrste na bencinskih črpalkah enako kot leta 1973. Kot s naftno krizo iz leta 1973 se je razmerje v moči spet obrnilo. Kjer je OPEC pridobil moč le leta prej, jo je zdaj izgubil (glej graf 5.5). Kljub njihovi izgubi moči je organizacija preživela in funkcionira v pretežno sovražnem okolju s čisto vztrajnostjo in odpornostjo.

Graf 5.4: Naftna kriza 1979

Vir: Regional Oral History Office (2011).

Močna rast cen nafte je posledica iranske revolucije v povezavi s iransko-iraško vojno in ameriškimi vladnimi aktivnostmi. V nekem trenutku med iransko-iraško vojno se je proizvodnja nafte v Iranu skoraj ustavila, hkrati z iraško proizvodnjo nafte. V tem času se je

³³ Strmoglavljenje dinastije Pahlavi je bila podprta s strani ZDA in zamenjave režima.

proizvodnja SZ ter Mehike, Nigerije in Venezuele močno povečala. SZ je celo postala top svetovni proizvajalec (Ibrahim 2009, 30–31).

Naftna kriza leta 1979 ima edinstveno mesto v družbenih in političnih analizah poznega 20. stoletja. Kriza je bila potrditev, da prvi naftni šok 1973–1974 ni bila anomalija v mednarodni skupnosti. Prav tako je po prvi krizi spomnil Američane in Evropejce na njihovo odvisnost na izvoz nafte iz držav Bližnjega vzhoda. Naftna kriza je potisnila ZDA v recesijo, ameriško avtomobilsko industrijo pa v depresijo. Prodaja domačih vozil v začetku leta je šla gor za 23 odstotkov, kar se je vse spremenilo 16. januarja 1979 ko je iranski režim bil strmoglavljen in je Ayatollah Khomeini prišel na oblast. Avtomobilska proizvodnja se je morala preusmeriti v manjše avtomobile z manjšo porabo (Automotive News 1996).

Dve leti pred krizo leta 1977 so Savdijci pristali na dogovor z ZDA, da se cene nafte ne bodo povišale, a je hkrati bil, nekdanji ameriški predsednik Gerald Ford v zasebnem pogovoru opozorjen, da ima takšno sodelovanje ceno, pri čemer je princ Fahd izjavil: »Naša sposobnost v zvezi s tem je močno odvisna od splošnega stanja odnosov med ZDA in Savdsko Arabijo, ne samo od vojaških dobav ampak tudi v drugih stvareh.« Pri čemer je Yamani dodal: »Pričakujemo, da bodo Zahod in predvsem ZDA, cenili tisto kar smo naredili za vas« (Cooper 2009a, 40). Kot OPEC največja proizvajalka in izvoznica nafte je Savdska Arabija imela sredstva, ki lahko ustavijo povišanje cen. Naftna zaveza med Washingtonom in Riadom ni trajala dolgo, saj je naslednje leto predsednik Carter podprl Egipčanskega predsednika Anwar Sadata in njegovim bilateralnim mirovnim sporazumom med Egiptom in Izraelom. To dejanje je Savdska Arabija vzela kot izdajo njihove zaveze, s čimer so se odnosi med njima precej ohladili. Zaradi tega dejanja, v povezavi z naraščajočo širitvijo Islamskega radikalizma okoli njihove države in zapoznelim odzivom Carterja na padeč vladavine Shaha, je Savdska Arabija na naslednjem srečanju OPEC članic, decembra leta 1978, ostala v ozadju. Morda si niso želeli 14,5 odstotnega povečanje cen nafte, a so jo potrdili brez ugovora. Vsi ti dogodki so sovpadali z Marčevim podpisom mirovnega spopada Camp David leta 1979. Za dodatno zaostritev že nestabilnega naftnega trga, so Savdijci so dejansko zmanjšali svoj izvoz nafte. Prav zmanjšan izvoz je dodatno pomagal zaostriti cene naftnih derivatov. S tem je bilo poslano sporočilo ZDA, da so ena izmed svetovnih velesil v naftni proizvodnji in da oni niso šibek člen v zavezi ZDA–Savdska Arabija. Država naftnega kartela je zmagala v boju in spremenila pogled na odnos izvoznic in uvoznic nafte (Cooper 2009b, 36–40). Kriza je tudi direktna zabloda pomena »energetska neodvisnosti«, ki jo je začel Richard Nixon. Ta je leta 1974 obljubil, da jo lahko zagotovi v naslednjih šestih letih. Leta 1975 jo je Gerald Ford

obljubil v naslednjih desetih letih in leta 1977 je Jimmy Carter posvaril Američane, da bodo v naslednjem desetletju počasi pošle naftne rezerve in da se Amerika sooča z energetske krizo. Izguba 4,5 milijonov bpd ni privedla do izgube na naftnem trgu, ampak predvsem strah pred izgubo nafte. Študija Kongresne knjižnice je ugotovila, da so nemiri v Iranu povzročili le majhen primanjkljaj v oskrbi z nafto, katerega so druge proizvajalke nadomestile. Prav ta kombinacija pristanka Savdske Arabije na višje cene in njena zmanjšana proizvodnja ter zmanjšan pretok nafte iz Irana, skupaj z političnimi in ekonomskimi konflikti (iranska revolucija, iransko-iraška vojna, situacija talcev v Iranu) je povzročilo, da so si na trgu, podjetja in potrošniki začeli delati zaloge (Bryce 2009, 85–86; Hamilton 2011c, 16–18).

Vsa prizadevanja Carterja, da se zmanjša uvoz nafte v državo in se poveča domača proizvodnja z reguliranimi cenami ni mogla ustaviti krize. Vsi ti dogodki so motili dobavo surove nafte po svetu. Iran je pred revolucijo proizvedel 15 odstotkov surove nafte na svetovnem trgu in 9 odstotkov je šlo za uvoz v ZDA. Problem se je pojavil, ker ima iranska nafta nizko prisotnost žvepla in je zato njena proizvodnja v bencin cenejša, posledično se je trg moral preusmeriti v bolj »težjo« in »kislo« surovo nafto, ki so dražja za izpopolnitev v bencin. Rafinerije v ZDA niso mogle proizvesti večje količine v bencin, zato se je posledično zmanjšala dobava bencina: upad bencina je bil večji od upada surove nafte. Rezultat teh dogodkov je privedlo do splošnega gospodarskega upada v ZDA, s povečano inflacijo za 13 odstotkov in 6.1 odstotno stopnjo brezposelnosti. Kot posledica pomanjkanja nafte, so potrošniki bili prisiljeni čakati v dolgih vrstah za nakup bencina. Nekatere regije v državi, so celo uvedle omejitve za industrijsko rabo energije. Iranska in Iraška proizvodnja nafte se je postopoma popravila in umirila svetovni primanjkljaj. Večina ekonomistov sovpada konec krize s Odredbo 12287 predsednika Ronalda Reagana, kjer je vsa surova nafta in naftni derivati izvzeti iz nadzora cen in razdelitve. To je vodilo do dolgotrajnega upadanja realnih cen surove nafte kot tudi povečane domače proizvodnje. Čeprav ima Reagan zasluge za deregulacijo, so se spremembe že začele v Carterjevi administraciji, tako da bi se kriza zmanjšala ne glede na to kateri kandidat bi zmagal na volitvah leta 1980 (The history of American business 2011).

5.5 Presežek nafte na trgu v osemdesetih letih 20. stoletja

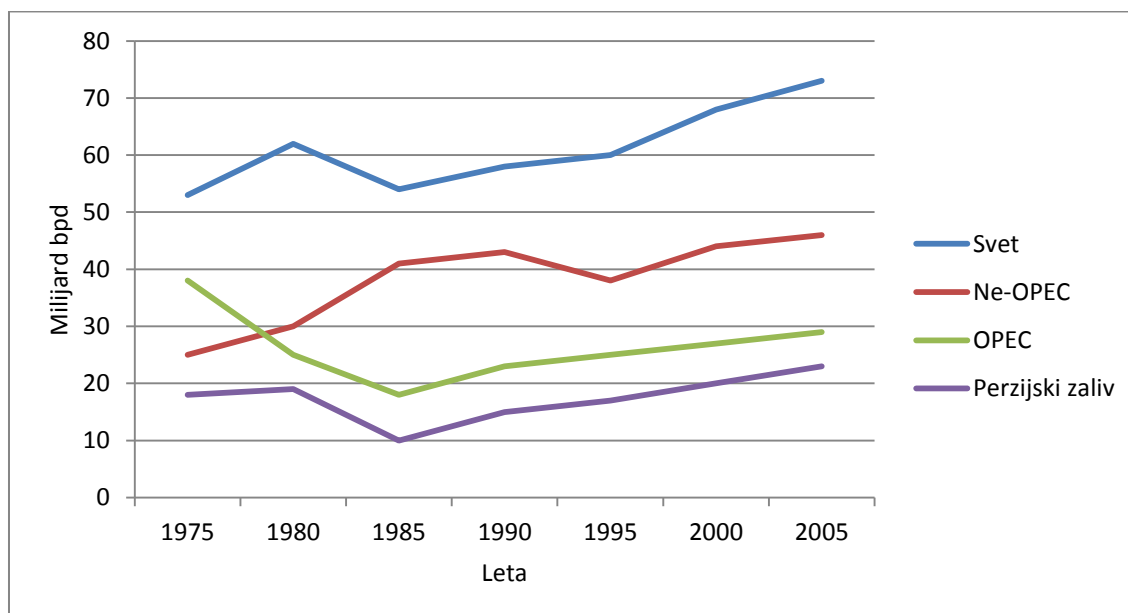
Skozi genezo razvoja koncepta energetske varnosti so obdobja kjer se na trgu znajde presežek nafte. Leta 1973 se je končal 20 letni presežek nafte z povečanim povpraševanjem za nafto in dvigom cene. Po drugi krizi leta 1979 so zato OPEC članice začele z tesno bilanco na cene na nafto. 16. oktober 1973 je dan, ko so začele države izvoznice z prevlado svoje moči v

mednarodni skupnosti, ko so enostransko in neodvisno od trga dvignile cene na 5.12\$/b, blizu promptne tržne cene. V času naftnega embarga 1973 so nato še enkrat dvignile ceno na 7\$/b, 1978 na 13,54\$/b, kar bi pomenila sedemkratno povečanje od 1,80\$/b v letu 1970 do 13,54\$/b v letu 1978. To je ustvarilo globoke, dolgoročne in daljnosežne spremembe v ravnotežju svetovne naftne proizvodnje, kot tudi spremembo v prevladujočih akterjih; državah izvoznih in uvoznih ter naftnih družbah. Skok cene surove nafte leta 1979 na več kot 40\$/b po iranski revoluciji je povzročil celovit nered na svetovnem trgu in ker v nadaljevanju ni prišlo do objave kakršnekoli enotne cene, so se OPEC članice držale svoje dobavne politike (glej graf 5.4). Izbruh iransko–iraške vojne je ustvarilo izgubo še dodatnih 4 milijonov bpd na kar je cena nafte spet presegala 41\$/b. Po kar nekaj mesecih kjer so cene določale države, vsaka za sebe, je OPEC uradno določil uradno in enotno ceno oktobra 1981 na 34\$/b (Amuzegar 2009a, 10–11).

V drugem obdobje naftnega presežka je OPEC doživel svoj vrhunec v moči in bogastvu. Presežek nafte se je začelo v začetku osemdesetih 20. stoletja kot posledica upočasnjene gospodarske aktivnosti industrijskih držav (posledica krize leta 1973 in 1979), je skupaj z politiko ohranjanja energije spodbudilo visoke cene goriva. Temu je sledila inflacija pri čemer so se cene nafte prilagodile vrednosti dolarja³⁴ na povprečno 78,2\$ leta 1981 in na 26,8\$/b leta 1986. Globalna recesija leta 1981–1982 je zmanjšala cene ker se je povpraševanje po nafti zmanjšalo za približno 15 odstotkov, padlo je na 53,5 milijonov bpd od 62,9 milijonov bpd leta 1979 s čimer se je OPEC proizvodnja zmanjšala na 18,1 milijonov bpd od 30,5 milijonov bpd, kar pomeni da se je zmanjšalo za kar 40 odstotkov. OPEC je tako postal obstranski proizvajalec (glej graf 5.5), ker so ga ostale države proizvajalke prehitile v proizvodnji za 1 milijon bpd od leta 1982 (Amuzegar 2009b, 13–16).

³⁴ V gospodarstvu je nominalna vrednost izražena v zgodovinskih nominalnih denarnih enotah. Nasprotno, je realna vrednost prilagojena z nominalno vrednostjo za odpravo učinkov splošne spremembe cen na časovni ravni in se tako merijo v smislu splošne ravni cen v nekem referenčnem letu.

Graf 5.5: Proizvodnja surove nafte po akterjih, 1973–2004

Vir: U.S. Energy Information Administration (2007).

Kot rezultat OPEC zmanjšane proizvodnje, se njihova 'uradna cena' 34\$/b, ni mogla obdržati na mednarodnem trgu, ki je postajal vse bolj konkurenčen z ne-članicami OPEC. Celotno proizvodnjo OPEC je bilo potrebno regulirati. Po dolgem in spornem srečanju leta 1983 v Londonu se je OPEC končno spremenil v nekaj kaj so dolga leta zanikali, kartel.³⁵ Ustanovil je skupni izhodni izvoz na 17,5 milijonov bpd; dodelitev individualnih kvot za vse države članice z izjemo Savdske Arabije kot glavne proizvajalke ('*swing producer*'³⁶) in znižanje cene nafte za 15 odstotkov. Kljub temu se je pritisk na ceno nafte še naprej izvajal skupaj z alternativnimi in cenejšimi energenti na trgu. Leta 1985 je OPEC ob neuspešnih poizkusih opustil zaščito svoje cene na nafto in se začel posvečati zagotovitvi svojega deleža v svetovnem izvozu nafte. Ta nova strategija je pomenila tri stvari:

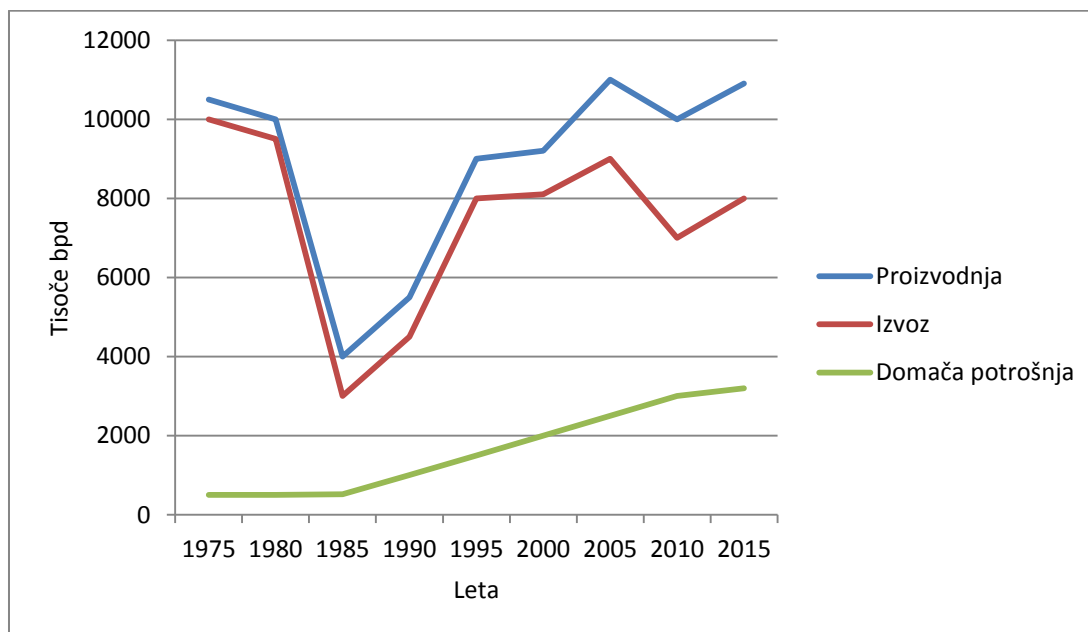
- a. konec monopola OPEC kot glavnega proizvajalca in Savdske Arabije kot *swing producer* (glej graf 5.6);
- b. konec učinkovitih dnevno izhodnih kvot za člane OPEC in;
- c. *de facto* konec enotnih cen.

³⁵ Kartel je organizacija oz. oblika sporazuma držav/združb, ki se združujejo v namen za monopol nad urejanjem proizvodnje, oblikovanje cen in trženje proizvodov na trgu.

³⁶ Je lahko individualen proizvajalec ali oligopolna skupina, ki nadzoruje globalni trg z svojo proizvodnjo in veliko količino še neizkoriščene proizvodne zmogljivosti. Ta lahko poveča ali zmanjša ponudbo ob minimalno internih dodatnih stroških in s tem možnost, da vplivajo na cene in uravnoteženost trga, ki drugače zagotavlja zaščito padanja cen v kratkoročnem in srednjeročnem roku.

Kljub temu se ta nova strategija ni odnesla, saj s povečano proizvodnjo Savdske Arabije in zavrnitev sodelovanja ne-članic OPEC, se je povprečna cena OPEC nafte znižala na manj kot 10\$/b v sredini leta 1986. Vrednost celotnega izvoza OPEC se je tako zmanjšala na 79 milijardov \$; najnižja od leta 1973. Proizvodnja je bila začasno zmanjšana na 15,8 milijonov bpd, kar je najnižja kvota proizvodnje v zgodovini organizacije. Kvote držav članic so bile vzpostavljene z ciljno ceno 18\$/b kot referenčna cena (Wyer 1980, 8–9; Amuzegar 2009c, 11–12).

Graf 5.6: Naftna proizvodnja Savdske Arabije

Vir: U.S. Energy Information Administration (2011).

Po letu 1980 je celo prišlo tako daleč, da sta zmanjšana prekomerna proizvodnja in povpraševanje povzročila šest-letno upadanje cen nafte, ki je dosegel svoj vrhunec leta 1986, ko je cena padla za rekordnih 46 odstotkov (glej graf 5.6). Leta 1984 je globalno povpraševanje po nafti spet začelo postopoma naraščati in učinki šoka iz leta 1979 so bili pozabljeni. Vendar je bilo potrebnih še pet let, da si naftni trg opomore na nivo pred krizo 1979, a je hkrati nafta dobila večjo konkurenco v jedrski energiji in plinu (Lee 2009, 14).

Kar se tiče proizvodnje v tistem času, lahko države izvoznice delimo na OPEC in ne-OPEC članice ter SZ in ZDA. ZDA so med letoma 1980–1988 v času trajanja iransko-iraške vojne oz. Zalivske vojne,³⁷ odkrito podpirale Irak in Sadama Husseina, s posojili, vojaško opremo in

³⁷ Vojna se je začela 22. septembra 1980 za premoč v provinci Kuzestan (zemeljski viri npr. nafta) in mejni reki Šat al-Arab (transportna pot za izvoz nafte).

satelitskimi posnetki med iraškimi napadi proti iranskimi strateškimi cilji. Kljub temu je bila nafta proizvodnja v obeh državah resno ovirana zaradi vojne, priročno za druge proizvajalce, vključno z ameriškimi naftnimi družbami, saj je vojna sovpadala s naftnim presežkom. ZDA se je vedno v veliki meri opiral na tuje dobavitelje. Ta odvisnost bi se še večala, če ne bi bilo krize in spoznanja kaj država lahko doživi z preveliko odvisnostjo. Z sunkovitim povišanjem svetovne cene nafte, ki je omejila povpraševanje, so osemdeseta leta 20. stoletja predstavljala obdobje relativne energetske samozadovoljnosti. Zavajajoč občutek dostopnosti se je vrnil, kljub svarilu Jimmyja Carterja v letu 1977 in njegovi izjavi o »moralnem ekvivalentu vojne«.³⁸ Kljub obdobju med letoma 1979–1980 in 170 odstotnem povečanju cen nafte, se je psihologija presežka vrnila in kriza je bila pozabljena. ZDA so tudi zmanjšale njen uvoz na 28 odstotkov v letu 1982 in 1983, od 46,5 odstotkov iz leta 1977, vzrok je bil v manjši porabi. Prav tako se je odvisnosti od Bližnjega vzhoda krepko zmanjšala, saj so ZDA poiskale nove uvoznice nafte, ki so jih našle v ZK, Mehiki, Nigeriji, Norveški in Kanadi. Hkrati so gradile strateško rezervo vzdolž Louisianske in Teksaske obale z 580 milijoni sodčki nafte; dovolj za 80 dni porabe brez uvoza. Ampak zaradi nenehne rasti gospodarstva od leta 1982 se ZDA kar kmalu spet znajde v povečanem uvozu nafte. Šibkost ali moč cene nafte je neposredno povezana z ravnotežjem povpraševanje in ponudbe. Zasičenost se je zgodila zaradi teh sprememb; poraba nafte se je v zahodnem svetu zmanjšala za 7 odstotkov, OPEC proizvodnja se je zmanjšala za 20 odstotkov in proizvodnja drugih držav (ne-OPEC) se je povečala. Na nek način so OPEC članice same poskrbele za svoj padec v položaju moči. Prejšnje krize in skok cene nafte je zmanjšalo povpraševanje, skok cene iz 13 na 35 dolarjev na sod, je v ZDA bil še toliko večji zaradi izvzetja cene.³⁹ Posledica je bila, da so vlade zahodnih držav, odkrile načine obstoja prožnosti pri uporabi energije (Hershey 1989; Yergin 1981).

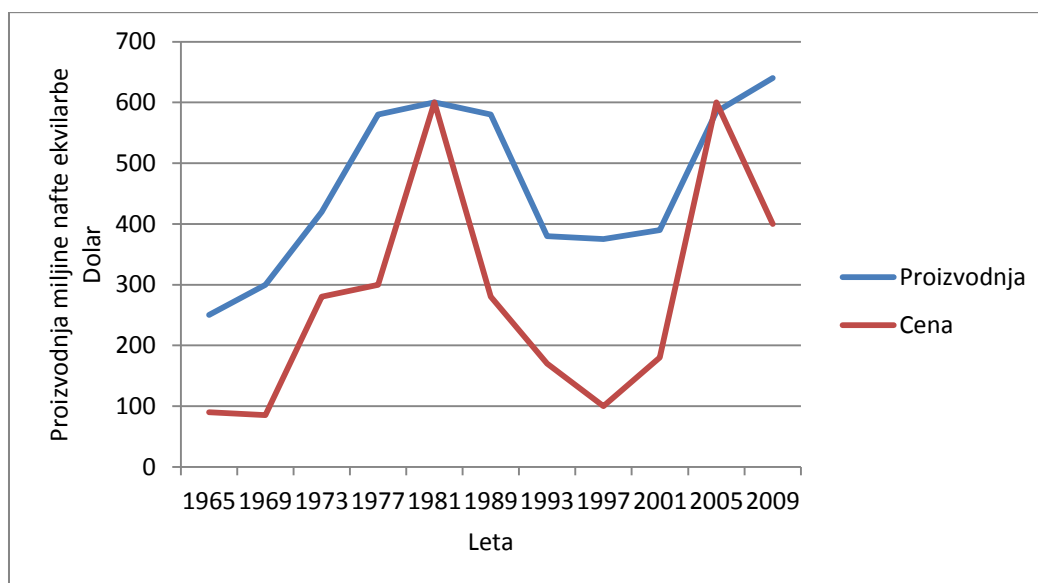
Zveza sovjetskih socialističnih republik (ZSSR) je uporabljala nafto oz. njen izvoz kot valuto za financiranje svoje oboroževalne tekme z ZDA. V času naftnega presežka je SZ postala ena izmed največjih proizvajalk nafte na svetu. S tem ko je pomen nafte rasel kot vir energije je SZ dala poudarek na razvoj svojih lastnih rezerv tega energenta. Ta uspeh je začel rasti prav leta 1980, ko je SZ izstopala kot nesporni vodja v svetovni naftni proizvodnji in je prehitela Bližnji vzhod in ZDA. Vrhunec je dosegla leta 1987 z proizvodnjo 624 milijonov ton več nafte pred ZDA in Savdsko Arabijo. Vzrok njenega uspeha je v nedotakljivosti krize med letoma 1973 in 1980, ki je delno ohromila zahodni svet. Medtem ko je Zahod šel čez naftno

³⁸ Primerjava energetske krize z 'moralnim ekvivalentom vojne' in deset načel za zmanjševanje uvoza nafte v ZDA.

³⁹ Izvzetju cene pomeni, da vlada ne posega v oblikovanje cen blaga.

krizo, je SZ nadaljevala brez večjih problemov. To je bilo zaradi tega ker je SZ imela veliko naftne rezerve in še dovolj presežka za izvoz. Tudi v času tako imenovanih »sovjetskih naftnih kriz" v obdobje 1977–1982 in 1982–1988, le ta ni imela vpliv na upad proizvodnje nafte razen v rahlemu padcu v letu 1984 (glej graf 5.7), ko je SZ vseeno lahko pokrila porabo ter izvoz hkrati pa gospodarstvo ni bilo močno prizadeto. S padcem cene v osemdesetih je gospodarstvo SZ drastično oslabilo. Vrednost sovjetske nafte je padla za tretjino, kar je pripeljalo do obdobja skrajne šibkosti gospodarstva in je bil tudi ključni dejavnik v porazu z Afganistanom in na koncu v njenem propadu (Gros 2015a, 1–4).

Graf 5.7: Proizvodnja nafte v Sovjetski zvezi

Vir: U.S. Energy Information Administration (2011).

To obdobje je imelo velik vpliv na prihodnji potek energetske varnosti in nafte. Padec naftne cene v letu 1986 je koristilo državam porabnic (ZDA, Japonska, Evropa in držav tretjega sveta), a prinesel izgubo državam proizvajalk v severni Evropi, Sovjetski zvezi in članicam OPEC. Kanada se je na visoke cene odzvala v letu 1970 v Nacionalnem energetskega programu, zaradi česar je propadla državna naftna industrija. Prav tako je v državah izvoznih bil potreben gospodarski preobrat, saj je presežek nafte povzročil strožja proračunska sredstva za razvoj (Mehika, Nigerija, Alžirija in Libija), saj so skoraj doživela bankrot. S padcem nafte je OPEC izgubil enotnost; Savdska Arabija je gospodarsko oslabilo, Irak je bil v vojni s šibkimi prihodki, z novim konfliktom na vidiku zaradi kuvajtskega črpanja nafte na področju Rumaila. SZ je iz močne proizvajalke pred presežkom nafte pristala

v končnem propadu naroda in ZDA je prepolovila število aktivnih naftnih vrtišč v letu 1982 (Gros 2015b, 4–5).

5.6 Naftni šok cen v letu 1990

Geopolitično območje Bližnjega vzhoda je v mnogih primerih vzrok naftnega neravnotežja. Vsi dogodki od obdobja po iranski revoluciji leta 1978, invazije Iraka v Iran v septembru 1980 do invazije Iraka v Kuvajt v letu 1990, so povzročili dramatično in takojšnjo prekinitev nafte do ključnih svetovnih proizvajalcev nafte. Posledično je vsako obdobje povzročilo upad svetovne proizvodnje OPEC držav, a povečano naftno proizvodnjo v drugih državah in s tem zmanjšalo oz. oslabilo vlogo OPEC-a. V prvem obdobje 1973–1974 je to povečanje še bilo minimalno, vendar je posločilo v letih 1990–1991. Kot odgovor na zadnji konflikt na iraško invazijo na Kuvajt, 2. avgusta 1990, se je zgodilo že kar tretje povečanje cene nafte v zadnjih 17 letih. Čeprav je ta šok trajal samo devet mesecev in je bil manj skrajšen, je dvig cene imel posledice, katere so se razširile v daljše časovno obdobje (Hamilton 2009a, 220–224). Potem ko so ZN odobrili embargo na vso surovo nafto iz obeh vpletenih držav, so se pojavili strahovi pomanjkanja nafte, podobno kot v letu 1979. Med julijem in avgustom 1990 se je svetovna cena nafte povečala iz 16 \$/b na več kot 28 \$/b. Ta cena se je še stopnjevala in je v septembru istega leta dosegla okoli 36\$/b; kar pomeni okoli 70 odstotno povečanje cene. Po dveh mesecih naraščanja cen so ZN oktobra 1990 odobrili uporabo sile proti Iraku kar je povzročilo padec cen nafte (U.S. Energy Information Administration 2015a).

Sedemmesečna okupacija Kuvajta je privedla do vojaškega posredovanja ZDA. Medtem ko je Irak uradno trdil, da je Kuvajt ukradel njihovo nafto preko usmerjenega vrtanja,⁴⁰ so bili njeni resnični motivi bolj zapleteni in manj jasni. V času invazije, je Irak dolgoval Kuvajtu 14 bilijonov \$ neporavnane dolga, ki si ga je izposodil v času iransko-iraške vojne. Poleg tega je bil Irak mišljenja, da je kuvajtska proizvodnja nafte preobsežna in z nizkimi cenami škoduje iraškemu dobičku v času finančnih pretresov. V času pred invazijo, sta Irak in Kuvajt skupaj proizvedla 4,3 milijone bpd (680,000 m³). Ta potencialna izguba, skupaj z grožnjami Savdske Arabije je privedlo do drastičnega povečanja cen nafte. A prav strategije Savdske Arabije v prilagajanju proizvodnje za prizadevanje stabilizacije cen in njeno močno povečano proizvodnjo konec leta 1990. Skupaj z hitro intervencijo ZDA, je privedlo do le kratkotrajnega šoka povečanja naftnih cen, umiritev trga in povrnitev zaupanja v uvoz nafte. Ostali primanjkljaj so nadomestile ne-OPEC države v Centralni Ameriki, Zahodni Evropi in Daljnem vzhodu ter v ZDA za izravnavo sedem odstotnega padca v svetovni dobavi. Problem

⁴⁰ Uporabljeno pri vrtanju v ne-vertikalne vodnjake.

ni bil toliko v nadomestilu primanjkljaja nafte proizvodnje iz Kuvajta in Iraka, ampak negotovost se je skrivala v možnosti, da pride do uničenja naftnih vrtišč pred koncem konflikta. Ta negotovost je bila rešena z uspešno akcijo »Puščavska nevihta«.⁴¹ Invazija Kuvajta se je zdela kot neposredna grožnja ameriški denarni politiki in njenemu trudu stabilizacije cen in zmanjševanja inflacijskega pritiska. Kljub potencialu za inflacijo so se ZDA in centralne banke po svetu odločile za ohranitev aktualnih obrestnih mer, kot da se dvig naftnih cen ne bi zgodil. Ta odločitev sprejetih ukrepov je izhajala iz zaupanja v prihodnji uspeh operacije Puščavski vihar za zaščito večjih objektov za proizvodnjo nafte na Bližnjem vzhodu in volje, da se ohrani dolgoročno verodostojnost politike gospodarstva, ki je bila zgrajena v osemdesetih 20. stoletja. Da pa bi se ZDA izognile obtožbam ne ukrepanja v potencialno katastrofalni situaciji so revidirali zakon Gramm-Rudman-Hollings uravnoveženega proračuna.⁴² Uspeh ameriškega ravnanja se opazi v začetku Zalivske vojne, 16. januarja 1991 in uspešnemu ameriškemu zračnemu napadu na isti dan, ki je povzročil takojšen padec cene surove nafte na svetovnem trgu; strah zmanjšane proizvodnje je bil odpravljen. Kot rezultat je v teh treh mesecih bila prodana tretjina strateških zalog in razširitev prodaje. Prav tako so ZDA prodale 17.3 milijonov, od 33.8 milijonov ponujenih, sodov nafte. Tudi Savdska Arabija in Iran sta ponudili svoje zaloge kot sredstvo za pridobivanje dohodkov in umiritev trga med vojno (Taylor 1993, 210–213; Hamilton 2009b, 226–227; U.S. Energy Information Administration 2015b). SZ so okoliščine v devetdesetih letih 20. stoletja pripeljale do propada in deljenja ozemlja v več držav, npr. v Ukrajino, Azerbajdžan in Kazahstan. Proizvodnja nafte je postala nedonosna in je med letoma 1990–1995 zaradi izrazitega krčenja ruskega gospodarstva, izgubila 40 odstotkov notranjega povpraševanja, kar je povzročilo presežek na notranjem trgu. Po razpadu so sledile pravne in gospodarske kompleksnosti zaradi razpada suverenega ozemlja v več suverenih ozemelj. Do leta 1998 je tako proizvodnja ruske nafte padla za 50 odstotkov, kar pomeni, iz 11 milijonov bpd na okoli 6 milijonov bpd (glej graf 5.7). V tem času je bilo vrtnje nafte izrazito zmanjšano, mednarodni vlagatelji v rusko nafto in tehnologijo za črpanja so se čez noč umaknili iz države zaradi strahu pred izgubo dobička, saj je država bila pod nestabilnim režimom. Ruski upad nafte so v tem času nadomestile druge države, medtem pa se je ruska vlada borila za razvoj svojega pravnega okvira za tuje naložbe in spodbujanje večje neodvisnosti za proizvajalce nafte (U.S. Energy Information Administration 2015c).

⁴¹ Kodno ime za Zalivsko vojno (1990–1991) proti Iraku pod vodstvom ZDA.

⁴² Zakon predvideva uveljavitev takojšnjo zmanjševanje porabe, če predsednik in kongres ne uspejo doseči postavljenih ciljev.

5.7 Azijska finančna kriza leta 1997

Azijska finančna kriza je obdobje ko je finančna kriza prizadela velik del vzhodne Azije v začetku julija 1997 in vzbudila strah pred svetovnim gospodarskim zlomom zaradi finančne globalizacije.⁴³ Kriza je povzročila nenaklonjenost mednarodnih vlagateljev do posojanja denarja državam v razvoju, kar je povzročilo upočasnitev gospodarske rasti in s tem upočasnitev povpraševanja po nafti. Močan vpliv na povpraševanje po nafti je imela zaradi povečanega povpraševanja po nafti s strani azijskih držav; v zadnjih 5 letih pred krizo, so bile vodilne po njenem povpraševanju in uvozu, ki se je povečal iz 2 odstotkov na 2,5 odstotka. Kriza je povzročila, da se je cena nafte drastično znižala na 8\$/b, kar je povzročilo notranjo finančno krizo v OPEC in ne-OPEC državah (npr. ruska finančna kriza v letu 1998) (Hamilton 2011d, 19–20). Hiter razvoj azijskih tigrov in nato finančna kriza, ki se je razširila globalno je dokazala, da je ekonomska varnost prav tako povezana s energetske varnostjo. Na Bližnjem vzhodu je finančna kriza le posredno vplivala k strmemu padcu cen, a je imela dramatične posledice na makroekonomsko ravnovesje v mnogih arabskih izvoznicah nafte in preko njihovega vpliva na trgovino in tuje investicije, tudi na druge države v regiji. Tudi izvoznice nafte kot so Alžirija, Brazilija in Rusija so bile na izgubi, medtem kot so neposredni učinki na evropske uvoznice, ki predstavljajo eno izmed največjih uvoznic nafte, ugodnosti v gospodarskih in trgovinskih dobičkih. Kriza je imela pomemben vpliv na svetovno gospodarstvo in njen BDP, ki je bil manjši za 0,5 odstotka, a še vedno ne tako škodljiv kot v naftni krizi leta 1973 in 1979. Podsaharsko Afriko skupaj z Bližnjim vzhodom je prizadela precejšna trgovinska izguba in poslabšanje pogojev trgovanja v trgovanju z energenti. Največji poraženci finančne krize so bili prav države izvoznice nafte; njihova trgovinska izguba je bila med 1–9 odstotkov, in zmagovalci uvoznike nafte (IMF Area Department Directors 1998; World Bank 1998).

5.8 Energetska kriza v začetku 21. stoletja

Energetska varnost v povezavi s povpraševanjem in ponudbo po energentih že desetletja vpliva na način življenja. Gospodarstvo, vojaški napadi, politične napetosti so od leta 1956 vplivali horizontalno in vertikalno na akcijo in reakcijo vpletenih akterjev v energetske tekmi. Sprememba cene nafte so šoki, kateri makroekonomski učinki upočasnjujejo stopnjo rasti in vodi k povečanju inflacije v državah izvoznicah, medtem ko na države uvoznice deluje kot davek na potrošnje. V 21. stoletju je vpliv na rast cen nafte odvisen od naslednjih dejavnikov:

⁴³ Finančna globalizacija je opredeljena kot globalna povezava čezmejnih finančnih tokov; kar pomeni integracija finančnih trgov iz vseh državah po svetu v enega.

- a. moči in velikosti naftnega šoka; tako v smislu nove realne cene in odstotek zvišanja cene nafte,
- b. vztrajnost šoka, ki je odvisen tako od političnega kot gospodarskega dogajanja v mednarodni skupnosti. Visoka cene nafte se je v začetku 21. stoletja v veliki meri odražala v povečanju azijskega povpraševanja in geopolitičnega tveganja na Bližnjem vzhodu,
- c. odvisnost gospodarstva držav izvoznic in uvoznic od nafte in energije; npr. ZDA so energetske bolj odvisne kot v letu 1970, vendar je neto uvoz nafte v letu 2003 bil 1,2 odstotek BDP-ja, kar je višje za 0,9 odstotek BDP-ja kot v letu 1970,
- d. odziv organov monetarne in davčne politike.

Vsi ti dejavniki so zelo pomembni, saj so naftne krize prispevale k vsaki svetovni recesiji v zadnjih tridesetih letih. Čeprav so vse recesije bile povezane s povečanjem naftne cene, vsako povečanje cene ni pripeljalo do recesije (npr. invazija na Irak leta 2003) (Roubine in Setser 1–5, 2004).

5.8.1 Teroristični napad na ZDA

Kako lahko teroristični napad vpliva na energetske varnost? Po 11. septembru 2001 (v nadaljevanju 9/11) se je mednarodna skupnost znašla na razpotju zgodovine. Ena pot je vodila do večje odvisnosti od uvoza nafte, kjer prevladuje terorizem in vojne. Druga izbira bi povzročila energetske neodvisnost in svetovno gospodarstvo, ki več ni tako obupana za nafto. Včasih se zdi, da so sodobne države izbrale prvo izbiro. A prihodnost še vedno ni dokončno določena.

Nekateri avtorji zagovarjajo, da se vsi dogodki, ki so se zgodili po 9/11 navezujejo na nafto in energetske varnost. Medtem drugi zanikajo neposredni vpliv terorističnega napada na spremembe cen nafte in energetske varnost. Pred 9/11 so se cene OPEC nafte gibale med 22–28\$ za sodček in so svoj vrh dosegle leta 2003. V resnici so se cene že začele dvigovati prej in so že leto pred napadom dosegle nad 25\$ za sodček, kot posledica OPEC sprememb proizvodnih kvot. Cene niso začele padati dokler se niso zgodila štiri OPEC zvišanja kvot med aprilom in novembrom 2000. Z 9/11 je cena nafte utrpela upad, s katerim se je ameriško gospodarstvo znašlo v zatonu, Rusija pa je povečala proizvodnjo. OPEC je skušal zaježiti zmanjšanje cen, z zmanjšanjem proizvodnje ampak neuspešno, saj so že začele padati en teden po napadu in so se do sredini novembra 2001 znižale za okoli 35 odstotkov. Posledično je OPEC počakal na dodatno zmanjševanje proizvodnje do začetka 2002, ko so se cene spet

začele dvigovati (nekateri so mnenja, da je vzrok bil v strahu pred zmanjšanim uvozom nafte iz Bližnjega vzhoda). Čeprav bi bilo lažje prepisati dvig cene 9/11 je sprememba cene, nafte reakcija številnih drugih dejavnikov; šibki dolar (nafta je cenjena v dolarjih), gospodarstva azijskih držav (hitra rast gospodarstev in večje povpraševanje po nafti), vremenskih sprememb (hurikani), zmanjšanje investicij v regijah z naftnimi rezervami (Jackson 2008, 10–11).

Je pa Busheva administracija izkoristila 9/11 kot iniciativo za spremembo režima v Iraku, ki je bila pod vodstvom Saddama Husseina in ima tretjo največjo zalogo nafte na svetu. Zanimivo je dejstvo, da nobeden napadalec v 9/11 ni bil Iračan. Dodatno je znano, da je bivši ameriški podpredsednik Dick Cheney predstavil iraška nafta polja kot nacionalno varnostno prioriteto pred 9/11. Že pet mesecev pred napadom 9/11 so ZDA začele načrtovati uporabo sile proti Iraku za zagotovitev nadzora nad njihovo nafto. S čimer bi bilo možno tudi načeti kartelsko moč OPEC-a.

5.8.2 Vojna v Iraku 2003

Vojna v Iraku⁴⁴ je direktno in indirektno vplivala na energetska varnost, saj je v državah Zaliva prišlo do izgube proizvodnje nafte. Medtem ko je bilo v sredini leta 2002 še več kot 6 milijonov bpd presežene proizvodnje, je ta do sredini leta 2003 padla na manj kot 2 milijona bpd. Ta se je še dodatno znižalo v letih 2004–2005, ko je na trgu bilo samo milijon bpd presežene proizvodnje, kar nikakor ni bilo dovolj zmogljivo za kritje kakršnega koli nenadnega padca proizvodnje in je posledično privedlo do povečanja naftnih cen. Iraška vojna se šteje kot eno izmed vojn za nafto, saj je po ocenah, iraško naftno bogastvo ocenjeno na, dokazanih, pol-dokazanih in verjetnih zalog, 330 bilijonov sodov. Tudi Alan Greenspan, nekdanji predsednik Federalne rezerve banke v ZDA, se strinja, da je bila vojna v Iraku, v veliki meri zaradi nafte. Ocenjuje se, da je vojna v Iraku še povečala stroške energije po vsem svetu za neverjetnih 6 trilijonov dolarjev (BBC News 2008a; Salameh 2015a, 18). Da je nafta in energetska varnost tudi vzrok vojne v Iraku, opisuje Poročilo o Nacionalni energetska politiki iz leta 2001⁴⁵, ki je bilo zahtevano s strani bivšega podpredsednika Dicka Cheneyja. Poročilo je opozorilo na globalno ranljivost pred motnjami v energetska varnosti in nihanji cen energije. Kot glavni vir teh motenj so izpostavili Bližnji vzhod kot regijo napetosti, še zlasti Irak. Vodstvo in politika Sadamma Huseina je postala nepredvidljiva v povezavi z izvozom

⁴⁴ Dolgotrajen oborožen spopad, ki se je začel z invazijo v Irak 20. marca 2003, pod vodstvom ZDA in je trajal do 18. decembra 2011.

⁴⁵ Poročilo Nacionalna energetska politika je bilo posredovano predsedniku George Bushu 16. maja 2001 z strani *National Energy Policy Development Group*.

nafte z možnostjo odstranitve iraške nafte iz svetovnega trga in astronomsko povečanje cen surove nafte. Irak je postal de-stabilizacijski vir in vpliv na pretok nafte na mednarodni trg iz Bližnjega vzhoda. Sadam Hussein je bil pripravljen uporabiti nafto kot orožje in državni izvoz nafte za manipulacijo trga nafte, hkrati bi s tem prikazal svojo osebno moč, izboljšal bi si svojo podobo pan-Arabskega voditelja in pridobil možnost odprave gospodarskih sankcij nad Irakom. Strategija ZDA s ključnimi zavezniki v Evropi in Aziji, ter ključnimi državami Bližnjega vzhoda, se je tako začela že pred 9/11. Nacionalna energetska politika si je v ta namen prizadevala zmanjšati vpliv na ZDA, nestanovitnost cen in negotov uvoz nafte. Potrebno je bilo zmanjšati odvisnost ZDA od tujih virov energije, a se istočasno zavedati, da bo določen odstotek potrebnih virov vedno prihajal iz tujine. S poročilom je bilo priznано, da je energetska varnost prednostna naloga trgovine in zunanje politike ZDA. Za zagotovitev stabilne trgovine je potrebno imeti akterje, ki ni država, za vpliv oz. za trgovanje kjer je dobiček primarni cilj. Z državo kot primarnim akterjem je velika možnost uporabe nafte za politične in druge cilje. Kot navaja Greg Muttitt v svoji knjigi *Fuel on the Fire* na podlagi de-klasificiranih podatkov ZDA, Službe za zunanje zadeve (*Foreign Office*), je strateški cilj vojne v Iraku bil stabilizacija in širitev svetovne oskrbe z nafto, skozi tuje investicije v Iraku. Da se to zagotovi, je bil potreben prosti pretok nafte iz Iraka. Pred invazijo leta 2003 je bila iraška nafta v celoti nacionalizirana in zaprta zahodnim naftnim družbam. Po desetletju vojne je ta v veliki meri privatizirana in prevladana s strani tujih podjetij. Naftne družbe kot so ExxonMobil, Chevron, BP in Shell so ene izmed največjih naftnih družb, ki so prevzele del naftne trgovine v Iraku. Vključno z nekaterimi ameriškimi družbami, kot je Haliburton, ki jo je vodil Dick Cheney pred njegovo kandidaturo za podpredsednika v volitvah leta 2000. Prvič v 30 letih so zahodne naftne družbe dobile možnost črpanja v nekaterih največjih naftnih nahajališčih na svetu in si s tem ustvarjale dobiček. S tem je Zahod ohranil dosleden uvoz nafte iz Iraka katere prednosti se ne odražajo v iraškem gospodarstvu ali družbi. Čeprav je bil primarni strateški cilj v širitvi globalne oskrbe z energijo, se je sekundarni uresničil brez izpostavitve v medijih (National Energy Policy Development Group 2001; CNN 2013; The Guardian 2014). V dokumentih (British government strategy papers on Iraqi oil, 2003–2004, dokument 6), ki jih je izpostavil Greg Muttitt v svoji knjigi, ta citira zapisnik iz sestanka, ki je potekal 12. maja 2003:⁴⁶

Bodočnost iraške nafte industrije bo vplivala na naftne trge in OPEC delovanje, v katerih imamo (ZK in ZDA) vitalni interes./.../Za iraško naftno industrijo je zaželen,/.../odprt naftni sektor, ki je dostopen za tuje investicije./.../Da bi se nam uresničilo, je potrebno

⁴⁶ Strateški dokumenti Britanske vlade o iraškem olja; dokument 6, 12. maj 2003.

sodelovanje tujih naftnih družb, ki bi zagotovile, da Irak postane zanesljiv izvoznik nafte. Zaradi politične občutljivosti je potrebno skrbno ravnanje, da se izognimo vtisa načrtnega spreminjanja iraške družbe in gospodarstva z ciljem naftne privatizacije.

Energetska odvisnost in neučinkovitost zagotavljanja stabilnosti energetske varnosti, v času kjer so razglašene vojne proti terorizmu, zagotovi, da si Zahod v boju s sovražniki ohranja obstoj oz. način življenja.

5.8.3 Orkana Katrina in Rita

Tudi ekstremne vremenske spremembe vplivajo na proizvodnjo, ceno in dobavo nafte. Eden izmed takšnih dogodkov se je zgodil leta 2005 med Atlantsko sezono orkanov, ko sta orkana Katrina in Rita prizadele ZDA. Orkan Katrina je bil eden izmed najbolj uničujočih in dragih naravnih katastrof ter eden izmed petih najbolj smrtonosnih orkanov v zgodovini ZDA. Trenutno je uvrščen kot tretji najbolj intenziven tropski ciklon v ZDA, ki je dosegel kopno. Skupna škoda lastnine je ocenjena na 108 bilijonov dolarjev. Orkan Katrina je povzročil uničenje ob obali od Floride do Teksasa in je nad toplimi vodami v Mehiškem zalivu dosegel peto stopnjo moči (National Oceanic and Atmospheric Administration 2005, 4–8). Orkan Rita je četrti najbolj intenziven Atlantski orkan in najbolj intenzivni tropski ciklon v Mehiškem zalivu. Orkan se je oblikoval v bližini Bahamov in se je prvotno razvil ob obali zahodne Afrike. Dosegel je peto stopnjo moči in je opustošil obalno skupnost v JZ Louisiani (National Oceanic and Atmospheric Administration 2006, 1–3).

Orkana Katrina in Rita sta povzročila zaprtje naftne in plinske proizvodnje v Mehiškem zalivu, ki je 25 odstotni ameriški vir naftne proizvodnje in 20 odstotni vir proizvodnje zemeljskega plina. Katrina je povzročila zaustavitev večino proizvodnje surove nafte in zemeljskega plina v Mehiškem zalivu, kot tudi zmogljivost rafinerij v Alabami in Louisiani, ki je izvažala 554,000 bpd in je bila zaprta do konca oktobra 2005. Prav tako so zaprli proizvodnjo v Teksasu in Louisiani, ki je izvažala cca 4,8 milijonov bpd. Združenje obeh orkanov je tako povzročilo, da se je okoli 8 odstotkov nacionalne sposobnosti zaprlo in zmanjšalo ponudbo na domačem trgu. Zaradi tega se je uvoz naftnih derivatov iz strateških rezerv povečal, o katerih odloča IEA. Kot del IEA rezerv je bilo na voljo 30 milijonov sodčkov surove nafte iz ameriških strateških naftnih rezerv (*U.S. Strategic Petroleum Reserve – SPR*); samo 11 milijonov je bilo prodanih. Na eni točki je bila približno ena tretjina zmogljivosti rafiniraj onesposobljenih. Do sredini oktobra so uspeli obnoviti 10 odstotkov nacionalne zmogljivosti. Orkana sta uničila 111 proizvodnih ploščadi in jih 52 resno poškodovala. Veliko število vrtnih ploščadi je bilo uničenih, kar je resno omejilo bodočo

produkcijo. Nekateri cevovodi so zaradi orkanov zmanjšali svojo delovanje ali so se soočali z izpadi v delovanju. Eden izmed najbolj ogroženih cevovodov je bil *Colonial Pipeline*, ki prevaža gorivo iz Mehškega zaliva in vse do New Yorka. Je zelo pomemben vir oskrbe za potrošnike v vseh krajih ob njegovi poti in njeni izpadi so povzročili dvig cen v krajih kot je Maryland in Washingtonu, ki je imel na eni točki največje cene bencina v državi (Kumins in Bamberger 2006, 4–7).

5.8.4 Libanonski konflikt

Libanonska vojna (ali Izrael – Hezbaloh vojna ali Julijska vojna ali Druga Libanonska vojna) se je začela 12. julija 2006 in je predstavljala 34-dnevni vojaški konflikt v Libanonu, severnem Izraelu in na Golanski planoti. Končal se je 14. avgusta 2006 ko so ZN posredovali z dogovorom o premirju.⁴⁷ Vojaški konflikt je potekal med izraelsko vojsko in paravojaškimi silami⁴⁸ Hezbaloha.⁴⁹ Kljub posredovanju ZN (dogovor o premirju) se je konflikt uradno končal 8. septembra 2006 ko je Izrael dvignil Libanonu svojo morsko blokado. V konfliktu je le ta bil močno podprt s strani Irana, zato se je govorilo da sam konflikt ni nadaljevanja arabsko-izraelskih napetosti, ampak iransko-izraelski *proxy* konflikt. Prav zaradi tega je 34-dnevni konflikt, čeprav ni povzročil upočasnitve dobave nafte, povzročil dvig cene nafte na rekordnih 78\$/b kljub temu, da niti Izrael niti Libanon nista proizvajalca nafte, ampak sta samo regijsko povezana z največjimi proizvajalci nafte na Bližnjem vzhodu. Sam konflikt je tudi močno vplival na rusko politiko. Po letu 2005 se je zdelo, da je Sirija, zaradi atentata na libanonskega premierja Rafic Hariri⁵⁰ in podpore ZDA novi libanonski vladi, nesposobna upravljati svojih regionalnih interesov. Hezbolahom se je v tistem trenutku izkazal za močnega in verodostojnega akterja, ki se lahko brani proti izraelskem in ameriškem napadu in lahko postane protiutež ameriški moči v regiji. Kljub pomanjkljivostim sirijske politike pa se je pokazala možnost povezovanja s Rusijo in ogrožitev ameriške prevlade v regiji. Rusija je v revoluciji opazila podobnosti oranže revolucije, zato se je kljub ohranitvi dobrih odnosov z ZDA in EU, umikala iz Jelcinove zahodnjaške politike. Ruski predsednik Putin je naznanil, da se ne boji uporabe nafte kot orožja in njegove kontrole ruske države ter njenega gospodarstva za povrnitev ruske moči v Vzhodni Evropi in v svetovni politiki. Hkrati močno nasprotuje

⁴⁷ Resolucija Varnostnega sveta ZN 1701 (2006), sprejeta na 5511 sestanku Varnostnega sveta, 11. avgusta 2006.

⁴⁸ Se nanaša na sile z vojaško strukturo vodenja oboroženih operacij proti vladajoči ali okupacijski sili.

⁴⁹ Dobesedni prevod je Alahova ali Božja stranka in je militantna šiiti islamistična skupina ter politična stranka s sedežem v Libanonu.

⁵⁰ Po atentatu je izbruhnila t.i. revolucija ceder, pri katerem je sodelovalo na tisoče Libanoncev, ki so množično demonstrirali na Trgu mučnikov proti sirijski okupaciji. Pritiski demonstracij so skupaj z mednarodno skupnostjo uspeli doseči umik sirijske vojske in obveščevalno službo iz Libanona.

ameriški hegemoniji v vzhodni Evropi in na Bližnjem vzhodu. Libanonski konflikt je dokazal geopolitično povezanost z energetske varnostjo (Salem 2010; BBC News 2008b).

Poleg ekonomskega in političnega vpliva, ki ga je konflikt imel na mednarodno skupnost, je tudi okoljski vpliv šel okraj meja nasprotujočima se državama. Poleg gozdnih požarov, onesnaževanja zraka in morske vode ter odpadkov, so izraelski zračni napadi povzročili razlitje več kot 15 000 ton nafte iz elektrarne Jiyeh v Libanonu v Mediteransko morje. Prizadelo je približno 150 km libanonske obale, kot tudi sirijske in turške. Zaradi nadaljujočega konflikta je bila reakcija na razlitje nafte zamudna in se je čiščenje začelo komaj pet tednov kasneje, ko je bilo razglašeno premirje. A do takrat je povzročena škoda bila že bila katastrofalna. Libanonska vlada je poskusila z NVO očistiti nastalo škodo, a jim je uspelo očistiti le kakšne tri odstotke škode. Zaradi kemične sestave nafte, je ta večinoma potonila na dno morja. Sankcije ZN so zaradi nastale škode, naložile Izraelu povračilo 850 milijonov dolarjev Libanonski vladi (United Nations Environment Programme 2010, 21–24; Kotia in Edu-Afful 2014, 10).

Pomembno je tudi omeniti, da konflikt vključuje tudi ekonomski potencial pomorske nafte in plina v regiji. Spor se nanaša na Levant Basin, ki se nahaja v vzhodnem Sredozemskem morju. Po oceni US Geological Survey to območje zajema neraziskane 1,7 milijard sodčkov potencialne nafte in 122 m³ plina, ki predstavlja največjo plinsko najdbo. Koristi finančne in energetske varnosti so ogromne. Obe državi domnevata, da bi tako velika sektorja nafte in plina lahko postala glavni steber nacionalne trajnosti. Izrael bi se spreobrnil iz uvoznice v izvoznico energije in bi lahko potencialno trgoval z nafto in plinom z EU in Jordanijo; trenutno uvaža okoli 40 odstotkov zemeljskega plina iz Egipta. Za Libanon bi rezerve nafte in plina pomenilo zmanjšanje njenega nacionalnega dolga, ki je približno 148 odstotkov BDP-ja (USGS 2010, 2–3; Wahlisch 2011).

5.8.5 Sprememba cen nafte leta 2008

Nedvomno je bilo leto 2008 precej težko leto v ponudbi in povpraševanju nafte. Cena nafte je pod vplivom veliko dejavnikov in je bila od leta 1980 do 2001 zelo nestanovitna, ampak še vedno vredna okoli 20 dolarjev/b. V naslednjih šestih letih je bilo opaziti stalno povečevanje cene, ki se je potrojila v sredini leta 2007. Strmo povečanje nafte je doseglo svoj vrh ko je 4. julija 2008 cena v OPEC proizvodnji dosegla 140,73 dolarjev/b, kar je strmo naraščanje od cene iz avgusta 2007, ko je bila 'le' 68,71 dolarjev/b. Temu je sledil neverjeten padec cene, v višini 31 dolarjev/b v drugem tednu avgusta leta 2008. Temu cenovnemu preobratu so

prispevale januarske geopolitične napetosti v Keniji, Alžiriji in Pakistanu, kot tudi grožnja s sankcijami ZDA proti Iranu. Hkrati pa je vladal strah pred mrzlo zimo v ZDA in Evropi in povečanjem povpraševanju iz Kitajske in Indije ter ZDA. Poleg tega je finančna kriza prizadela tudi vrednost dolarja, zato se je cena nafte dvignila; zaradi nadomestila v valuti (BBC News 2008c; Hamilton 2009c, 215; OPEC bulletin 2009b, 3). Prvič od leta 1983 se je poraba yoy (*year over year* – leto čez leto) zmanjšala za -0,3 mb/d. Čeprav je finančna kriza leta 2008 prizadela naftni trg, so nečlanice OECD povečale porabo nafte, ki se je v prvi polovici medletne rasti povečala yoy za 0,63 mb/d. Dva glavna vzroka za negativno povpraševanje po nafti sta bila visoke cene in finančna kriza. Prva je prizadela povpraševanje v prvi polovici leta 2008, slednja pa v drugi polovici leta (OPEC 2008, 6–11).

Takšna nestanovitnost cen je velika skrb za vse interesne skupine v energetske industriji: proizvajalce, potrošnike in vlagatelje. Medtem ko so potrošniki v glavnem zaskrbljeni zaradi dviga cene, so proizvajalci in vlagatelji zaskrbljeni tako z dvigom cene kot tudi z nestabilnostjo trga. To zaskrbljenost potrjuje dejstvo, da je do takšnega preobrata prišlo v času proizvodnega presežka nad povpraševanjem. V letu 2008 naj bi bilo približno 31,9 mb/d povpraševanja. OPEC proizvodnja pa je v istem letu znašala 32,3 mb/d, kar je nad povpraševanjem (OPEC bulletin 2009c, 11). Vzroki takšnega skoka cene se skrivajo v ponudbi in povpraševanju. Kljub občasnim dramatičnim novicam v 21. stoletju, je bila proizvodnja izredno stabilna. Problem se ne nahaja v veliki redukciji dobave ampak v neuspehu povečati proizvodnjo in ponudbe med letoma 2005 in 2007. V tem obdobje se je opazilo, da dobava surove nafte ni v koraku s povpraševanjem, sploh v hitrem širjenju azijskega gospodarstva.

5.9 'Arabska pomlad' in 'Arabska zima'

'Arabska pomlad' je bil revolucionarni val demonstracij in protestov ter izgrediv in državljanskih vojn v arabskem svet, ki se je začel z tunizijsko revolucijo 18. decembra 2010 in se razširila čez vse države Arabske lige⁵¹ in njeno okolico. Čeprav so se uvodni protesti umirili do sredine leta 2012, so nekatere nadaljnje konflikte na Bližnjem vzhodu in v Severni Afriki poimenovali 'Arabska zima'.⁵² Te arabske vstaje so zelo vplivale na energetske trg

⁵¹ Arabska liga je regionalna in politična organizacija arabskih držav Severne Afrike, Afriškega roga in JV Azije. Ustanovljena je bila 22. marca 1945 v Kairu. Njene članice so med drugim: Egipt, Irak, Kuvajt, Sirija, Sudan, Savdska Arabija, Libija, itd.

⁵² Je izraz za nasilje, ki se je razvilo iz 'Arabske pomladi' in gre za dogodke, ki so zaznamovali to obdobje; vključuje sirsko državljansko vojno, iraški upor, egiptovsko krizo in krizo v Jemnu.

MENA.⁵³ Demonstracije so povzročile zamude pri sprejetju potrebnih reform, kot je sprejetje subvencij za fosilna goriva, kateri posledici sta povečanje v domači porabi in omejitev izvoza plina. Pred demonstracijami je IEA napovedovala do bo MENA prispevala 90 odstotkov od zahtevane rasti nafte proizvodnje za leto 2035. Za takšno povečanje bi naložba v MENA morala biti povprečno 100 bilijonov dolarjev na leto med letoma 2011–2020 in 115 bilijonov dolarjev na leto med 2021–2035. Zaradi konfliktov so se nekatere naložbe zmanjšale in je zdaj celoten načrt pod vprašajem. Vlade sicer lahko spremenijo svojo strategijo in se odločijo za bolj počasni razvoj proizvodne zmogljivosti, a pravne spremembe, ponovna pogajanja obstoječih sporazumov in povečana politična nestabilnost lahko dodatno prispevajo k zamudam pri investicijah. Primanjkljaj pri naložbah v državah MENA bo direktno vplival na naftni in plinski trg teh držav in indirektno na ostale naftne in plinske trge. Če primanjkljaj naftne produkcije v MENA doseže 6 milijonov bpd do leta 2020, bi ta količina imela dovolj obsežen vpliv na svetovni naftni trg, da bi se povečala cena nafte in plina. Zaradi obsežnih zalog energentov, kot so fosilna goriva in v manjši meri plina, je MENA regija ključnega pomena v svetovnem naftnem in plinskem trgu. EU kot bližnja sosedica in pomembna uvoznica njihovih energentov je zelo občutljiva na politično nestabilnost in varnost zalog v teh državah (Nicolini in Porcheri, 200–202).

Dva konflikta sta še posebej vplivala na energetska varnost; državljanska vojna v Siriji in vojna proti Libiji. Prva se z državljansko vojno in pokoli civilistov od leta 2011, izkorišča za ozko geopolitično prevlado nad konkurenco za nadzor naftovodov in plinovodov na Bližnjem vzhodu. Le redki se spominjajo, da se je agitacija ZDA proti Siriji začela že pred državljansko vojno, z ciljem oslabiti iranski vpliv na Bližnjem vzhodu. Leta 2009 je sirijski predsednik Bashar Assad zavrnil Katarski dogovor, ki dovoljuje gradnjo plinovoda in bi sovpadal z iranskim plinovodom ter bi preskrboval evropski trg z zemeljskim plinom. Ker bi nova gradnja plinovoda postala konkurenca ruskemu plinu, je sirijski predsednik želel zaščititi interese ruskega zaveznika, ki je top evropski dobavitelj zemeljskega plina. Naslednje leto je predsednik Assad podpisal dogovor o Iran-Irak-Sirija plinovod, ki je uničil Katarske načrte in je zdaj omogočila Iranu izvoz plina iz njenega južnega plinovoda. Memorandum o soglasju (MoS) za projekt je bil podpisan julija 2012 in Iraški okvirni sporazum za gradnjo leta 2013. Medtem pa želita Turčija in ZDA zagotoviti izvoz katarskega plina skozi Sirijo (Salameh

⁵³ Je kratica, ki se nanaša na območje Bližnjega vzhoda in Severne Afrike (od Maroka do Irana, vključno z vsemi državami Bližnjega vzhoda in Magreba).

2015b, 19). Sprememba režima bi močno pomagala obrniti tok dogodkov v prid nekaterim akterjem in hkrati oslabiti sirijske odnose z njenimi zavezniki Rusijo in Kitajsko.

Vojno v Libiji zaznamujejo trije dejavniki: Prvi dejavnik je libijska prizadevnost zamenjave ameriškega dolarja za libijski dinar, ki bi postala primarna valuta za plačilo izvoza libijske nafte (Sadam Hussein je želel spremeniti valuto plačila nafte v evre). Problem je, da če se veliko držav odloči odpovedati dolarju kot rezervni valuti, bi to pomenilo njeno zasičenost na svetovnem trgu in padcu njene vrednosti. Drugi dejavnik je, da IOC niso bile zadovoljne s pogoji Libije za njihovo proizvodnjo v državi. Z 48 milijardami sodov dokazanih rezerv ima Libija deveto največjo rezervo zaloge nafte na svetu in prvo v Afriki. Po odpravi sankcij leta 2003 so se naftne družbe zgrnile v Libijo, kjer pa je njihova vlada, pod okvirom ESPA-4 za odobritev licence za tuja podjetja, zapustila vodenje 90 odstotkov nafte Libijski nacionalni naftni družbi. ESPA-4 vsebuje ene izmed najtežjih pogojev za odobritev licence za tuja naftna podjetja, kjer pa podjetjem olajša vstop delež dobička, ki ga ponudi Libijski nacionalni naftni družbi. Tretji dejavnik predstavlja interese finančnega sektorja. Libija je največja investitorica v Afriški uniji (AU). Brez njenih naložb finančne institucije ne morejo funkcionirati, to so: Afriška investicijska banka, Afriška centralna banka in Afriški denarni sklad. Slednji bi lahko s več kot 40 milijardi kapitala izpodrinil Mednarodni denarni sklad (*International Monetary Fund* – IMF) v Afriki. IMF s prevlado nad afriškim gospodarstvom nudi pot ameriškim in evropskim multinacionalkam in investicijskim bankam (Salameh 2015c, 19–21). Z napadi in nestabilnostjo afriških držav je finančna neodvisnost v Afriki nemogoča. Energetska varnost v tej regiji ni kontrolirana, če pa je, jo vsaka nestabilnost lahko poruši.

5.10 Sudanska naftna vojna

10. aprila 2013 so sile, novo neodvisne države Južni Sudan, zasedle naftno družbo v Hegligu, ki je kot del mirovnega sporazuma (dovolil 'južnjakom' odcepitev leta 2011) bil dodeljen Severnemu Sudanu. Odgovor Severnega Sudana je bil mobilizacija svojih sil in vojna med državama je izbruhnila. Južni Sudan je kot ena izmed najnovejših držav hkrati tudi ena izmed največjih proizvajalk nafte v Afriki. Ob osamosvojitvi, je bila nafta identificirana kot največji prihodek države, ki bi lahko pomagala financirati razvoj gospodarstva in njene blaginje. Vendar je z izbruhom vojne in z najhujšimi svetovnimi humanitarnimi kazalniki, nafta postala dejavnik, ki še dodatno podžiga konflikt. Čeprav so poleg nafte še številni dejavniki, ki zavirajo sporazum med državama; gospodarske razlike med obema Sudanoma in trajno sovraštvo me 'južnjaki' (črni Afričani in kristjani) in 'severnjaki' (Arabci in muslimani), so nafta in njeni aktualni in potencialni prihodki, še vedno v središču konflikta. Ko je Sudan bil

razdeljen, je večina naftnih nahajališč pripadala Južnemu Sudanu, medtem ko je edini naftovod sposoben prevoza nafte na mednarodne trge ostal v rokah Sudana. Ti so od Juga zahtevali tranzitne pristojbine v vrednosti 36 dolarjev na sodček, v primerjavi z povprečnim enim dolarjev na sodček. Ko je Jug zavrnil sudanske pristojbine, jim je ta zasedel ves prihodek, ki je že bil zbral od izvoza nafte in bil pomemben finančni vir za Južni Sudan. V odgovor so ustavili proizvodnjo nafte in začeli z vojaškim poseganjem v Sudan. Zaradi tega ker je nafta glavni naravni vir za gospodarstvo obeh držav so naftna nahajališča postale glavne strateške točke vojaških napadov. Z vojno si državi vzajemno rušita gospodarstvo in sredstvo s katerimi bi ublažili problem revščine v obeh državah Sudana. Nafta trenutno predstavlja 70 odstotkov prihodkov na severu in 98 odstotkov na jugu, z izvozom 490,000 bpd (Global Witness 2015; Salameh 2015d, 21). Malo je dokazov, da prihodki nafte dosežejo tiste, ki jo najbolj potrebujejo. Celotna naftna industrija v obeh državah je zavita v skrivnost, pri kateri imajo tuji posredniki veliko vpliva in dobiček od izvoza sudanske nafte. Med njimi so tako ZDA kot Kitajska in njeno rivalstvo nad afriško nafto. Bitke za nadzor nad njimi povzročajo razseljevanje skupnosti in uničeno obstoječo infrastrukturo. Poleg neprekinjene državljanske vojne, ki traja že desetletja, so tuje sile označile to območje za svoje interese in za geopolitično manevriranje pri njihovem prizadevanju za afriško nafto.

5.11 Priključitev Krima s strani Ruske federacije

Krim je bil pred priključitvijo Ruski federaciji 18. marca 2014, mednarodno priznано ukrajinsko ozemlje. Vse od priključitve tega dne, Rusija *de facto* upravlja ozemlje, ki je federalno razdeljen na republiko Krim in mesto Sevastopol, del zveznega okrožja Krim. Dogodek je bil obsojen s strani številnih voditeljev in zveze NATO kot nezakonita priključitev ukrajinskega ozemlja, ki je v nasprotju z Memorandum iz Budimpešte o varnostnih zagotovilih,⁵⁴ ki jih je Rusija podpisala. Kljub sankcijam, ki jih je bila Ruska federacija deležna, ruski predsednik Vladimir Putin zagovarja referendum, da je bil izveden v skladu z mednarodnim pravom. Ukrajina in ZN ne priznavajo republike Krim (BBC News 2014; Dews 2014; Russian News Agency 2014).

Priključitev Krima prikazuje svetu in mednarodni skupnosti ponovno uporabo nafte in plina kot orožja v političnem in gospodarskem konfliktu, kar ni prvi takšni konflikt med Rusijo in Ukrajino. Ko je Ukrajina leta 2009 zavrnila plačilo večje cene za dobavo ruskega plina, je

⁵⁴ Podpisana 5. decembra 1994 v Budimpešti in zagotavlja varnost njenim podpisnikom, ki se nanaša na Ukrajino in njen pristop k Pogodbi o neširjenju jedrskega orožja. Hkrati vključuje varnostna zagotovila zoper grožnje ali uporabe sile proti ozemeljski celovitosti in politični neodvisnosti Ukrajine, Belorusije in Kazahstana.

Rusija prekinila njeno dobavo in poleg Ukrajine še prizadela dobavo plina šestim evropskim državam. Sredi mrzle zime je bilo prizadetih več milijonov ljudi v več evropskih državah, dokler Ukrajina ni plačala večjo zahtevano ceno. Hkrati je tudi res, da dobava plina že nekaj časa ni bila plačana s strani Ukrajine. Dogodek je odkril odvisnost evropskih držav od uvoza energentov iz Rusije in njen nadzor nad zemeljskim plinom. Ruski vpliv na evropskem trgu je ogromen, saj EU uvaža kar 30 odstotkov ruskega plina in nafte (Kirby 2014). Priključitev Krima je spodbujalo ukrajinsko strategijo za nafto in plin in njeno postopno osamosvajanje od ruskega uvoza. Da bi strategija uspela, je ključni dejavnik bil Krim, saj se v Črnem morju nahajajo velike zaloge nafte in plina; ocenjen med 4–13 trilijonov cm³ naravnega plina. Dejavniki, ki so pripomogli k priključitvi Krima k Rusiji so energetske, gospodarske in geopolitične. Prihodek od evropskega uvoza je pomemben finančni vir za Rusijo in v njenem energetskem interesu je, da so plinovodi in naftovodi zaščiteni pred sabotžo in neplačilom, česar si je Ukrajina v preteklosti že privoščila. Zagotovitev pro-ruske vlade, v tem primeru postane pomemben ruski nacionalni interes. (Umbach 2015).

Priključitev Krima je spremljal padec cene nafte, ki je prvič po štirih letih stabilne cene 110 \$/b padel na okoli 50\$/b. Razlogi za spremembo v ceni nafte so:

- a. sprememba trendov v ponudbi in povpraševanju: šibko povpraševanje v številnih državah zaradi majhne gospodarske rasti ter skokovit rast ameriške proizvodnje;
- b. sprememba OPEC ciljev: čeprav je Savdska Arabija vedno zmoгла regulirati cene v času krize, se ji leta 2014 ni uspelo dogovoriti o krčenju proizvodnje in je obdržal isto proizvodnjo kvoto;
- c. geopolitični konflikti in motnje v oskrbi z nafto;
- d. apreciacija ameriškega dolarja.⁵⁵

Rusijo je padec cen še dodatno prizadel, saj se je zaradi gospodarskih sankcij (zaradi priključitve Krima) in padca cen nekaj časa zdelo, da bo Rusija padla na gospodarski nivo iz leta 1990; za vsak padec dolarja, Rusija izgubi okoli 2 milijardi dolarjev prihodkov. Na mednarodni ravni pomeni padec cene nafte za Kitajsko, Japonsko in Južno Korejo, vse ogromne uvoznice nafte, prihranjen denar, saj vsak odstotek padca cene pomeni milijard dolarjev privarčevanih na trgovinski bilanci. Predvsem je trpel, zaradi prisilnega povečanja stroškov iz uvoza energije zaradi nesreče v Fukušimi leta 2011 in zaprtja vseh svojih jedrskih reaktorjev, japonski trgovinski primanjkljaj. Padec cene nafte je za njih bil gospodarsko zelo

⁵⁵ Vrednost dolarja se dviga in pada zaradi sprememb v gospodarskih razmerah, vladnih politik, uvozno-izvoznih neravnovesij in drugih dejavnikov. Apreciacija ameriškega dolarja pomeni, da je dolar bolj vreden v primerjavi z drugimi valutami.

pozitiven. V drugih državah, kot že omenjena Rusija, Venezuela in Iran pa je padec cen negativno vplival tako na gospodarstvo kot na odprta politična vprašanja. (Bowler 2015; World Bank Group 2015, 157–168).

V primerjavi s prejšnjimi obdobji in padci cen nafte, leto 2014 predstavlja pomemben dogodek v energetske varnosti. Šibkost svetovnega gospodarstva, geopolitična tveganja, motnje v oskrbi z nafto in kontrola proizvodnja s strani OPEC so zatresli in postavili izpostavili vprašanja o nacionalni in mednarodni energetske varnosti in dejavnikov, ki vplivajo na njo. Geopolitična dimenzija priključitve Krima je izpostavila, da je Ukrajina samo šahovska figura v šahovski igri med Rusijo ter ZDA in EU.

6 KONKRETNI PRIMERI DRŽAV IZVOZNIC IN UVOZNIC

Vsaka država ima drugačne interese in delovanje svoje zunanje politike. Veliko je odvisno od njene geografske lege, politične in ekonomske moči ter velikosti vojske. Prav zaradi tega je svet razdeljen na razvite države, države v razvoju in najmanj razvite države (NRD). Poleg bližnjega vzhoda so energetske najbolj bogate NRD katere trpijo zaradi političnih in oboroženih konfliktov, avtoritativnih političnih sistemov ter privatizacije. Energetska varnost je vpletena v vse dimenzije varnosti (politična, ekonomska, družbena, okoljska, itd.) in interese zunanje politike tako držav izvoznic kot uvoznic. Koncept nacionalne in mednarodne varnosti je tesno povezan z zunanjo politiko držav in njenimi interesi. Prav zaradi tega je pomembno da se energetska varnost vključi v koncept zunanje politike saj je nacionalna varnost države vedno bolj odvisna od uvoza in izvoza energentov ter (ne)sodelovanje med državami.

6.1 Rusija

Rusija je premagala posledice systemske politične in družbeno-gospodarske krize konec 20. stoletja in tako ustavila upadanje kvalitete življenja ruskih državljanov. Skozi leta je prenesla pritiske nacionalizma, separatizma in mednarodnega terorizma, preprečila je diskreditacijo ustavne oblike vladanja, ohranila je svojo suverenost in ozemeljsko celovitost ter obnovila potencial države, da poveča svojo konkurenčnost in nacionalne interese kot ključnega akterja v razvijajočih multipolarnih mednarodnih odnosih. Sprejetje Nacionalne varnostne strategije Ruske federacije do leta 2020⁵⁶ je eden izmed najpomembnejših uradno priznanih dokumentov strateških priorit, ciljev in ukrepov v zvezi z nacionalno in zunanjo politiko, ki

⁵⁶ Sprejeto 12. maja 2009 v Kremlinu.

določa stopnjo nacionalne varnosti in raven dolgoročne stabilnosti ter razvoja države. Nacionalno varnost opredeljuje kot »/v/arstvo posameznika, družbe in države s strani domačih in tujih groženj, kar v zameno zagotavlja ustavne pravice in svoboščine, ustrezno kakovost življenja državljanov, suverenost, ozemeljsko celovitost in stabilen razvoj Ruske federacije, obrambe in varnosti države.« Grožnje nacionalni varnosti so vse direktne in indirektno možnosti poslabšanja kvalitete življenja, svoboščine, suverenosti in stabilnega razvoja države (The International Relations and Security Network 2009a). Za državo je energetska varnost ena izmed najpomembnejših komponent nacionalne varnosti. Definirana je kot bistvenega pomena za varnost države, družbe, gospodarstva in njenih prebivalcev pred grožnjami prekinitve zanesljive oskrbe z nafto in energijo; te grožnje so razdeljena na zunanje (geopolitične, makroekonomske, svetovni trg) in notranje (stanje in delovanje energetskega sektorja države). Energetska država je zagotovljena s strani oskrbe in stanja zalog, gospodarske razpoložljivosti ter ekološke in tehnološke sprejemljivosti. Zadostnost virov določa fizično možnost dobave brez primanjkljaja energetskih virov do nacionalnega gospodarstva in prebivalstva. Gospodarska razpoložljivost določa donosnost take oskrbe po primernih tržnih cenah. Ekološko in tehnološko sprejemljivost določa možnost pridobivanja, proizvodnje in porabe energetskih virov znotraj obstoječih tehnoloških in ekoloških omejitev, ki določajo varnost delovanja energetskih objektov v različnih fazah (Ministry of Energy of the Russian Federation 2010a, 26–27). Dolgoročno je pozornost ruske mednarodne politike osredotočena na lastništvo energetskih virov in konflikte v regijah, ki negativno vplivajo na mednarodne razmere. Viri ogrožanja nacionalne varnosti vključujejo dejavnike, kot so: kriza v globalnem in regionalnem finančno-bančnem sistemu, stopnjevanje konkurence nad nezadostne surovine (npr. energija, voda in hrana), ki povečuje strateška tveganja povezana z odvisnostjo od drugih držav. Glavna dolgoročna tveganja in nevarnosti so v gospodarskem razvoju, visoki odvisnosti oz. zunanjih gospodarskih razmerah ter izgubo nadzora nad nacionalnimi sredstvi in poslabšanja stanja industrijske in energetske baze virov. Prav zaradi tega se država mora izogibati energetskemu deficitu. Energetska varnost je zato eden izmed osrednjih dolgoročnih usmeritev nacionalne in mednarodne varnosti, kjer bistvene pogoje za zagotavljanje varnosti vključuje multilateralna sodelovanja v interesu ustvarjanja trgov za energetske vire, ki ustrezajo načelom Svetovne trgovinske organizacije (*World Trade Organization* – WTO), mednarodno izmenjavo obetavnih tehnologij za varčevanje z energijo in uporaba ekološko čistih, alternativnih virov energije. Strategija za preprečitev groženj na področju energetske varnosti sta iskanje obetavnih virov energije in izvajanje državnega programa za vzpostavitev strateških zalog energetskih virov za oskrbo ruskih zahtev (The

International Relations and Security Network 2009b). V dokumentu je poudarjena ruska odločenost ohranitve nadzora nad svojimi naravnimi viri, nasprotovanju liberalizacije energetskega trga in ohranjanja *status quo* v sedanju energetske politiki. Tako kot v ruskem Konceptu Zunanje Politike (*Foreign Policy Concept*)⁵⁷ kjer so energetska vprašanja dobila pomembno vlogo saj so analitiki začeli izjavljati, da mora energija postati skladen del varnostnega razmišljanja zaradi državne sposobnosti za visoko proizvodnjo in s tem visokim prihodkom ter njeno uporabo kot instrumenta moči, je energija potencial ruske politične in ekonomske moči za krepitev položaja države v mednarodni skupnosti (Chirkova 2012, 6–7).

Rusija je druga največja proizvajalka zemeljskega plina in tretja največja proizvajalka nafte na svetu. Poleg tega ima veliko rezerv premoga, ki pa ga proizvaja le v skromnih količinah. Rusko gospodarstvo je zelo odvisno od ogljikovodikov, nafte in plina ter predstavljajo več kot 50 odstotkov zveznih proračunskih prihodkov, s tem je rusko gospodarsko zelo odvisno od energetskih izvozov. Čeprav je v Rusiji primarna energetska poraba zemeljski plin je kljub temu tretja na svetu po proizvodnji nafte, za ZDA in Savdsko Arabijo, in v povprečju proizvede 10,5 milijonov bpd, medtem ko izvozi 7 milijonov bpd. Večina izvozi, 79 odstotkov, v evropske države zlasti v Nemčijo, Nizozemsko in Poljsko, okoli 18 odstotkov je uvoženo v Azijo in preostanek v Ameriko. Uvoz v Severno in Južno Ameriko se je v zadnjih letih zmanjšal predvsem zaradi povečanja proizvodnje nafte v ZDA, Kanadi in v manjši meri, v Braziliji in Kolumbiji. Ker je energetskega infrastrukturni sistem v Rusiji ranljiv za zunanje in notranje grožnje se kar 80 odstotkov ruske nafte izvažajo preko sistema naftovoda Transneft. Cevovodni sistem je za domačo in tujo distribucijo in je skoraj v celoti v lasti države. Moč nafte v mednarodni skupnosti se ne meri samo v proizvodnji in izvozu, ampak tudi v njenih rezervah. Po podatkih IEA je januarja 2013 bilo v Rusiji dokazanih 80 milijard sodčkov nafte, pri čemer se večina virov nahaja v zahodni Sibiriji in v regijo Volga–Ural. Vzhodna Sibirija ima nekaj rezerve, ampak je treba razumeti da regija še vedno ni temeljito raziskovana. Čeprav večina proizvodnje prihaja iz zahodne Sibirije bosta vzhodna Sibirija in arktična Rusija igrala veliko vlogo v zagotovitvi energetske varnosti. Številne IOC so že aktivne na tem območju, zato je Arktika pomembna geopolitična regija v mednarodni skupnosti in državam ki mejijo na njo (ZDA, Kanada, Švedska, itd.). Čeprav je proizvodnja v regiji prevladovala s strani ruskih podjetij, imajo tuja podjetja, predvsem Shell, zavarovan dostop do proizvodnje v zahodni Sibiriji. Potencialne zaloge nafte v vzhodni Sibiriji, ruski Arktike, severu Kaspijskega morja in otoku Sahalin so pritegnile veliko mednarodno pozornost čeprav

⁵⁷ Sprejeto leta 2008 s strani ruskega predsednika Dimitrij Medvedev in vključuje tudi izjave Vladimira Putina iz leta 2007–2008.

se ruska vlada zavzema za večjo vlogo domačih podjetij v teh projektih. Gazprom je tako pridobil nadzor projekta Sahalin-2 iz Shella, in išče nadzor nad trženjem dobave plina iz projekta Sakhalin I, ki ga vodi Exxon Neftegas Limited, ki je pod vodstvom hčerinske družbe ExxonMobil (U.S. Energy Information Administration 2014, 1–8).

Ruska Energetska Strategija do leta 2030 opredeljuje cilje in ukrepe ruske energetske politike in kako maksimirati učinkovito rabo naravnih virov energije in potenciala energetskega sektorja za trajno gospodarsko rast, izboljšati kakovost življenja prebivalstva in spodbujati krepitev tujih investitorjev. Za uresničitev mora Rusija doseči znanstveno in tehnološko vodstvo na ključnih področjih, ki lahko zagotovita konkurenčno prednost in nacionalno (vključno z energetske) varnost. Zaradi nedavne negotovosti in tveganj na mednarodnih trgih, vključno z nepredvidljivo dinamiko cen nafte, negativnim vplivom svetovne finančne krize in obdobja z grožnjami pomanjkanje oskrbe z energijo, so se v mednarodni skupnosti povečale možnosti za sklenitev mednarodnih sporazumov v zvezi z okoljsko politiko in podnebnimi spremembami, ki so tesno povezani z energetske politiko. Zaradi tega si Rusija prizadeva za dolgoročno stabilnost na energetskih trgih in za globalno energetske varnost katero stabilnost je treba zagotoviti brez predsodkov nacionalne varnosti. Ta trend so sprejeli v sklepih in priporočilih leta 2006 na vrhu G8. Poleg zagotovitve stabilnosti na mednarodnem področju je dolgoročni cilj ruske energetske politike, da zavaruje pravice in pravne interese državljanov in poslovnih subjektov, zagotovitev obrambe in varnosti, učinkovito upravljanje državnega premoženja in doseči novo kvalitativno stanje za energetske sektor. Med glavnimi dolgoročnimi strateškimi usmeritvami državne energetske politike spada; energetske varnost, energetske učinkovitost gospodarstva, učinkovit proračun energetskega sektorja, okoljske varnost v energetske sektorju, itd. (Ministry of Energy of the Russian Federation 2010b, 14–25). Ruska vlada se zaveda, da je energetske varnost najbolj pomembna komponenta nacionalne varnosti. V ruski Energetski Strategiji do leta 2030 je zapisano, da je energetske varnost, varnost v državi, ki varuje svoje državljanje, družbo, državo in gospodarstvo od groženj oslabitve zanesljive oskrbe z energijo. Komponente energetske varnosti so določene kot naslednje:

- a. zadostnost virov določa fizična možnost, brez primanjkljaja, dobava energetskih virov za nacionalno gospodarstvo in prebivalstvo;
- b. ekonomska razpoložljivost določa donosnost takšne oskrbe na ustreznih tržnih cenah in;

- c. ekološko in tehnološko sprejemljivost določa možnost pridobivanja, proizvodnje in porabe energetskih virov znotraj obstoječih tehnoloških in ekoloških omejitev, ki določajo varnost obratovanja energetskih objektov v različnih fazah.

Kljub usmeritvam energetske strategije se v državi ne morejo izogniti kratkoročnim kršitvam energetske varnosti, storjeno v nekaterih regijah, s čimer se odražajo sistemske težave v ruskem energetskem sektorju. Glavne težave na področju oskrbe z energijo so naslednje:

- a. nizka raven vlaganj v razvoj energetskih infrastruktur;
- b. odvisnost ruskega gospodarstva od energetskega sektorja;
- c. neuspeh industrijskega potenciala infrastrukturnih kompleksov z trendom svetovne znanstvene in tehnične ravni, skupaj z okoljskimi pogoji;
- d. počasen razvoj energetske infrastrukture v vzhodni Sibiriji in Daljnem vzhodu.

Strateški cilj državne energetske politike za izboljšanje energetske učinkovitosti v gospodarstvu je maksimiranje racionalne rabe energetskih virov z zagotovitvijo ohranitve interesov potrošnikov in zmanjšanje njihove porabe energije ter povečanje investicij v energetski sektor. Hkrati so cilji energetske varnosti tesno povezani z zmanjšanjem onesnaževanja. Energetski sektor je eden od glavnih virov onesnaževanja okolja v Rusiji s spuščanjem kar 50 odstotkov vseh emisij v zrak, 20 odstotnim onesnaževanjem voda in s spuščanjem več kot 70 odstotkov vseh emisij toplogrednih plinov. Zato se v sklopu energetskega sektorja osredotočajo tudi na okoljsko varnost in zmanjševanje negativnega vpliva ekstrakcije, proizvodnje, transporta in potrošnje energetskih virov na okolje in podnebje. Pri tem je glavni cilj dosledno omejiti vpliv goriva in energetske infrastrukture na okolje in podnebje z zmanjševanjem emisij, toplogrednih plinov in odpadkov iz proizvodnje in potrošnje (Ministry of Energy of the Russian Federation 2010c, 28–35).

Kljub dosledni energetske strategiji in opredelitvi energetske varnosti v drugih državnih dokumentih ter njene vloge kot ena izmed največjih izvoznic energentov (direktni dobavitelj 32,6 odstotkov vse evropske uvožene nafte), Rusija še vedno uporablja svoje energetske vire kot potencialni politični vzvod. To svojo moč ni oklevala demonstrirati, v različnih nesoglasjih, ko je Rusija prekinila uvoz nafte v različne Baltske in vzhodno Evropske države. Sem spada tudi zadnji konflikt med Ukrajino in Rusijo v primeru Krima in njene separacije. V vseh primerih pa je Rusija izredno zanikala kakršno koli politično motivacijo za svojimi dejanji. Kljub temu je možno, da Rusija z uporabo nafte kot orožja še vedno razglasuje svoje regionalno dominanco nad bivšimi državami SZ (Ramel 2012c, 83–85)

6.2 Savdska Arabija

Savdska Arabija je država z največjimi zalogami nafte na svetu. Ima dokazanih okoli 19,1 odstotkov dokazanih naftnih rezerv, ki zadošča za 72,4 let. Hkrati je največji izvoznik nafte in ohranja največjo proizvodno zmogljivost surove nafte. Po OPEC statističnemu biltenu je Savdska Arabija druga največja proizvajalka nafte za ZDA in druga največja proizvajalka surove nafte za Rusijo. Njeno gospodarstvo je močno odvisno od prihodkov naftnega izvoza, saj predstavlja kar 85 odstotkov vseh prihodkov v letu 2013. Vsa proizvodnja nafte in zemeljskega plina je pod lastništvom državne naftne družbe Saudi Aramco, ki je svetovno največja naftna družba v smislu proizvodnje. Ves nadzor je tako pod Ministrstvom za nafto in rudna bogastva in Vrhovnim svetom za nafto in minerale, ki imajo poleg Saudi Aramco ves nadzor nad energetske (nafta in zemeljski plin) sektorjem (U.S. Energy Information Administration 2014a, 1–4).

ZDA je močno vpletena v odnose na Bližnjem vzhodu, predvsem zaradi svojih geopolitičnih interesov. Savdska Arabija je zaradi tega dolgo časa gledala na ZDA kot prvo linijo za njeno varnost. Žal pa bo zaradi svoje geografske lege in virov kmalu postala grožnja oz. objekt, ki ga bodo drugi hoteli nadzirati. Temelj nacionalne varnostne strategije Savdske Arabije je bila *de facto* utemeljena na njenem zavezništvu z ZDA, ki je v veljavi od leta 1993. Bistvoj kupčije je bilo, da ima v zameno za politično, vojaško in ekonomsko varnost kraljestva, ZDA dostop do nafte. A kljub tesnem sodelovanju med državama je energetska in s tem ekonomska in nacionalna varnost zasidrana v njenem sodelovanju z Vzhodom in ne Zahodom. V letu 2012 se je približno 54 odstotkov nafte izvozilo v Azijo, predvsem v Kitajsko, Indijo, Japonsko in v Južno Korejo. Prav tako so naftni derivati, pred izvozom, naloženi na tankerjih v Perzijskem zalivu z nadaljnjim transportom skozi Hormuško ožino v Arabskem morju in Indijskem oceanu. To pomeni, da bi lahko konflikti v Iranu resno ovirali in verjetno blokirali Saudsko nafto skozi kritične točke. Pristanišče Savdske Arabije Yanbu na Rdečem morju ponuja potencialno alternativo v primeru zaprtja Hormuške ožine, s prostornino približno 5 milijonov bpd, ki pa žal še zdaleč ni idealna alternativa. Takšen transport jih postavlja v nevarnost pred pirati, ki delujejo vzdolž somalijske obale. Pot lahko postane še bolj nevarna, če bi se militantna islamistična skupina Al Šababa povezala s pirati in utrdila svoj položaj v teh delih sveta. Poleg alternativne transportne poti se država sooča še s pomanjkanjem alternativnega cevovodnega omrežja na kopnem za preusmeritev izvoza nafte na ključne azijske trge. Transportne poti, ki so bile obravnavane v preteklosti vključuje cevovodno omrežje, ki povezuje Savdsko Arabija, Irak, Iran, Pakistan in Kitajsko ter možnosti, ki

vključujejo Indijo in republike osrednje Azije. Razvoj teh alternativ bo neizogibno odvisen od popuščanja napetosti, ki prevladuje med Savdsko Arabijo, Irakom in Iranom (Tata 2013a). Poleg neposrednega varovanja, država zagotovi tudi varovanje transporta. Tako da ima v primeru težav več alternativnih poti za prevoz in izvoz v sklopu državnega energetskega sistema. Da bi te alternativne poti bile varne bi si Savdska Arabija moralo ponovno zastaviti svojo nacionalno varnostno strategijo. Za začetek bi država morala tesno sodelovati z drugimi državami, ki bi lahko pomagale zaščititi energetske infrastrukture. Poleg sodelovanja z razvitimi državami bi morala sodelovati tudi s Somalijo in Jemnom za preprečevanje nevarnosti piratstva in terorizma. Poleg tega mora obdržati dobre odnose in sodelovanje s Kuvajtom s katerim si delita Savdsko–Kuvajtsko nevtralno cono; gre za med mejno 2230 km² veliko območje in vsebuje okoli 5 milijard sodčkov vseh dokazanih naftnih rezerv, ki so enakopravno razdeljene med obema državama. Varnostna vprašanja in zagotovitve energetske, nacionalne in mednarodne varnosti je težko, saj država leži v konfliktu regiji. V preteklosti so bili državni cevovodi in izvozna omrežja (in energetske sektor na splošno) teroristične tarče v preteklosti. Leta 2006 je tako Savdska varnostna služba preprečila poskus samomorilnega bombnega napada na Abqaiq, objekt za predelavo nafte. V tem času je Al Kaida pozvala k obnovljenim napadom na »gospodarsko hrbtenico države«. Po tem dogodku so se njihove vojaške varnostne sile in Nacionalna Garda povečale za približno 20,000 policistov, poleg 5,000 stražarjev, ki jih Saudi Aramco neposredno zaposluje (Tata 2013b; U.S. Energy Information Administration 2014b, 1–6).

Savdska Arabija že desetletja uživa svoj položaj »centralnega bankirja nafte« in je pripravljena vlagati v dodatne zmogljivosti, da ohrani svojo sposobnost, da vpliva na mednarodne trge. Svojo dominantno vlogo je utrdila s sposobnostjo proizvodnje in izvoza velikih količin surove nafte. Njen položaj je še dodatno utrjen z sposobnostjo ohranjanja zmogljivosti presežka, ki lahko igra strateško prednost v času pomanjkanja nafte na trgu in s tem državi dovoljuje razširitev proizvodnje. V zadnjih letih je videti, da se njena vloga krči, saj nekatere druge države (ZDA, Kanada) večajo svojo proizvodnjo z boljšo in novejšo tehnologijo. Za državo kjer je energija njihov vir življenja in kjer 80 odstotkov nacionalnega proračuna izhaja iz proizvodnje nafte, to niso dobre napovedi za njeno nacionalno varnost. Kar to pomeni za mednarodno varnost je tudi vprašanje, saj je Savdska Arabija desetletja igrala vlogo stabilizatorja v času naftnih kriz. Hkrati ima vodilno vlogo v OPEC organizaciji in pri spodbujanju energetskih vprašanj v mednarodni skupnosti. V preteklih letih je pomagala preprečiti krize, ki bi škodovale tako proizvajalcem nafte kot tudi potrošnikom. Eden izmed

takšnih primerov je tudi iz časa zalivske krize leta 1990–1991, ko so se na svetovnih trgih čez noč »izgubili« štiri milijone bpd surove nafte iz Iraka in Kuvajta. Savdska Arabija se je nemudoma odzvala s povečanjem proizvodnje, katerega če ne bi bilo, bi lahko povzročilo katastrofalni primanjkljaj v svetovni oskrbi. Kraljestvo je podobno prilagodilo svojo proizvodnjo v drugih krizah, ki so grozila svetovni ponudbi nafte; kot so nihanja na trgu v poznih devedesetih letih 20. stoletja, iraška vojna leta 2003, nemiri v Venezueli, motnje v oskrbi v Nigeriji in konflikt med ruskim gigantom nafte Jukos in rusko vlado. Podroben pogled na državno razvijajočo energetska politiko, razjasni da je Savdska Arabija dinamični igravec. Država je v svojo politiko vključila faktorje, ki državi pomagajo pri hitri prilagoditvi na spremembe v mednarodni skupnosti in trgu in jih v manjši meri tudi pomagajo oblikovati. To so dosegli tudi z NOC Saudi Aramco, ki razen izvedbe določenih norm, ni povezana z vlado in deluje stran od političnih mehanizmov v državi in kjer samo Vrhovni Svet za naftne zadeve lahko izvaja državi interes v naftni družbi. Ta mehanizem dovoljuje Saudi Aramco vzdrževanje neodvisnosti in delovanje podjetja in operacij kot katero koli druga IOC (Akhonbay 2012, 1–4; Royal Embassy of Saudi Arabia 2015).

6.3 Združene države Amerike

Zgodovinsko gledano so ZDA vedno imele geopolitične interese v državah z energetskimi zalogami in veliko stopnjo proizvodnje. V zadnjih letih je njihova strategija vključevala vsestranskost uvoza nafte, s čimer bi se zavarovala v primeru konfliktov in motenj v proizvodnji v državah proizvajalkah. Ta strategija je prerasla v željo po energetski neodvisnosti pri čemer država ni več odvisna od drugih akterjev.

Njihova Nacionalna varnostna strategija iz leta 2015 ponavlja nacionalne interese kot so bili opisani v Nacionalni varnostni strategiji iz leta 2010: varnost ZDA, njenih državljanov in zaveznicam ter partnericam; močno, inovativno in rastoče gospodarstvo v odprtem mednarodnem gospodarskem sistemu, ki spodbuja priložnosti in blaginjo; spoštovanje univerzalnih vrednot doma in po svetu in; mednarodni red, ki temelji na pravilih z vodstvom ZDA, ki promovira mir, varnost in priložnost s krepitvijo sodelovanja za soočenje z globalnimi izzivi. Pri uresničevanju svojih interesov se država še vedno močno zanaša na močno vojsko, ki je temelj ameriške nacionalne varnosti, in NATO. NATO je večstransko zavezništvo in je okrepljena z zgodovinskimi vezmi z zahodnimi državami Evrope. Danes je NATO močnejši in bolj koheziven kot v katerem koli drugem obdobju v svoji zgodovini, predvsem zaradi svoje prilagoditve na evlucijski mednarodni sistem, prispevkov nordijskih držav in novejših članov kot sta Poljska in baltske države (White House 2015a, 2–9). Kljub

enostavnim navedenim ameriškim nacionalnim interesov, so v novem okolju mednarodne skupnosti, nacionalna varnostna politika in prednostne naloge postale zapletene, pogosto dvoumne in celo v neskladju ne zaradi neposredne nevarnosti večjih vojn, temveč zaradi nepredvidljivih, negotovih in nejasnih značilnosti mednarodnega prizorišča. Mednarodna varnost je zameglila koncept in pomen ameriške nacionalne varnosti. Integracija nacionalnih interesov v smiselno nacionalno varnostno politiko je postalo težko. Pri tem se je pokazal problem opredelitve in konceptualizacije nacionalne varnosti. ZDA jo opredeljujejo kot: »/z/možnost nacionalnih institucij za preprečevanje uporabe sile nasprotnikov, ki bi škodovale Američanom in njihovim nacionalnim interesom ter zaupanje Američanov v te sposobnosti«. Nacionalna varnost ZDA se analizira v okviru zunanje politike, ki je opredeljena kot politika naroda, ki obsega vse uradne odnose z drugimi državami. Nameni zunanje politike so pogosto večplastni. Za ZDA je namen preprečiti razmere, ki bi lahko bile škodljive za ZDA in vzdrževati in okrepiti odnose z drugimi državami za ugodne pogoje nacionalnih interesov ZDA. Instrumenti zunanje politike so predvsem diplomatski in politični ter vključujejo različne psihološke in ekonomske ukrepe. Vsaka nacionalna varnostna politika ali strategija ZDA vključuje *de facto* po definiciji vojaško silo, ki se v prvi vrsti drugače ukvarja z oblikovanjem in izvajanjem nacionalne varnostne strategije ter vključuje grožnjo ali uporabo sile za ustvarjanje ugodnega okolja za izvajanje nacionalnih interesov države (Sarkesian 2008, 1–8).

Ameriško gospodarstvo je zelo ranljivo pri motnjah dobave pri določenih virih energije; odvisno je od pomembnosti tega vira za gospodarstvo. Več kot 80 odstotkov porabljene energije v ZDA prihaja iz nafte, zemeljskega plina ali premoga. Gospodarstvo in potrošniki so najbolj občutljivi na motnje v naftnih trgih, prav tako imajo največji vpliv na cene energentov. Poleg ranljivosti transporta je precejšna količina nafte proizvedena v državah, ki so ranljive za motnje in tako direktno in indirektno vplivajo na ZDA (Congress of the United States 2012, 1–5). V dokumentu Nacionalne energetske varnosti ZDA, je zapisano, da je država sredi pomembnega premika v domači proizvodnji energije kot v kateri koli drugi generaciji. Z skokovito proizvodnjo nafte in zemeljskega plina se ustvarjajo pomembne koristi za državo kar vključuje povečana proizvodnja, konkurenčnost, rasti zaposlovanja, rast državnega prihodka in krčenje trgovinskega primanjkljaja. Takšni premiki so zelo pomembni v državi, kjer le avtomobili, tovornjaki, letala in ladje predstavljajo več kot 70 odstotkov povpraševanje po nafti in kar 93 odstotkov se zanaša na naftno gorivo kot primarni vir energije. Zaradi takšne obsežne odvisnosti od nafte, se celotno državno gospodarstvo izpostavlja

nepredvidljivosti svetovnega naftnega trga z nihanjem cene, ki postajajo vse bolj nestabilne. Prav odvisnost od nafte je ena izmed največjih groženj nacionalni varnosti in resno spodkopava sposobnost za doseganje trajnega obdobja gospodarske rasti in blaginje. Grožnja naj bi predstavljala tudi lastništvo zalog nafte po svetu, ki je kar 85 odstotkov v lasti NOC. Energetska varnost želijo zagotoviti s povečano domačo proizvodnjo in čim manjšo odvisnostjo od nafte v prometu, kar bi prineslo znatne gospodarske koristi za državo. Večja proizvodnja surove nafte, zemeljskega plina in alternativnih tekočin goriva doma bi neposredno nadomestilo potrebo po uvozu tuje nafte in bi znižalo primanjkljaj v trgovinski bilanci. Večja vlaganja v domači proizvodnji bi tudi ustvarjala neposredna in posredna delovna mesta in povečala zvezne prihodke iz večjega pobiranja davkov iz dobička (Energy Security Leadership Council 2013, 6–11).

Zaradi razsežnosti in pomena, ki ga ima energetska varnost v ZDA, jo je zelo težko opredeliti. Znotraj zakonodaje je opredeljena, nanašajoč na elastičnost energetskega sistema. Ta prožni sistem bi moral biti sposoben zdržati kombinacijo aktivnih, neposrednih in posrednih varnostnih ukrepov, kot so podvajanje kritične opreme, diverzifikacija energentov ter zanašanje na manj ranljive infrastrukture. Zakon o energetske varnosti (*Kansas Energy Security Act*) opredeljuje varnost kot »/.../ ukrepe, ki ščitijo pred kaznivimi dejanji, namenjenih ustrahovati ali prisiliti civilno prebivalstvo, vplivati na vladno politiko z zastraševanjem, prisilo, ki bi lahko vplivalo na delovanje vlade, z motnjami javnih storitev, množično uničevanje, umorom ali ugrabitvijo.« Tradicionalno je bil poudarek energetske varnosti na nesrečah in naravnih katastrofah, kar se je spremenilo po napadu 9/11. Po tem so se oblikovalci politike in industrije zavedali grožnje namernega uničevanja kritične energetske infrastrukture. Izraz kritična infrastruktura je zato deležna vedno večje pozornosti v mednarodni skupnosti. Zakon o domovinski varnosti iz leta 2002 in Patriotski zakon sta opredelila kritično infrastrukturo kot »/s/istemi in sredstva, ki so ključnega pomena za ZDA in bi nezmožnost ali uničenje takšnih sistemov in sredstev katastrofalno vplivalo na varnost, nacionalno gospodarsko varnost, nacionalno javno zdravje ali katero koli kombinacijo teh« (Brown in drugi 2003, 7).

V zadnjih letih so ZDA postale ena izmed vodilnih držav v proizvodnji nafte in plina. Ameriška proizvodnja nafte se je dramatično povečala, kar tudi vpliva na svetovne trge. Z zmanjšanim uvozom se je dodatno zmanjšala poraba in ranljivost do globalnih motenj in cenovnih šokov. Vendar pa ima država pomemben delež v energetske varnosti v Evropi in drugje po svetu. Trenutne napetosti, ki bi ogrožale ameriško energetske varnost so videne v

evropski odvisnosti od ruske oskrbe z energijo, konfliktih na Bližnjem vzhodu in povečanemu povpraševanju po nafti na Kitajskem. Vsi ti dogodki lahko negativno vplivajo na državno nacionalno in energetska varnost. Večja energetska varnost in neodvisnost sta v ZDA osrednja cilja. To ne pomeni samo domača preureditev energetskega sistema ampak tudi ukvarjanje s svetovnimi dobavitelji in partnerji, da se zmanjša potencial konfliktov zaradi energentov kot na Arktiki in v Aziji (White House 2015b, 16).

6.4 Evropska unija

Ideja EU je že od njene ustanovitve promovirati mir in varnost na evropskem kontinentu ter preprečitev konfliktov, ki bi lahko prešli v novo svetovno vojno. Razvoj do EU, ki jo poznamo danes, od regionalnega gospodarskega sporazuma med šestimi državami iz leta 1951 do današnje hibridne medvladne in nadnacionalne organizacije iz 28 članic⁵⁸ po vsej evropski celini, prikazuje EU kot ne tipično medvladno organizacijo, ki ni federacija, ampak predstavlja unikat v mednarodni skupnosti; države članice so se odpovedale delu svoje suverenosti in jo prenesle na EU, ki ima svoje interese, lastnosti, zastavo, valuto, diplomatska predstavništva in skupno zunanjo in varnostno politiko (SZVP) v njenem poslovanju z zunanjimi partnerji (europa.eu 2015).

Evropska varnostna strategija ne nadomešča varnostnih strategij držav članic, ampak samo dodatno opredeljuje in analizira varnostno okolje celotnega območja EU in s tem opredeljuje ključne varnostne izzive ter nadaljnje politične posledice za EU. Zadnja varnostna strategija je bila sprejeta leta 2003 in zagotovi konceptualni okvir za SZVP in kasneje sprejeto skupno varnostno in obrambno politiko (SVOP). Poudarja pet ključnih groženj EU: terorizem, širjenje orožja za množično uničevanje, regionalni konflikti, propad države in organiziran kriminal. Že leta 2008 je postalo jasno po potrebi nove bolj sposobne, usklajene in aktivne varnostne strategije, če želi EU doseči svoj potencial. Ker je EU medvladna organizacija se skupaj z nacionalno varnostjo zaveda tudi mednarodne varnosti in navaja, da se država ni sposobna sama soočiti s kompleksnimi problemi. Poleg povezave pod eno organizacijo jim dodatno varnost tako tudi zagotovijo ZDA, zlasti skozi NATO. Ker ima večinoma groženj dandanes transnacionalni vpliv je mednarodno sodelovanje nujnost pri čemer se morajo zastavljeni cilji reševati s pomočjo večstranskega sodelovanja v MO in preko partnerstev s ključnimi akterji. Kljub vsem prednostim, ki jih predstavlja doba globalizacije je s strani varnosti postalo

⁵⁸ Članice EU: Avstrija, Belgija, Bolgarija, Hrvaška, Ciper, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Nemčija, Grčija, Madžarska, Irska, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Poljska, Portugalska, Romunija, Slovaška, Španija, Slovenija, Švedska, ZK.

nemogoče zagotoviti nacionalno in mednarodno varnost. Države morajo skrbeti tako bližnje kot oddaljene grožnje, saj imajo današnje grožnje dinamične lastnosti, pri čemer se preprečevanje konfliktov nikoli ne more začeti prezgodaj. Ena tako grožnja je tudi tekmovalstvo za naravne vire. Tu bosta največji vpliv na razvoj imeli nafta in voda. Energetska odvisnost je posebna skrb za Evropo kot največjo svetovno uvoznico nafte in plina; večina uvoza energije prihaja iz Zaliva, Rusije in Severne Afrike (European Council 2003, 1–13; EU External Action 2015). Čeprav Evropska varnostna strategija priznava preveliko energetska odvisnost, pa vseeno ne priznava energetske varnosti med ključne grožnje. Z napovedmi povečanja porabe do leta 2030 in naprej bi bilo pametno priznati, da za Evropo kot uvoznico, mora skrbeti politično stanje njenih izvoznic in predstavlja ključno grožnjo njeni varnosti (energetski, ekonomski, človekovi in politični).

Štiri mesece po napadu na Charlie Hebdo so si oblikovalci politik EU zastavili oz. predlagali novo Evropsko varnostno strategijo za 28 članic. Strategija bo imela neke ključne spremembe v smeri obrambe in preprečevanja pred terorističnimi in kibernetскими napadi, ki sta tudi grožnji energetske varnosti. Na novo napisana strategija ima navedene posebne ukrepe v številnih politikah EU, ki prispevajo k varnosti ciljev in interesov, vključno na področju transporta, financ, carin, izobraževanja, politike pomorske varnosti, informacijskih tehnologij, javnega zdravja in energetike (European Commission 2015b, 4). Čeprav bi energetska varnost lahko bila opredeljena bolj konkretno, to ne pomeni, da EU nima izdelanega načrta za energetska varnost. Poleg energetske varnostne strategije ima EU vzpostavljeno še Energetska unija in energetska politika. Evropska energetska unija se trudi zagotoviti varno, cenovno ugodno in podnebju prijazno energijo za državljane in podjetja. Uporabo energije povezujejo z bojem proti podnebnim spremembam z zagotovitvijo novih delovnih mest in gospodarske rasti. Evropska energetska unija spada v eno izmed desetih prioritet EU. Ampak zaradi ohlapno opredeljene definicije energetske varnosti, »/z/anesljiva dobava po razumni ceni« zavira vpogled v kompleksnost, ki jo predstavlja v evropskih državah. Pogosto jo v evropske države navajajo v trikotniku: varnost dobave, trajnost in konkurenčnost; kar označuje tri glavne vidike energetske politike. Izključno gospodarsko razumevanje zagotavljanja oskrbe z energijo je preveč ozko gledano. Naraščajoča odvisnost Evrope od tuje oskrbe vodi v negotovost. Zaradi razsežnosti problema in pomanjkljivosti državnih moči je pristop vključevanja institucij predpogoj za ugodno rešitev. V ta namen so leta 2007 sprejeli Evropsko energetska politika in opredelili tri glavne izzive v energetske varnosti:

- a. skupni zunanji politični pristop;

- b. diverzifikacija izvora nafte in tranzitnih poti ter;
- c. skupno krizno upravljanje, ki temelji na solidarnosti in subsidiarnosti.

Za napredovanje ni pomembna samo zastavljena energetska strategija, ampak mora biti zastavljena strogo in učinkovito ter prikazati tako teoretične kot praktične načine in cilje svoje zunanje energetske politike. Le omemba energetske varnosti v Evropski varnostni strategiji iz leta 2003 ni dovolj. Potreben je strog okvir vključno z zunanjo razsežnostjo, predvsem na vseh vidikih varnosti. Globalno tekmovanje za energente se je že začelo in se je razvilo v sfero geopolitike. Če le pride do strateškega primanjkljaja v Evropi bodo to nevzdržne posledice za nacionalno in človekovo varnost (Center for Applied Policy Research 2008, 4–11; European Commission 2015a).

Z energetske unije so države članice teoretično bližnje cilju prožne in ambiciozne okoljske in energetske politike. Svojim potrošnikom poskuša zagotoviti varnost, trajnostno, konkurenčno in cenovno dostopno energijo. A za doseganje teh ciljev je potrebna temeljita preobrazba evropskega energetskega sistema. Vizija, ki jo ima energetska unija, je lahko uporabljena v celotni mednarodni skupnosti. Cilji zagotovitve energetske varnosti so: solidarnost in zagotovitev varne energije; enotno predstavništvo v mednarodnih zadevah skozi energetske unije; medcelinski prosti energetski sistem, ki temelji na konkurenci in učinkoviti ureditvi energetskih trgov; trajnostno in podnebju prijazno gospodarstvo; močna, inovativna in konkurenčna evropska podjetja z razvito tehnologijo za zagotavljanje energetske učinkovitosti znotraj in zunaj Evrope; izobražena delovna sila za upravljanje z tehnološko naprednim energetskim sistemom in; dolgoročne investicije. Najnovejši podatki kažejo, da EU uvaža 53 odstotkov energije kar jo stane okoli 400 milijard evrov na leto, s čimer je, kot že omenjeno, največji uvoznik energije na svetu. Kar šest članic je odvisno od enega samega dobavitelja za svoj uvoz zemeljskega plina. Okoli 94 odstotkov prometa se zanaša na naftne derivate, od katerih je 90 odstotkov uvoženih. Skupaj EU porabi več kot 120 milijard evrov na leto (neposredno ali posredno) na energetskih subvencijah, ki pogosto niso upravičene. Po zadnjih podatkih bi morala EU samo do leta 2020 vložiti bilijon evrov v energetski sektor. Kljub velikim zneskom in ukrepov ima EU le v teoriji energetske zakonodaje na evropski ravni, v praksi ima še vedno 28 nacionalnih regulativnih okvirov. Prehod na obnovljive vire energije tudi ni mogoč saj je energetska infrastruktura stara, nezmožna in neprilagodljiva na povečanje proizvodnje iz obnovljivih virov energije. Obstaja potreba po novih investicijah, ki jo pa sedanja zasnova trga in nacionalne politike niso zmožne spodbuditi in privlačiti ter ne zagotavljajo zadostne predvidljivosti za potencialne investitorje. Strategija Energetske unije

ima med seboj tesno povezanih pet dimenzij za večjo energetske varnost, trajnost in konkurenčnost:

1. energetska varnost, solidarnost in zaupanje;
2. v celoti integriran evropski energetski trg;
3. energetska učinkovitost prispeva k zmanjšanju povpraševanja
4. dekarbonizacija gospodarstva in;
5. raziskave, inovacije in konkurenčnost.

Energetska unija se trudi graditi svojo strategijo na Evropski energetske varnostni strategiji iz leta 2014, ki navaja, da EU ostaja ranljiva za zunanje energetske šoke in da je nujna potreba po zmanjševanju energetske odvisnosti tako od energentov kot dobaviteljev in transportnih poti. Ključni dejavniki energetske varnosti so dokončanje notranjega energetskega trga in bolj učinkovita poraba energije. Ta je odvisna od večje preglednosti, solidarnosti in zaupanja med državami članicami, saj je zanesljivost oskrbe z energijo v EU tesno povezano z njenimi sosedomi. Skupni pristop na področju energije lahko okrepi delovanje EU v primeru pomanjkanja oskrbe ali motenj. Duh solidarnosti na področju energije je izrecno naveden v Pogodbi o EU in je v središču Energetske unije (European Commission 2015b, 2–4).

Zaradi pomanjkljivosti zagotavljanja energetske varnosti (npr. spor med Rusijo in tranzitnimi državami leta 2009) ni ranljiv samo energetski sektor, ampak tudi povzročča gospodarske in politične spore. Zaradi tega je Evropska energetska varnostna strategija določila naslednje dolgoročne ukrepe:

1. povečanje energetske učinkovitosti in doseganje predlaganih energetskih in okoljskih ciljev do leta 2030. Prednostne naloge so osredotočene na zgradbe in industrijo, ki porabi 40 odstotkov in 25 odstotkov skupne energije v EU;
2. povečanje proizvodnje energije v EU in diverzifikacija pri državah dobaviteljicah in transportnih poti. To vključuje nadaljnje uvajanje obnovljivih virov energije, trajnostne proizvodnje fosilnih goriv in varne jedrske energije. Kar zahteva učinkovito pogajanje s sedanjimi energetskimi partnerji (Rusija, Norveška, Savdska Arabija) in iskanje novih (države Kaspijskega bazena);
3. dokončno oblikovanje notranjega energetskega trga in izgradnja manjkajočih infrastrukturnih povezav, ki bi se hitro odzvale na motnje v oskrbi;

4. enotno predstavništvo v zunanji energetski politiki z zgodnjim obveščanjem držav članic in Evropske komisije v zvezi z novimi sporazumi z državami nečlanicami, ki lahko vplivajo na energetska varnost EU;
5. krepitev mehanizmov za nujne primere in solidarnost ter varovanje kritične infrastrukture. To vključuje povečano usklajevanje med državami članicami za uporabo obstoječih skladiščnih zmogljivosti, razvoj povratnih tokov, ocene tveganja in vzpostavitev načrtov za energetska varnost na regionalni ravni in ravni EU (European Commission 2015a).

Ukrepe energetske varnostne strategije skuša EU doseči tudi z 2030 Energetska strategijo, ki vključuje cilje med letoma 2020 in 2030, s katerimi bi EU dosegla bolj konkurenčni, varni in trajnostni energetski sistem in s katerimi bi se izpolnilo dolgoročno zmanjšanje emisij toplogrednih plinov do leta 2050. Strategija povezuje tako energetska kot okoljska varnost. Stroški, ki so potrebni za izpolnjevanje ciljev se ne razlikujejo od cene, ki jo EU plačuje za nadomestitve starega energetskega sistema. Glavni finančni efekt je dekarbonizacija in sprememba v smeri nizkoogljične tehnologije. Cilji do leta 2030 so:

- a. 40 odstotno zmanjšanje emisij toplogrednih plinov v primerjavi z letom 1990,
- b. vsaj 27 odstotni delež porabe energije iz obnovljivih virov in,
- c. vsaj 27 odstotni prihranek energije v primerjavi z trenutnim stanjem (European Commission 2015a).

Evropska energetska politika je povezana z Energetska unijo in energetska strategijo in kateri cilji so vključeni v Pogodbo o delovanju Evropske unije⁵⁹. Ti cilji so:

1. zagotoviti delovanje energetskega trga,
2. zagotoviti zanesljivost oskrbe z energijo v EU,
3. spodbujanje energetske učinkovitosti in varčevanja z energijo ter razvijanje novih in obnovljivih virov energije ter,
4. spodbujanje medsebojnega povezovanja energetske omrežij.

Načrt za varnost z energijo temelji na petih stebrih:

1. aktivna diplomacija za zagotovitev diverzifikacije dobaviteljev in razvoja večjih projektov energetske infrastrukture,
2. krepitev zunanjih odnosov v povezavi z energijo,

⁵⁹ V veljavi od 1. januarja 1958 kot Rimska pogodba ali Pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti. Uradno se je preimenovala v Pogodbo o delovanju Evropske unije leta 2009 s sprejetjem Lizbonske pogodbe.

3. vzpostavitev mehanizmov za odzivanje na krizo, ki temeljijo na skupnih zalogah nafte in plina,
4. bolj dinamična politika energetske učinkovitosti ter,
5. bolj optimalna uporaba domačih energetske virov EU (europa.eu 2015).

Zagotavljanje energetske varnosti je pomemben cilj EU zato so sklepi Evropskega sveta pozvali visoko predstavnico naj upoštevajo varnostne razsežnosti ki jo ima energetska varnost pri svojem delu. Evropska komisija je leta 2011 poudarila pomen zagotavljanja skladnosti energetske varnosti z zunanjo politiko EU in ko je Evropska komisija leta 2014 sprejela Evropsko strategijo za energetska varnost na zahtevo Evropskega sveta je bilo to tudi zaradi zagotovitve boljše sinergije med energetske cilji in cilji zunanje politike (EU External Action 2015). Zaradi povezav med energetske politiko in zunanjo politiko EU je potrebno razviti delujočo energetske diplomacijo, ki bo lahko z pogajanjem zagotovila uresničitev energetske ciljev EU. Energetska varnost prinaša mnogo nevarnosti v EU a tudi veliko priložnosti saj ima potencial pomembnih prispevkov pri zmanjševanju groženj in realizaciji novih ukrepov. Ta sposobnost se ne odraža samo v EU ampak na globalni ravni pri čemer bi prispevala k učinkovitem večstranskem sistemu, ki vodi k bolj pravičnejšemu, varnejšemu in združenem svetu.

6.5 Sinteza analize konkretnih primerov izvoznice in uvoznice

Ugotovitve iz analiziranih primerov Rusije, Savdske Arabije, ZDA in EU lahko posplošimo na vso mednarodno skupnost le pri nekaterih vidikih varnostne politike sodobnih držav, in sicer:

- a. Dodajanju energetske varnosti med ključne varnostne probleme v varnostne strategije sodobnih držav;
- b. Diverzifikaciji izvora nafte in tranzitnih poti;
- c. Izogibanju energetske deficitu;
- d. Ekološki in tehnološki sprejemljivosti, ki določata možnost pridobivanja, proizvodnje in porabe energetske virov znotraj obstoječih tehnoloških in ekoloških omejitev, ki določajo varnost delovanja energetske objektov v različnih fazah;
- e. Spodbujanju energetske učinkovitosti in varčevanja z energijo ter razvijanju novih in obnovljivih virov, ki bi počasi zmanjšali uvoz nafte in s tem zmanjšale energetske odvisnost od tujih energetske virov;
- f. Delni liberalizaciji energetskega trga, ki bi predstavljala večjo konkurenčnost in varnost potrošnikov, ki so v preteklosti že trpeli zaradi energetske konflikto;

- g. Varnosti energetske kritične infrastrukture pred terorističnimi napadi, kar bi lahko povzročilo novi energetski deficit. Nezmožnost ali uničenje takšnih sistemov in sredstev bi katastrofalno vplivalo na varnost, nacionalno gospodarsko varnost, nacionalno javno zdravje ali katero koli kombinacijo teh;
- h. Mednarodnem sodelovanju sodobnih držav s svetovnimi dobavitelji in partnerji pri zmanjševanju možnosti izbruhov potencialnih konfliktov zaradi energentov v ključnih regijah za energetsko varnost (Bližnji vzhod, Azija, Arktika, Južna Amerika, Afrika);
- i. Skupnem kriznem upravljanju, ki temelji na solidarnosti in subsidiarnosti (temelji na Energetski uniji v EU);
- j. Zagotavljanju več tujih investicij in vojaške zaščite v državah v razvoju, ki imajo bogata nahajališča nafte, kar bi zmanjšalo vpliv državnih konfliktov na energetsko varnost (Afriške države).

7 SKLEP

7.1 Verifikacija raziskovalnih vprašanj

Energetska varnost je opredeljena na nešteto načinov in je interpretirana glede na interese sodobnih držav. Opredelitev energetske varnosti izhaja iz Grizoldove opredelitve varnosti, ki jo je definiral kot »/s/tanje, v katerem je zagotovljen uravnotežen fizični, duhovni in duševni ter gmotni obstoj posameznika in družbene skupnosti v razmerju do drugih posameznikov, družbenih skupnosti in narave« (Grizold 1999, 23). Tako sem opredelila energetsko varnost kot: »Energetska varnost je stanje, v katerem je zagotovljena neprekinjena in stabilna preskrbljenost z energijo po dostopni ceni, ki zagotavlja uravnotežen fizični, duševni in gmotni obstoj posameznika in sodobne države v razmerju do drugih posameznikov, sodobne države in narave.«

Sodobne države zagotavljajo nacionalno varnost (državni suverenosti in prebivalcem) z nacionalnim varnostnim sistemom (varnostna politika in varnostna struktura), ki zajema zagotavljanje energetske, politične, ekonomske, vojaške, okoljske, socialne in človekove varnosti. Energetska varnost predstavlja presečišče vseh navedenih varnostnih razsežnosti, ki vplivajo nanjo neposredno ali posredno. Avtorji KVŠ zagovarjajo, da z vsebinsko povezanostjo nacionalne in energetske varnosti vidimo objektivnejšo sliko povzročitelja negotovosti oz. groženj in njene vplive na druge koncepte varnosti. Energenti imajo ključni

pomen v vseh panogah sodobne države, saj oskrbuje vsa kritična omrežja in infrastrukture z energijo, s čimer energetska varnost ne zagotavlja samo nacionalne varnosti, ampak celoten obstoj življenja sodobne družbe. Obdobje globalizacije je oba koncepta (nacionalne in energetske) varnosti še dodatno povežalo in razširilo. Zaradi tega ne moremo več trditi, da je nacionalna varnost državno centrična, ker energetska varnost ni državno centrični koncept in je odvisen od različnih akterjev in dejavnikov ter konceptov varnosti, je prav tako nacionalna varnost postala tesno odvisna od dejavnikov v mednarodni skupnosti. Groženj nacionalni varnosti v globaliziranem svetu ni več mogoče zajeti znotraj teritorialnih meja, energetska varnost je s tem (glej poglavje 3 in 5) konstantno pod vplivom groženj s strani vojaških, političnih, ekonomskih in okoljskih razsežnosti. Zaradi spreminjajočih cen energentov, prekinitev v oskrbi z energenti, se hkrati ogroža človekovo fizično in duševno varnost (strah in negotovost). Vse to postavlja energente v funkcionalno in ne ozemeljsko vlogo. Vsebinska povezanost nacionalne in energetske varnosti je povzročila, da država, kljub ekonomski, politični in vojaški moči, ni nikoli samostojna in varna ter se sposobna sama soočiti s kompleksnimi problemi, ki jo povzročajo grožnje energetske varnosti.

Nacionalna varnost (s tem tudi energetska varnost) je celovito dosežena le v odsotnosti groženj. Globalizacija onemogoča zagotavljanje varnosti zaradi soodvisnosti med sodobnimi državami in njeno odvisnostjo od energentov. Ker je obdobje globalizacije tudi povzročilo obsežno politizacijo energentov v sodobnih državah, je bilo brez modela kooperativne energetske varnosti tekmovanje med sodobnimi državami, za dosego najboljšega položaja v zagotavljanju energetske varnosti, zagotovljeno. To je pripeljalo do varnostne dileme, s katero se sooča sodobni svet, tekmovanja med sodobnimi državami za energetske varnost, ki paradokso nasprotuje prepletajoči soodvisnosti sodobnih držav na mednarodnem energetske področju. Dilema onemogoča vzpostavitev kooperativnega modela energetske varnosti, saj so države zasidrane v tekmovanju, s ciljem (dostop do ključnih energentov), ki je ključ do nadaljnje državne blaginje in oblasti. Tekmovanje, kateremu smo bili priča skozi veliko pomembnih zgodovinskih dogodkov (glej poglavje 5), se ne odvija zadnjih par let, ampak že desetletja. Čeprav so energetske interese držav skrite, izpostavljenost držav zaradi povečanja proizvodnje pomembnih energentov (nafta in plin) in izčrpanje njihovih zalog, razkriva, da so države v zadnjih 'energetskih izdihljajih'. Zaradi tega so države začele iskati nove vire v prej nepredstavljivih ozemljih (npr. Arktika). 'Tih spopad' za nadzor energentov je še en paradoks v mednarodni skupnosti, saj je energetska varnost med sodobni državami vzpostavila neprekinjeno soodvisnost (globalizacija), ki se manifestira v stalno grožnjo konfliktov in vojn

(realizem) proti nacionalnim varnostnim strategijam. Dilema je povzročila, da se varnost ne more vzdrževati, saj je varnost konstantno pod vplivom groženj ali pa prisili državo, da zagotavlja varnost na račun nekoga drugega. Obljuba energentov so v tekmovanju postali sredstvo in spodbuda za boj, ki jim obljublja moč in vpliv v mednarodni skupnosti. Cilji v Nacionalnih varnostnih (energetskih) strategijah ne morejo biti uresničene, če so soodvisni od ciljev ne samo regijskih držav, ampak celotne mednarodne skupnosti. Razrešitev dileme je v kooperativnem ('*sum-sum*') modelu energetske varnosti, ki bo zajemal vse energetske odvisne države in vzpostavil cilje, ki bodo koristili vsem akterjem. Navdih se lahko išče v nacionalnih varnostnih strategijah, a jih je treba zastaviti bolj strogo ter praktično in ne teoretično, hkrati bi moral zajemati vse razsežnosti energetske varnosti.

7.2 Pomembna spoznanja iz analize

Diskusij glede problematike energetske varnosti in oznake varnostne dileme sodobnega sveta je veliko in vse so med seboj povezane. Problem nastane že pri identifikaciji varnostne dileme, saj podana varnostna dilema ni edina, na katero sem v raziskovanju naletela (npr. povezava s terorizmom, odvisnost od energentov, itd.). Povzročitelj oz. krivec za razširitev varnostne dileme je globalizacija, ki je omogočila kompleksno soodvisnost, kjer varnost izhaja iz odnosov med akterji (akcija vs. reakcija). Dilemo najdemo tudi znotraj dileme: Kaj pomeni tekmovanje za najboljši položaj v zagotavljanju energetske varnosti? Ali je to diverzifikacija virov, osvajanje novega ozemlja bogatega z energenti, energetska neodvisnost ali alternativnimi viri? Odgovor na vprašanje je nemogoče najti, saj države ne objavljajo svojih interesov javno, ampak jih predstavijo korektno in v skladu z mednarodnim pravom in pravili, medtem ko resnični interesi ostajajo skriti pred javnostjo (glej poglavje 6). Analiza problematike je pokazala, da ima veliko dejavnikov vpliv na zagotavljanje energetske varnosti in da je energetska varnost podvržena politizaciji in različni interpretaciji, ki je odvisna od interesov akterjev (gre za aktualno grožnjo podvrženo politični nestabilnosti, mednarodnem trgu, geopolitičnih interesov, povpraševanja in ponudbe, medsebojnih odnosov, itd.) Večino sodobnih držav v povezavi z energetske varnost zanimajo samo ekonomski vidiki; stabilnost oskrbe z energijo, varnost porabe energije in stabilnost povpraševanja. Središče zunanjih politik iz študijev primerov so tako: diverzifikacija energentov in geografskih virov ter bolj učinkovita raba energije. Prav tako jih zanima moč, ki jo lastništvo energentov predstavlja. Zahodnim državam, ki nimajo svojih zalog nafte, NOC preprečujejo, da bi se polastile del zalog in si tako za kratek čas ustvarile iluzijo varnosti (NOC si lastijo 75 odstotkov nafte in 90 odstotkov dokazanih rezerv). Medtem pa so IOC medijsko zelo izpostavljene, a si ne morejo

izboriti večje vloge in dobička v državah z največjimi zalogami nafte. V večini primerov so si izborile vlogo v državah, ki so politično nestabilne, bile podvržene embargu (npr. Iran) ali v katerih je ali poteka vojaško posredovanje s strani zahodnih držav, Rusije in Kitajske.

So sodobne države zmožne oz. sposobne harmonskega sobivanja v energetske soodvisnosti, če se med njimi konstantno vršijo konflikti, grožnje ('*zero-sum game*')? Obravnava geneze energetske varnosti je izpostavila ekonomske vplive, omejitve države, nepripravljenost, različne dileme, povezave in soodvisnost sodobnih držav pri razreševanju vprašanja energetske varnosti. Zanimivo je, da motnje ali grožnje energetske varnosti vplivajo na gospodarstva izpostavljenih držav, a vzroki za to so politični, vojaški ali okoljski. Odnos ZDA z Izraelom, spreobrnitev OPEC v kartel s politično močjo, poslabšanje odnosov med ZDA in Savdsko Arabijo (leta 1979), vojna v Iranu, Sudanska kriza in Libanonski konflikt; vsi dogodki so bili podvrženi skritim energetskim interesom akterjev. Vsi ti dogodki, brezpogojno dokazujejo povezanost energetske varnosti z drugimi konflikti, a še vedno ne prepričajo držav, da bi energetske varnost vključile v nacionalne varnostne strategije, med ključne grožnje. Za zagotovitev energetske varnosti je seveda pomembna diverzifikacija uvoza energije, vrste energentov in transportnih poti ter konstante tehnološke inovacije, pravočasne naložbe v skladu z gospodarskim razvojem in trajnostnim okoljskimi potrebami ter z mehanizmi s sposobnostjo pravočasnega odziva na nenadne spremembe v ravnotežju med ponudbo in povpraševanjem, ki morata biti stabilna in v harmoniji. Da bi lahko resnično zagotovili energetske varnost je potrebno preprečevanje konfliktov, ki so povezani z energetske varnostjo. Ene izmed potrebnih držav, ki bi morale prepoznati energetske kot ključno grožnjo varnosti, so države članice EU, ki so med največjimi uvoznici energentov. Same prepoznajo preveliko odvisnost od energentov, a ne vključujejo energetske varnosti med ključne prioritete.

Je nepriznavanje energetske varnosti, ki igra ključno vlogo v zagotavljanju nacionalne varnosti, smiselno v svetu, ki je za vzdrževanje trenutnega načina življenja odvisen od energentov? In je na današnji stopnji razvoja tekmovanje za energenti smiselno? Sodobne države si ne morejo zagotoviti energetske varnosti skozi konfliktni model energetske varnosti, ki ga tekmovanje spodbuja, zato tekmovanje za energenti več ni smiselno, če se države želijo izogniti konfliktom ali vojnam. Zaradi neenakomerne porazdeljenosti energentov, so posledično države uvoznice v negotovosti in skrbeh za svojo varnost, saj so zaloge energentov v državah in regijah, ki so politično nestabilne in jih poleg boja za vlado in upornikov ogrožajo tudi teroristične celice. Ti konflikti predstavljajo kratkoročne in dolgoročne motnje v

oskrbi z energenti ter hkrati ogrožajo celoten način življenja sodobne civilizacije. Sodobne razvite države vidijo rešitev v vojaškem posredovanju, ki povečuje gospodarsko in politično negotovost ter povečuje ranljivost energetskega sistema. Namesto, da bi se zanesle na diplomacijo in poskušale vzpostaviti skupno varnostno strategijo, se še vedno zanašajo na moč vojske. Na tej stopnji razvoja sodobne države niso sposobne vzpostaviti kooperativnega modela energetske varnosti, saj je desetletja spopadov med državami uvoznicami in izvoznicami zaradi energetske politike kljub soodvisnosti spodbudilo, negotovost v zaupanju. A če se tekmovanje za najboljši položaj za zagotovitev energetske varnosti razvije v konflikt, je zelo verjetno, da bodo sodobne države prešle v vojno stanje, ki se lahko razvije v tretjo svetovno vojno. Kot je dejal bivši predsednik Jimmy Carter (1977, 418):

Z izjemo preprečitve vojne, je to največji izziv, s katerim se bo/.../država soočila v našem življenju. Energetska kriza/.../je problem, ki ga ne bomo rešili v naslednjih nekaj letih, in se bo verjetno postopoma poslabšal skozi preostanek stoletja./.../Ta težak napor bo 'moralni' ekvivalent vojne—razen če bomo združili naša prizadevanja za izgradnjo in ne uničevanje.

8 LITERATURA

Adiong, M. Nassef. 2009. Securitization. Understanding Its Process in the field of International Relations. Der Deutsche Bibliothek. Dostopno prek: Google Books.

Anderson, D. Nicholas. 2012. »Re-redefinig« International Security. *The Josef Korbel Journal of Advanced International Studies* 3(4): 26–47. Dostopno prek: https://www.du.edu/korbel/jais/journal/volume4/volume4_anderson.pdf (4. julij 2014).

Automotive News. 1996. *1979 oil shock meant recession for U.S., depression for autos*. Dostopno prek: <http://www.autonews.com/article/20131013/GLOBAL/310139997/1979-oil-shock-meant-recession-for-u.s.-depression-for-autos> (15. april 2015).

Bahgat, Gawdat. 2011. **Energy Security: An Interdisciplinary Approach**. John Wiley & Sons, Ltd: West Sussex. Dostopno prek: GoogleBooks.

BBC News. 2008. *Why the oil price keeps rising*. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/7431805.stm#iraqwar> (12. maj 2015).

--- 2014. *Ukraine crisis: Does Russia have a case?* Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/world-europe-26415508> (6. junij 2015).

Behnke, Andreas. 2013. **NATO's Security Discourse After Cold War: Representing the West**. Routledge: New York. Dostopno prek: GoogleBooks.

Bilgin, Pinar. 1999. Security Studies: Theory/Practice. *Cambridge Review of International Affairs* 12(2): 31–42. Dostopno prek: https://www.academia.edu/393295/Security_Studies_Theory_Practice (15. december 2014).

Booth, Ken. 2014. *Critical Security Studies: An Introduction*. Routledge: United Kingdom.

Bowler, Tim. 2015. Falling oil prices: Who are the winners and losers? *BBC*. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/business-29643612> (26. maj 2015).

Brill Olcott, Martha, Amy Jaffe, Steve Lewis, Daniel Brumberg, Isabel Gorst in Sumit Ganguly. 2007. The Changing Role of National Oil Companies in International Energy Markets. *Carnegie Endowment for Internationak Peace*. Dostopno prek: <http://carnegieendowment.org/2007/03/08/changing-role-of-national-oil-companies-in-international-energy-markets/216> (31. maj 2015).

British government strategy papers on Iraqi oil, 2003–04. 2003. Dostopno prek: http://www.fuelonthefire.com/uploads/files/0305_Iraqi_oil_British_interests.pdf (13. maj 2015).

Brown, H. Matthew, Christie Rewwy in Troy Gagliano. 2003. Energy Security. *National Conference of State Legislatures*. Dostopno prek: <http://www.oe.netl.doe.gov/docs/prepare/NCSLEnergy%20Security.pdf> (15. junij 2015).

Burke, Anthony. 2011. Security. V **An Introduction to International Relations**, ur. Richard Devetak, Anthony Burke in Jim George, 160–171. Cambridge University Press: Cambridge. Dostopno prek: GoogleBooks.

Buzan, Barry, Ole Waever in Jaap de Wilde. 1998. **Security: a new framework for analysis.** Lynne Rienner Publishers: Colorado. Dostopno prek: GoogleBooks.

Caballero-Anthony Mely in Nur Azha Putra. 2012. Introduction: Energy and Non-Traditional Security (NTS)– Understanding Security from Below. V *Energy and Non-Traditional Security (NTS) in Asia*, ur. Caballero-Anthony Mely, Nur Azha Putra in Youngho Chang, 1–13. Singapore: Nanyang Technological University.

Caballero-Anthony Mely in Ralf Emmers. 2006. The Dynamics of Securitization in Asia. V *Studying Non-Traditional Security in Asia: Trends and Issues*, ur. Emmers, Ralf, Caballero-Anthony, Mely and Acharya, Amitav, 21–35. Marshall Cavendish Academic.

Carter, Jimmy. 1977. The President's Proposed Energy Policy. V *Vital Speeches of the Day* 14(1): 418–420. Dostopno prek: <http://www.pbs.org/wgbh/americanexperience/features/primary-resources/carter-energy/> (26. oktober 2015).

Center for Applied Policy Research. 2008. Energy Security as multidimensional concept. *Research Group on European Affairs* 1(2). Dostopno prek: http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2009/784/pdf/CAP_Policy_Analysis_2008_01.pdf (20. junij 2015).

Chakarova, Vessela. 2013. **Oil Supply Crises.** Lexington Books. Maryland. Dostopno prek: GoogleBooks.

Cherp, Aleh. 2012. Energy and Security. V *Global Energy Assessment – Toward a Sustainable Future*: 327–380. Dostopno prek: http://www.iiasa.ac.at/web/home/research/Flagship-Projects/Global-Energy-Assessment/GEA_Chapter5_security_lowres.pdf (1. junij 2015).

Chirkova, Ekaterina. 2012. Policy Briefing: Key aspects of Russia's current foreign and security policy. *Directorate-General for External Policies of the Union*. Dostopno prek: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2012/491446/EXPO-AFET_SP\(2012\)491446_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2012/491446/EXPO-AFET_SP(2012)491446_EN.pdf) (14. junij 2015).

Churba, Joseph. 1969. Yemen: Disengagement in Protracted War. *Air University Review*. Dostopno prek: <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/aureview/1969/jan-feb/churba.html> (15. maj 2015).

Congress of the United States. 2012. *Energy Security in the United States*. Dostopno prek: <http://www.cbo.gov/sites/default/files/05-09-EnergySecurity.pdf> (19. junij 2015).

Cooper, S. Andrew. 2009. In 1979 OPEC's Swing Producer Came Out Swinging. V *The 1979 "Oil Shock": Legacy, Lessons, and Lasting Reverberations: A Special Edition of Viewpoints*, 36–41. Dostopno prek: http://www.la.utexas.edu/users/chenry/public_html/elephants/OilShock201979-Final.pdf (20. maj 2015).

Cornell, E. Phillip. 2009. Energy Security at National Security: Defining Problems Ahead of Solutions. *Journal of Energy Security*. Dostopno prek: http://ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=183:energy-security-as-national-security-defining-problems-ahead-of-solutions1&catid=92:issuecontent&Itemid=341 (7. junij 2015).

Crane, Keith, Andreas Goldthau, Michael Toman, Thomas Light, Stuart E. Johnson, Alireza Nader, Angel Rabasa in Harun Dogo. 2009. **Imported Oil and U.S. National Security**. RAND Corporation: California. Dostopno prek: GoogleBooks.

Cutler, J. Cleveland. 2009. **The Concise Encyclopedia of the History of Energy**. Elsevier: San Diego. Dostopno prek: Google Books.

Daddow, Oliver. 2009. **International Relations Theory**. SAGE Course Companions: London. Dostopno prek: Google Books.

Devetak, Richard, Anthony Burke in Jim George. **An Introduction to International Relations**. Cambridge University Press: New York. Dostopno prek: Google Books.

Dews, Fred. 2014. NATO Secretary-General: Russia's Annexation of Crimea Is Illegal and Illegitimate. *Brookings*. Dostopno prek: <http://www.brookings.edu/blogs/brookings-now/posts/2014/03/nato-secretary-general-russia-annexation-crimea-illegal-illegitimate> (6. junij 2015).

Diskaya, Ali. 2014. Towards a Critical Securitization Theory: The Copenhagen and Aberystwyth Schools of Security Studies. *E-International Relations Students*. Dostopno prek: <http://www.e-ir.info/2013/02/01/towards-a-critical-securitization-theory-the-copenhagen-and-aberystwyth-schools-of-security-studies/> (25. september 2014).

Donnelly, Jack. 2000. **Realism and international relations**. UK: Cambridge University Press. Dostopno prek: Google Books.

Energy Security Leadership Council. 2013. *A National Strategy for Energy Security: Harnessing American Resources and Innovation*. Dostopno prek: http://www.secureenergy.org/sites/default/files/SAFE_National-Strategy-for-Energy-Security_0.pdf (19. junij 2015).

EU External Action. 2015a. *Energy Diplomacy*. Dostopno prek: http://eeas.europa.eu/energy/index_en.htm (21. junij 2015).

--- 2015b. *European Security Strategy*. Dostopno prek: <http://www.eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/european-security-strategy/> (21. junij 2015).

europa.eu. 2015. Dostopno prek: http://europa.eu/index_sl.htm (20. junij 2015).

europa.eu. 2015. *European energy policy*. Dostopno prek: http://europa.eu/legislation_summaries/energy/european_energy_policy/index_en.htm (21. junij 2015).

European Commission. 2015a. *Energy*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy/energy-security-strategy%202014> (21. junij 2015).

--- 2015b. *Energy Union Package: A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/priorities/energy-union/docs/energyunion_en.pdf (20. junij 2015).

European Council. 2003. *A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy*. Dostopno prek: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf> (20. junij 2015).

Farkas, Attila. 2012. *Energy Security from a Regional Perspective – the Concept of Regional Energy Security Complexes*. Dostopno prek: www.etd.ceu.hu/2013/farkas_attila.pdf (29. april 2014).

Forbes. 2015. *The World's Biggest Oil And Gas Companies*. Dostopno prek: <http://www.forbes.com/sites/christopherhelman/2015/03/19/the-worlds-biggest-oil-and-gas-companies/> (31. maj 2015).

Global Witness. 2015. *South Sudan*. Dostopno prek: <https://www.globalwitness.org/campaigns/south-sudan/#more> (26. maj 2015).

Gouldthanu, Andreas in Jan Martini Witte. 2010. From Energy Security to Global Energy Governance. *Journal of Energy Security*. Dostopno prek: http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=234:from-energy-security-to-global-energy-governance&catid=103:energysecurity%20issuecontent&Itemid=358 (1. junij 2015).

Grizold, Anton. 1999. *Obrambni sistem Republike Slovenije*. Visoka policijsko-varnostna šola: Ljubljana.

Grizold, Anton in Iztok Simoniti. 2001. *Človek, država in vojna*. Ljubljana: FDV.

Gros, Daniel. 2015. The price of oil and Soviet/Russian aggressiveness. *CEPS Commentary*. Dostopno prek: <http://www.ceps.eu/system/files/DG%20Oil%20price%20and%20Russian%20behaviour.pdf> (9. maj 2015).

Hamilton, D. James. 2009. Causes and Consequences of the Oil Shock of 2007-2008. *The Brookings Papers on Economic Activity*: 215–283. Dostopno prek: http://www.brookings.edu/~media/projects/bpea/spring-2009/2009a_bpea_hamilton.pdf (10. maj 2015).

Hamilton, D. James. 2011. Historical Oil Shocks V *Routledge Handbook of Major Events in Economic History*, ur. Randall E. Parker and Robert Whaples, 239–265. New York: Routledge Taylor and Francis Group. Dostopno prek: <http://www.nber.org/papers/w16790> (18. april 2015).

- Hellinger, C. Daniel. 2012. **Global Security Watch-Venezuela**. Praeger: Santa Barbara. Dostopno prek: GoogleBooks.
- Herold, M. David. 2012. **Peak Oil: Impacts on Global Trade And Transportations**. BoD Deutschland. Dostopno prek: GoogleBooks.
- Hershey, D. Robert. 1989. Worrying Anew Over Oil Imports. *The New York Times*. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/1989/12/30/business/worrying-anew-over-oil-imports.html> (9. maj 2015).
- Hopf, Ted. 1998. The Promise of Constructivism in International Relations Theory. V *International Relations: Critical Concept in Political Science*, ur. Andrew Linklater, 171–200. Routledge: London.
- Hu, Zhiding in Yuejing Ge. 2014. The Geopolitical Energy Security Evaluation Method and a China Case Application Based on Politics of Scale. *Sustainability* 6 (9): 5682-5696. Dostopno prek: <http://www.mdpi.com/2071-1050/6/9/5682> (10. februar 2015).
- IMF Area Department Directors. 1998. How Has the Asian Crisis Affected Other Regions? *Financial & Development* 35(3). Dostopno prek: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1998/09/index.htm> (10. maj 2015).
- International Energy Agency*. 2015. Dostopno prek: <https://www.iea.org/> (28. maj 2015).
- Jackson, A. Olivia. 2008. *The Impact of the 9/11 Terrorist Attacks on the US Economy*. Dostopno prek: <http://fmuniv.edu/pdf/OliviaJackson911andUS-Economy.pdf> (12. maj 2015).
- Japaridze, Tedo in Ilia Roubanis. 2013. *Energy Security: trends, developments, and options for Azerbaijan*. Buenos Aires: CAEI. Dostopno prek: <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?lng=en&id=145426> (29. april 2014).
- Juhasz, Antonia. 2013. Why the war in Iraq was fought for Big Oil. *CNN*. Dostopno prek: <http://edition.cnn.com/2013/03/19/opinion/iraq-war-oil-juhasz/> (13. maj 2015).
- Keppler, Horst Jan. 2014. International Relations and Security of Energy Supply: Risks to Continuity and Geopolitical Risks. *European Commission*. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/studykeppl/studykeppler.pdf (26. januar 2015).
- Keet, C. Maria. 2003. *Terrorism and Game Theory*. Dostopno prek: <http://www.meteck.org/TerrorismGameTheory.pdf> (2. maj 2015).
- Kirby, Paul. 2014. Russia's gas fight with Ukraine. *BBC News*. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/world-europe-29521564> (6. junij 2015).
- Klare T., Michael. 2001. *Resource Wars: The New Landscape of Global Conflict*. Macmillan: Metropolitan Books.
- Kotia, Emmanuel in Fiifi Edu-Afful. 2014. The Lebanon–Isreal War of 2006: Global Effects and its Aftermath. *Small Wars Journal* 10(7). Dostopno prek:

<http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/the-lebanon-israel-war-of-2006-global-effects-and-its-aftermath> (15. maj 2015).

Kumins, Lawrence in Robert Bamberger. 2005. Oil and Gas Disruption From Hurricanes Katrina and Rita. *Congressional Research Service Report for Congress*. Dostopno prek: <http://fpc.state.gov/documents/organization/55824.pdf> (23. maj 2015).

Lasan, Nicoleta. 2013. International Relations Theory and Security. *Revista de Administratie Publica si Politici Sociale* 2(11): 39–48. Dostopno prek: http://revad.uvvg.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=119:international-relations-theory-and-security&catid=44:issue-no-9&Itemid=66 (2. september 2014).

Liliestam, Hohan in Anthony Patt. 2012. Conceptualising Energy Security in the European Context. *Smart Energy for Europe Platform; Working paper 2012–2014*. Dostopno prek: <http://www.sefep.eu/activities/publications-1/conceptualising%20energy%20security%20in%20Europe.pdf> (28. maj 2015).

Lizbonska pogodba – *The Lisbon Treaty*. 2007. Dostopna prek: <http://www.lisbon-treaty.org/wcm/the-lisbon-treaty.html> (28. maj 2015).

Luft, Gal in Anne Korin 2003. Terror's next target. *Institute for the Analysis of Global Security*. Dostopno prek: <http://www.iags.org/n0111041.htm> (3. junij 2015).

Malešič, Marjan. 2012. Teoretske paradigme sodobne varnosti in okolje kot varnostno vprašanje. *Teorija in praksa* 49(2): 264–282. Dostopno prek: <file:///C:/Users/X551CA/Downloads/URN-NBN-SI-DOC-UHK6JCWB.pdf> (13. avgust 2014).

Maugeri, Leonardo. 2006. **The Age of Oil: The Mythology, History and Future of the World's Most Controversial Resource**. Greenwood Publishing Group. Dostopno prek: GoogleBooks.

McKibbin, Warwick in Peter Wilcoxon. 2007. Energy and Environmental Security. *Brookings Global Experts*. Dostopno prek: http://www.brookings.edu/global/pubs/200702_01energy.pdf (11. junij 2015).

Middle East Institute. 2009. The 1979 »Oil Shock:« Legacy, Lessons, and Lasting Reverberations. *A Special Edition od Viewpoints*. Dostopno prek: http://www.la.utexas.edu/users/chenry/public_html/elephants/OilShock201979-Final.pdf (15. april 2015).

Ministry of Energy of the Russian Federation. 2010. *Energy Strategy of Russia: for the period up to 2030*. Dostopno prek: [http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_\(Eng\).pdf](http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_(Eng).pdf) (28. maj 2015).

Morgenthau, Hans. 2005. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. McGraw-Hill Education.

Mouawad, Jad. 2006. Oil producers not losing sleep. *The New York Times*. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/2006/02/03/business/worldbusiness/03iht-opec.html> (22. oktober 2015).

Myerson, B. Roger. 1997. **Game Theory: Analysis of Conflict**. Harvard: Harvard University Press. Dostopno prek: GoogleBooks (2. maj 2015).

Munster van Rens. 2014. Securitization. *Oxford Bibliographies*. Dostopno prek: <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0091.xml> (25. september 2014).

National Energy Policy Development Group. 2001. *National Energy Policy: Reliable, Affordable, and Environmentally Sound Energy for America's Future*. Dostopno prek: <http://www.wtrg.com/EnergyReport/National-Energy-Policy.pdf> (13. maj 2015).

National Oceanic and Atmospheric Administration. 2005. *Hurricane Katrina August 23-31, 2005*. Dostopno prek: <http://www.nws.noaa.gov/om/assessments/pdfs/Katrina.pdf> (23. maj 2015).

National Oceanic and Atmospheric Administration. 2006. *Tropical Cyclone Report Hurricane Rita 18-26 September 2005*. Dostopno prek: http://www.nhc.noaa.gov/data/tcr/AL182005_Rita.pdf (23. maj 2015).

Nafeez, Ahmed. 2014. Iraq invasion was about oil. *The Guardian*. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/environment/earth-insight/2014/mar/20/iraq-war-oil-resources-energy-peak-scarcity-economy> (13. maj 2015).

NATO. 2015. Dostopno prek: <http://www.nato.int/> (28. maj 2015).

Nef, Jorge. 1999. Human Security and Mutual Vulnerability. *The Global Political Economy of Development and Underdevelopment*. Dostopno prek: <http://www.idrc.ca/EN/Resources/Publications/Pages/IDRCBookDetails.aspx?PublicationID=396> (8. junij 2015).

Nicolini, Marcella in Simona Porcheri. **The energy sector in Mediterranean and MENA countries**. V *The Economic and Political Aftermath of the Arab Spring: Perspective from Middle East and North African Countries*: 179–204. Edward Elgar Publishing: Massachusetts. Dostopno prek: GoogleBooks.

OECD. 2007. *Energy Security and Competition Policy*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/competition/abuse/39897242.pdf> (29. maj 2015).

Office of the Historian. 1999. Telegram From the Embassy in Iraq to the Department of State. *Foreign Relations of the United States, 1964–1968*, 34(1): 228–268. Dostopno prek: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v34> (26. marec 2015).

Oil&Gas Journal. 2005. *The oil weapon: past, present, and future*. Dostopno prek: <http://www.ogj.com/articles/print/volume-103/issue-17/general-interest/the-oil-weapon-past-present-and-future.html> (26. marec 2015).

OPEC. 2008. *Annual Report 2008*. Dostopno prek: http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/AR2008.pdf (17. maj 2015).

--- 2014. *Annual Statistical Bulletin*. Dostopno prek: http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2014.pdf (22. junij 2015).

--- 2015. *Brief History*. Dostopno prek: http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/24.htm (15. marec 2015).

OPEC bulletin. 2009. Dostopno prek: http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/OB092008.pdf (17. maj 2015).

OilPrice.com. 2011. *Geopolitical Unrest and World Oil Markets*. Dostopno prek: <http://oilprice.com/Energy/Crude-Oil/Geopolitical-Unrest-And-World-Oil-Markets.html> (18. marec 2015).

Paleri, Prabhakaran. 2008. **National Security**. Tata McGraw-Hill Publishing Company Limited: New Delhi. Dostopno prek: GoogleBooks.

Pawlett, Sam. 1997. *What is historical materialism?* Dostopno prek: http://www.marxmail.org/faq/historical_materialism.htm (9. februar 2015).

Peoples, Columba in Nick Vaughan-Williams. 2007. **Critical Security Studies, 2nd Ed: An Introduction**. Routledge: New York. Dostopno preko. GoogleBooks.

Perk, Michael. 2011. Security materialism: a new approach to energy security. *International Studies Association Asia-Pacific Regional Section Inaugural Conference I*. Dostopno prek: <http://www.uq.edu.au/isaasiapacific/content/michaelpeck7-1.pdf> (7. februar 2015).

Pirog, Robert. 2007. The Role of National Oil Companies in the International Oil Market. *Congressional Research Service Report for Congress*. Dostopno prek: <http://fas.org/sgp/crs/misc/RL34137.pdf> (31. maj 2015).

Politi, Alessandro. 1997. European Security: The New Transnational Risks. *Chaillot Paper št. 29*: 1–56. Dostopno prek: <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp029e.pdf> (22. oktober 2015).

Poyrazoglu, Gokturk. 2011. »What is the Hubbert Peak Theory?« Dostopno prek: <http://www.acsu.buffalo.edu/~gokturkp/sustainableenergy/hubbertwebedition.pdf> (20. marec 2015).

Prezelj, Iztok. 2006. Terrorist Threats to National and International Security. *Journal of Criminal Justice and Security* 8(1). Dostopno prek: <http://www.fvv.uni-mb.si/varstvoslovje/Abstract.aspx?cid=263> (3. junij 2015).

- Ramel, Clay. 2012. *Reconsidering the Roots of Crude Coercion: a Policymaking Analysis of 'the Oil Weapon'*. Dostopno prek: http://cisac.fsi.stanford.edu/sites/default/files/CISAC_Thesis_Ramel.pdf (2. julij 2015).
- Regional Oral History Office. 2011. *1973–74 Oil Crisis*. Dostopno prek: <http://bancroft.berkeley.edu/ROHO/projects/debt/oilcrisis.html> (11. april 2015).
- Romm, J. Joseph. 1993. **Defining National Security: The Nonmilitary**. Council on Foreign Relations: New York. Dostopno prek: GoogleBooks.
- Royal Embassy of Saudi Arabia. 2015. *OPEC*. Dostopno prek: <https://www.saudiembassy.net/about/country-information/energy/OPEC.aspx> (17. junij 2015).
- Roubini, Nouriel in Brad Setser. 2004. *The effects of the recent oil price shock on the U.S. and global economy*. Dostopno prek: <http://pages.stern.nyu.edu/~nroubini/papers/OilShockRoubiniSetser.pdf> (12. maj 2015).
- Ruchita, Beri. 2007. Traditional and Non-Traditional threats in a changing global order: An Indian Perspective. *Policy: issues and actors* 20(2): 1–7. Dostopno prek: http://cps.org.za/cps%20pdf/pia20_2.pdf (7. julij 2014).
- Russian News Agency. 2014. *Putin signs laws on reunification of Republic of Crimea and Sevastopol with Russia*. Dostopno prek: <http://tass.ru/en/russia/724785> (6. junij 2015).
- Yergin, Daniel. 1981. The Energy Outlook; Lulled to Sleep by the Oil Glut Mirage. *The New York Times*. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/1981/06/28/business/the-energy-outlook-lulled-to-sleep-by-the-oil-glut-mirage.html> (9. maj 2015).
- Yergin, Daniel. 2006. Ensuring Energy Security. *Foreign Affairs* 85 (2): 69–82. Dostopno prek: <http://www.foreignaffairs.com/articles/61510/daniel-yergin/ensuring-energy-security> (7. julij 2014).
- Japaridze, Tedo in Ilia Roubanis. 2013. *Energy Security: trends, developments, and options for Azerbaijan*. Buenos Aires: CAEI. Dostopno prek: <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?lng=en&id=145426> (29. april 2014).
- Salameh, G. Mamdouh. 2015. Oil wars. *IEAA Energy Forum* 1(4): 17–21. Dostopno prek: <http://www.iaee.org/documents/2015EnergyForum1qtr.pdf> (13. maj 2015).
- Salem, Paul. 2010. The After effects of the Israeli-Hizbollah War. V *Contemporary Arab Affairs* 1(1), 15–24. Dostopno prek: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17550910701812255?journalCode=rcaa20> (15. maj 2015).
- Sarkesian, C. Sam, John Allen Williams in Stephen J. Cimbala. 2008. *US National Security: Policymakers, Processes and Politics*. Dostopno prek: <https://www.rienner.com/uploads/47e148fd47a65.pdf> (19. junij 2015).
- Simpson, Adam. 2012. Challenging Injustice through a Critical Approach to Energy Security: A Central Component of Environmental Security. *APSA Annual Conference 2012*: 1–22.

Dostopno prek: http://ura.unisa.edu.au/R/?func=dbin-jump-full&object_id=78094 (30. april 2014).

Tata, Samir. 2013. Saudi Arabia's Looming Security Challenges. *The International Relations and Security Network*. Dostopno prek: <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Articles/Detail/?id=168649> (17. junij 2015).

Taylor, B. John. 1993. Discretion versus policy rules in practice. V *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy* 39(2): 195–214. Dostopno prek: <http://web.stanford.edu/~johntayl/Papers/Discretion.PDF> (10. maj 2015).

The history of American business. 2011. *Energy crisis of 1979*. Dostopno prek: <http://historybusiness.org/2464-energy-crisis-of-1979.html> (15. april 2015).

The International Relations and Security Network. 2009. *Russia: National Security Strategy to 2020*. Dostopno prek: <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?id=154915> (14. junij 2015).

The World Bank. 1998. *What effect will East Asian's crisis have on developing countries?* Dostopno prek: <http://www1.worldbank.org/prem/premnotes/premnote1.pdf> (10. maj 2015).

Tripp, Emily. 2013. Realism: The Domination of Security Studies. *E-International Relations Students*. Dostopno prek: <http://www.e-ir.info/2013/06/14/realism-the-domination-of-security-studies/> (7. avgust 2014).

Turnšek, Tit. 2008. *Dinamika mednarodnih odnosov*. Svobodna misel: Ljubljana.

Umbach, Frank. 2015. The energy dimensions of Russia's annexation of Crimea. *NATO Review*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/review/2014/nato-energy-security-running-on-empty/Ukraine-energy-independence-gas-dependence-on-Russia/EN/index.htm> (26. maj 2015).

Udovič, Boštjan. 2013. Ekonomska varnost posameznika kot prvi pogoj uspešnosti mednarodnega poslovanja? *Teorija in Praksa* 50(3-4): 530–548. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-C8YB13VG/0e3903e8-9b5a-4c16-8992-948c9958e861> (22. oktober 2015).

UNDP. 2015. *Sustainable Energy*. Dostopno prek: http://www.undp.org/content/undp/en/home/ourwork/environmentandenergy/focus_areas/sustainable-energy.html (29. maj 2015).

UN-Energy. 2015. Dostopno prek: <http://www.un-energy.org/> (29. maj 2015).

United Nations Environment Programme. 2007. *Lebanon. Post-Conflict Environmental Assessment*. Dostopno prek: http://postconflict.unep.ch/publications/UNEP_Lebanon.pdf (15. maj 2015).

United Nations Foundation. 2013. Dostopno prek: <http://www.unfoundation.org/?referrer=http://www.unfoundation.org/what-we-do/issues/energy-and-climate/?referrer=https://www.google.si> (29. maj 2015).

U.S. Energy Information Administration. 2006. *Annual Energy Review*. Dostopno prek: <http://www.eia.gov/totalenergy/data/annual/archive/> (12. april 2015).

--- 2007. *Annual Energy Review*. Dostopno prek: <http://www.eia.gov/totalenergy/data/annual/archive/> (12. april 2015).

--- 2011. *Annual Energy Review*. Dostopno prek: <http://www.eia.gov/totalenergy/data/annual/index.cfm> (14. april 2015).

--- 2014. *Russia*. Dostopno prek: http://www.eia.gov/beta/international/analysis_includes/countries_long/Russia/russia.pdf (14. junij 2015).

--- 2015. *Petroleum Chronology of Events 1970–2000*. Dostopno prek: http://www.eia.gov/pub/oil_gas/petroleum/analysis_publications/chronology/petroleumchronology2000.htm#T_13_ (10. maj 2015).

Wahlisch, Martin. 2011. Israel-Lebanon Offshore Oil & Gas Dispute – Rules of International Maritime Law. V *American Society of International Law* 15(31). Dostopno prek: http://www.asil.org/insights/volume/15/issue/31/israel-lebanon-offshore-oil-gas-dispute-%E2%80%93-rules-international-maritime#_edn8 (15. maj 2015).

Williams, D. Paul. 2008. **Security studies: An Introduction**. Routledge: Oxford. Dostopno prek: GoogleBooks.

Winzer, Christian. 2012. Conceptualizing energy security. *Cambridge Working Papers in Economics* 46(2): 36–48. Dostopno prek: <http://www.exeter.ac.uk/energysecurity/publications.shtml> (12. marec 2015).

Tordo, Silvana, Brandon S. Tracy in Noora Arfaa. 2011. National Oil Companies and Value Creation. *World Bank Working Paper no. 218*. Dostopno prek: <http://siteresources.worldbank.org/INTOGMC/Resources/9780821388310.pdf> (30. maj 2015).

White House. 2015. *National Security Strategy*. Dostopno prek: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf (19. junij 2015).

Wong, Kelvin. 2012. Military Energy Concerns – An Asia Pacific Perspective. V *Energy Security Forum* 3(6): 14–66. Dostopno prek: <http://www.enseccoe.org/en/news/energy-security-forum-huys.html> (11. junij 2015).

World Bank Group. 2015. *Global Economic Prospects: Having Fiscal Space and Using it*. Dostopno prek: https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/GEP/GEP2015a/pdfs/GEP15a_web_full.pdf (26. maj 2015).

Wyer, Judith. 1980. Who's behind the world oil glut? *Executive Intelligence Review* 7(33): 8–9. Dostopno prek: <http://www.larouchepub.com/eiw/public/1980/eirv07n33-19800826/index.html> (14. april 2015).

Varnostni svet. 2006. *United Nation Security Council Resolution 1701* – Resolucija Varnostnega sveta ZN 1701, sprejeta 11. avgusta 2006. Dostopno prek: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/3E1D31CCD699DF0C852571CB0052D40B> (14. maj 2015).

Venier, Pascal. 2010. Main Theoretical Currents in Geopolitical Thought in the Twentieth Century. *L'espace politique*. Dostopno prek: <http://espacepolitique.revues.org/1714> (23. januar 2015).

Viotti, Paul R. in Mark V. Kauppi. 2014. Liberalism: Interdependence and Global Governance. *Pearson New International Edition: International Relations Theory* 5(1): 124–129. Dostopno prek: <https://files.pearsoned.de/inf/ext/9781292055862> (8. avgust 2014).

Vivoda, Vlado. 2010. International oil companies, US Government and energy security policy: an interest-based analysis. V *International Journal of Global Energy Issues* 33(2): 73–88. Dostopno prek: http://www.researchgate.net/profile/Vlado_Vivoda/publication/48381318_International_Oil_Companies_US_Government_and_Energy_Security_Policy_An_Interest-Based_Analysis/links/00b49531fb69824b63000000.pdf (1. junij 2015).

Yueh, Linda. 2010. An International Approach to Energy Security. *Global Policy* 1(2): 216–7. Dostopno prek: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1758-5899.2010.00004.x/full> (7. junij 2015).

PRILOGA A: Države z največjimi dokazanimi zalogami nafte (2013)

Država	Zaloge (milijard sodov)
OPEC	1,206 (81%)
Venezuela	298.4 (24.7%)
Savdska Arabija	265.8 (22.0%)
Iran	157.8 (13.1%)
Irak	144.2 (12.0%)
Kuvajt	101.5 (8.4%)
Združeni arabski emirati	97.8 (8.1%)
Libija	48.4 (4.0%)
Nigerija	37.1 (3.1%)
Katar	25.2 (2.1%)
Alžirija	12.2 (1.0%)
Angola	9.0 (0.7%)
Ekvador	8.8 (0.7%)
Ne-OPEC	284 (19%)
Kanada	173.2
Rusija	77.0
Združene države Amerike	30.5
Kazahstan	30.0
Kitajska	18.1
Brazilija	13.2
Mehika	10.0
Azerbajdžan	7.0
Evropska unija	6.8
Norveška	5.8

Vir: OPEC (2013).

PRILOGA B: Največje proizvajalke surove nafte

Država	Proizvodnja (milijon bpd)
Združene države Amerike	12.4
Savdska Arabija	11.6
Rusija	10.6
Kitajska	4.4
Kanada	4,3
Iran	3.4
Irak	3.3
Združeni arabski emirati	3.2
Mehika	2.8
Kuvajt	8.8

Vir: EIA (2014).

PRILOGA C: Največje izvoznice surove nafte

Država	Izvoz (1,000 b/d)
Savdska Arabija	7,571
Rusija	4,710
Združeni arabski emirati	2,710
Irak	2,390
Nigerija	2,193
Kuvajt	2,058
Kanada	2,018
Venezuela	1,937
Angola	1,669
Mehika	1,271
Iran	1,215
Norveška	1,198
Alžirija	744
Katar	599
Libija	589

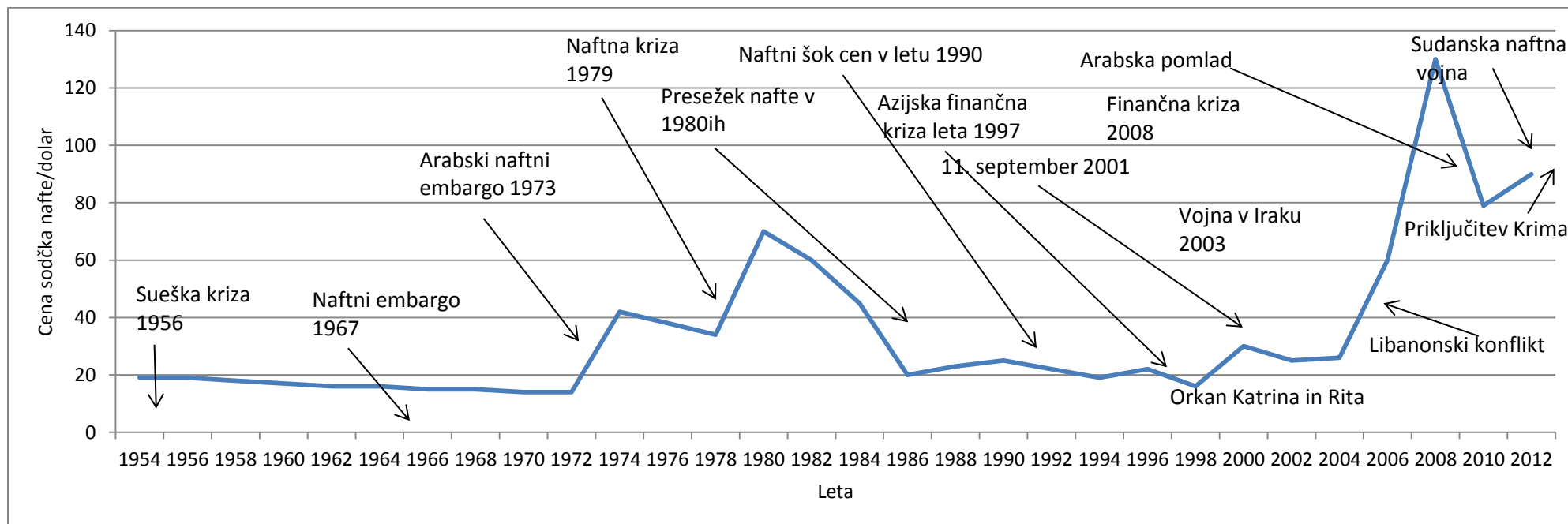
Vir: OPEC (2014).

PRILOGA Č: Največje uvoznice surove nafte

Država	Uvoz (1,000 b/d)
Evropska unija	11,658
Združene države Amerike	7,713
Kitajska	5,658
Indija	3,782
Japonska	3,408
Južna Koreja	2,450
Nemčija	1,825
Italija	1,179
Španija	1,168
Francija	1,110
ZK	1,011
Nizozemska	952
Tajska	868

Vir: OPEC (2014).

PRILOGA D: Časovnica zgodovinske energetske evolucije

Vir: OPEC (2014).